

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μετασχηματίζοντας Βιομηχανικές Γειτονιές Ο ρόλος των Αναπλάσεων



ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2016 - 2017

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μετασχηματίζοντας Βιομηχανικές Γειτονιές
Ο ρόλος των Αναπλάσεων

Αποστολοπούλου - Βυθούλκα Μυρτώ
Νίκου Ραφαέλα - Αναστασία

επίβλεψη: Διμέλλη Δέσποινα

Ευχαριστούμε την επιβλέπουσα καθηγήτριά μας Διμήλλη Δέσποινα για την πολύτιμη βοήθειά της και την καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας ερευνητικής εργασίας.
Ακόμα ευχαριστούμε τους φίλους και τις οικογένειές μας για τη βοήθεια και τη στήριξη όλο αυτό το χρονικό διάστημα.

«Η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας στο έδαφος αποτελεί το πεδίο συγκρούσεων και ανταγωνιστικών σχέσεων τον τόπο της επιθυμίας και τον τόπο των επαναστάσεων» (Lefevre, 1968: 75-76).

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σ.6
Abstract.....	σ.7
Πρόλογος	σ.8
Μεθοδολογία	σ.8

Α΄ Μέρος

1. Εκβιομηχάνιση

1.1 Το Φαινόμενο της Εκβιομηχάνισης	σ.12
1.2 Το Χωρικό Αποτύπωμα της Εκβιομηχάνισης	σ.14

2. Αποβιομηχάνιση

2.1 Το Φαινόμενο της Αποβιομηχάνισης	σ.15
2.2 Το Αποτέλεσμα της Αποβιομηχάνισης στην Μεταβιομηχανική Πόλη.....	σ.16

3. Αστικές Αναπλάσεις

3.1 Το Φαινόμενο των Αστικών Αναπλάσεων	σ.18
3.2 Η Ορολογία των Τύπων Αναπλάσεων	σ.20
3.3 Είδη Αναπλάσεων	σ.21
3.3.1 Με Βάση το Στόχο της Ανάπλασης	σ.21
3.3.2 Με Βάση τα Χαρακτηριστικά των Περιοχών.....	σ.22
3.3.3 Με Βάση το Βαθμό Επέμβασης	σ.24
3.4 Περιοχές ανάπλασης- Προβλήματα υποβαθμισμένων περιοχών.....	σ.27
3.5 Πολιτικές αναπλάσεων στην Ευρώπη	σ.28
3.6 Πεδία δράσης μιας ολοκληρωμένης ανάπλασης	σ.30

Β΄ Μέρος

Μελέτες Περίπτωσης.....σ.34

1. Sud-est (Saint Etienne, Γαλλία).....σ.36

2. Park Hill (Sheffield, Ηνωμένο Βασίλειο).....σ.50

3. New Lodge (Belfast, Ηνωμένο Βασίλειο).....σ.60

4. Gröpelingen (Bremen, Γερμανία).....σ.72

5. Grünau (Leipzig, Γερμανία).....σ.82

6. Mirafiori Nord (Torino, Ιταλία).....σ.94

7. Ταύρος (Αθήνα, Ελλάδα).....σ.108

Γ΄ Μέρος

Συμπεράσματα.....σ.122

Βιβλιογραφία.....σ.136

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση χαρακτηριστικών περιπτώσεων ανάπλασης πρώην βιομηχανικών γειτονιών ευρωπαϊκών πόλεων, στις οποίες το ζήτημα των επεμβάσεων εξετάστηκε υπό διαφορετικό πρίσμα.

Στόχος της εργασίας είναι η μελέτη των αστικών αναπλάσεων σε περιοχές κατοικίας μέσα από χαρακτηριστικά παραδείγματα επεμβάσεων από τον ευρωπαϊκό χώρο. Μετά την αξιολόγηση των διαφορετικών προσεγγίσεων στις αναπλάσεις των μελετών περίπτωσης, η εργασία αποσκοπεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις βέλτιστες πρακτικές ανάπλασης σε κλίμακα γειτονιάς.

Η εργασία αποτελείται από τρία μέρη, το θεωρητικό, την ανάλυση παραδειγμάτων και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Στο πρώτο μέρος αναλύονται οι διαδικασίες της εκβιομηχάνισης και της αποβιομηχάνισης και το αποτύπωμα τους στον αστικό ιστό. Επιπλέον εξετάζονται αναλυτικά τα διάφορα είδη των αναπλάσεων και οι παράγοντες που συντελούν σε μια ολοκληρωμένη ανάπλαση. Στη δεύτερη ενότητα μελετώνται επτά παραδείγματα αναπλάσεων πρώην βιομηχανικών γειτονιών με κοινή δομή οργάνωσης. Τέλος στην τρίτη ενότητα επιχειρείται μια συγκεντρωτική καταγραφή των βασικών στοιχείων της κάθε περίπτωσης, σύγκριση των πρακτικών και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των εξεταζόμενων αναπλάσεων.

Abstract

A variety of theories, concepts and practices in the context of renewals have been developed through the years and among different countries. The following thesis aims to the examination of the practices of urban renewals in post industrial neighborhoods through European cities. After the evaluation of a wide range of approaches, this research attempts to draw useful conclusions about the optimum ways and procedures of renewals in deteriorated neighborhoods.

This study consists of three main chapters, the theoretical part, the part with the investigation of the case studies and the last one with the conclusions and the best renewal practices in neighborhoods. The first part, initially presents the analysis of the phenomena of industrialization and deindustrialization in Europe and their impact on the urban development over time. Furthermore the research focuses on the different approaches of the urban renewals and the procedures, which contribute to a successful reformation of the urban space. After this brief historical reference, follows the second chapter, which examines seven different neighborhoods, which dealt with deindustrialization. In conclusion, the third chapter summarizes the results of these different models as well as offers a more complete understanding of the issue, highlighting its complexity and the need to an integrated approach in order to reach the more efficient enhancement procedure.

Πρόλογος

Οι πόλεις αποτελούν τις χωρικές προβολές των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών κάθε ιστορικής περιόδου. Η ραγδαία ανάπτυξη της βιομηχανίας, στα πλαίσια της Βιομηχανικής Επανάστασης, αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη και διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του αστικού ιστού. Τον 19^ο αιώνα, προέκυψε μια έντονη αναδιάρθρωση στις πόλεις με τη χωροθέτηση των βιομηχανικών μονάδων στον ιστό τους και την ανάπτυξη νέων περιοχών κατοικίας για τη στέγαση του εργατικού δυναμικού. Η γενικευμένη κρίση της δεκαετίας του 1970 και η συνεπακόλουθη αποβιομηχάνιση προκάλεσαν μεταλλαγές, ιδιαίτερα στις παραδοσιακά βιομηχανικές πόλεις της Ευρώπης. Η λήξη της λειτουργίας των βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σε μια συνολική υποβάθμιση κυρίως των γειτονιών που ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τη βιομηχανία.

Οι αρνητικές επιπτώσεις που επέφερε η αποβιομηχάνιση στις πόλεις κατέδειξαν την ανάγκη για ριζικές μεταρρυθμίσεις στη διαχείριση του χώρου και την έναρξη διαδικασιών ανάπλασης. Οι φορείς που αναλάμβαναν τη διαμόρφωση των στρατηγικών ανάκαμψης και των προγραμμάτων επέμβασης ήταν η τοπική αυτοδιοίκηση, το κράτος και η Ευρωπαϊκή Ένωση συχνά με τη συμμετοχή της κοινότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα είδη των προβλημάτων της κάθε περιοχής προέκυψαν ποικίλοι τύποι αναπλάσεων και τρόποι προσέγγισης.

Μεθοδολογία

Η συλλογή του ερευνητικού υλικού προέκυψε από βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα. Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας η ανάλυση των φαινομένων της εκβιομηχάνισης, της αποβιομηχάνισης και των αναπλάσεων βασίστηκε σε ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, συγγράμματα, άρθρα και δημοσιευμένες εργασίες. Για την διερεύνηση των μελετών περίπτωσης η έρευνα βασίστηκε σε επίσημα στοιχεία που αναρτήθηκαν στους διαδικτυακούς τόπους από τους τοπικούς φορείς.

Α΄ Μέρος

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

εκβιομηχάνιση →

18ος αιώνας

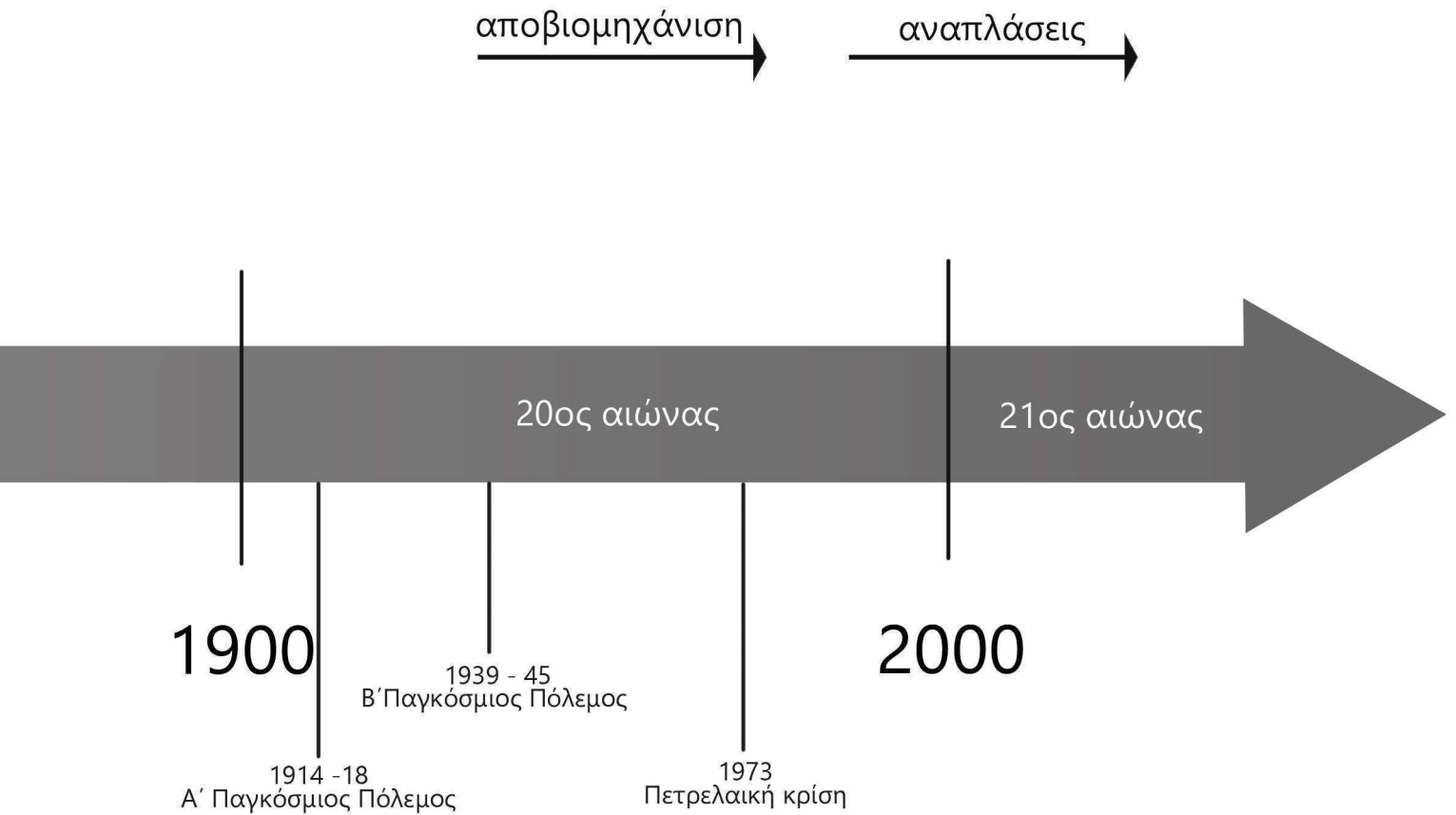
19ος αιώνας

1700

1800

Βιομηχανική
Επανάσταση

χρονοδιάγραμμα





Εικόνα 1 – Σκηνή από την ταινία Μοντέρνοι καιροί, με πρωταγωνιστή τον Charlie Chaplin



Εικόνα 2 – Η Βιομηχανική πόλη

1.Εκβιομηχάνιση

1.1 Το Φαινόμενο της Εκβιομηχάνισης

Η εκβιομηχάνιση είναι η διαδικασία ανάπτυξης της μηχανοποιημένης παραγωγής, η οποία οδηγεί σε αύξηση της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας της ανθρώπινης εργασίας, χάρη στην εισαγωγή καινοτόμων τεχνολογιών και νέων τρόπων οργάνωσής της¹. Σε αυτά τα πλαίσια της μαζικής παραγωγής κινούνταν οι βιομηχανίες, υιοθετώντας το Φορντικό μοντέλο ανάπτυξης, παράγοντας τυποποιημένα, ομοιογενή προϊόντα (Εικόνα 1). Η ανάπτυξη της βιομηχανίας στις Ευρωπαϊκές πόλεις από τα τέλη του 18ου αιώνα σηματοδότησε μία περίοδο σημαντικών αλλαγών, τη λεγόμενη Βιομηχανική Επανάσταση, που επηρέασε την παραγωγική διαδικασία αλλά και τον κοινωνικοοικονομικό τομέα των πόλεων². Από τον 19^ο αιώνα, με την εκβιομηχάνιση, η οικονομία των πόλεων επωφελήθηκε από την αύξηση της απόδοσης και τη μηχανοποίηση του αγροτικού τομέα στην ύπαιθρο. Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε και εντάθηκε κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, με τη συνεχή βελτίωση της βιομηχανικής παραγωγής, τη μαζική μετάβαση στην αυτοματοποίηση και στα ψηφιακά μηχανήματα³ (Εικόνα 2).

Οι πόλεις στις οποίες αναπτύχθηκαν οι μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες ήταν συνήθως περιοχές με εύκολα προσπελάσιμους φυσικούς πόρους, επαρκές εργατικό δυναμικό και στρατηγική γεωγραφική θέση. Το φαινόμενο της εκβιομηχάνισης είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την αστικοποίηση, είτε με την έννοια ότι γύρω από τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις αναπτύσσονται πόλεις, είτε με την έννοια της αύξησης του πληθυσμού στις πόλεις όπου εγκαθίσταται η βιομηχανία⁴. Κατά την περίοδο ανάπτυξης της βιομηχανίας, επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα στις βιομηχανικές πόλεις, ενώ αυξανόταν το χάσμα ανάμεσα σ' αυτές και στις λιγότερο αναπτυγμένες, που παρέμεναν αγροτικές⁵. Οι αγροτικές περιοχές σταδιακά ερήμωσαν σε αντίθεση με τις αστικές, που ο πληθυσμός τους αυξήθηκε ραγδαία και επεκτάθηκε ο ιστός τους.

¹Κατσορίδης Δ., «Παρατηρήσεις για την αποβιομηχάνιση», Εκδόσεις Ουτοπία, Αθήνα 1995

²Οικονομοπούλου Μ., «Αποβιομηχάνιση & Πολιτιστική Πολιτική», Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2011

³Burgel G., «Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη ,τομ.2: Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα», Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2007

⁴Λαμπριανίδης Λ., «Οικονομική Γεωγραφία: στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2000

⁵Φουσέκη Σ., «Από τη Βιομηχανική Πόλη στην Αποβιομηχανοποίηση. Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Βιομηχανοπόλεις. Δημιουργία Σύγχρονου Μοντέλου Βιομηχανικής Πόλης», Διπλωματική Εργασία Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2014

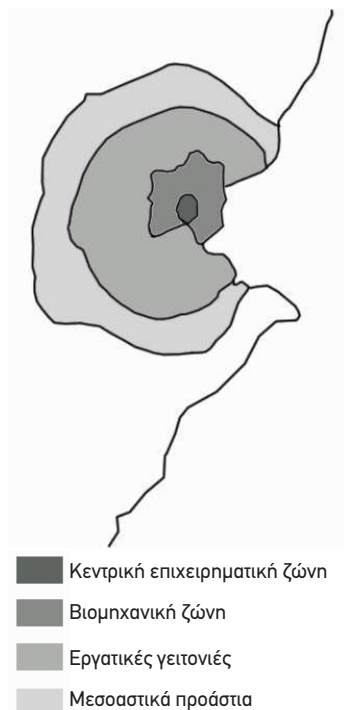
Η εκβιομηχάνιση της Ελλάδας ξεκίνησε τον 20^ο αιώνα, και όχι τον 19^ο αιώνα όπως συνέβη στις περισσότερες χώρες του δυτικού κόσμου⁶. Η μακροχρόνια τουρκική κατοχή και η απόσταση της Ελλάδας από το κέντρο της Ευρώπης, είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να επηρεαστεί ελάχιστα από τις εξελίξεις που συντελέστηκαν στον Ευρωπαϊκό χώρο. Οι κυριότεροι παράγοντες που προσδιόρισαν την εξέλιξη της βιομηχανίας από τα πρώτα χρόνια ανάπτυξής της, ήταν οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στο νέο κράτος, η έλλειψη βιομηχανικής παράδοσης και αστικής υποδομής καθώς και η στενότητα του κεφαλαίου. Οι πρώτες βιομηχανίες εγκαταστάθηκαν στις μεγάλες πόλεις και σχετίζονταν με την παραγωγή βασικών καταναλωτικών αγαθών. Επικράτησε λειτουργική και χωρική εξειδίκευση, με τη συγκέντρωση της βαριάς βιομηχανίας στα περίχωρα και τις δραστηριότητες μεταποίησης διασκορπισμένες σ' ολόκληρη την πόλη⁷. Η διεθνής κρίση του 1930, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και μετέπειτα ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα ανέκοψαν την εξέλιξη της οικονομίας και της βιομηχανίας της χώρας. Κατά τη δεκαετία του 1950, η ελληνική βιομηχανία αναπτύχτηκε με υψηλούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα τη μετατροπή της οικονομίας από γεωργική σε βιομηχανική και την ουσιαστική εκβιομηχάνιση της Ελλάδας⁸.

⁶Πεπελάση, Ι. «Κράτος και Αγορά: η ελληνική περιπέτεια» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://www.economia.gr/el/article/entry/1093> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁷Κιντής Α., « Ανάπτυξη της Ελληνικής Βιομηχανίας: Επιτεύξεις, Προβλήματα, Προοπτικές», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1982

⁸Burgel G., «Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη ,τομ.2: Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα», Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2007



Εικόνα 3 – Η δομή της βιομηχανικής πόλης

1.2 Το χωρικό αποτύπωμα της εκβιομηχάνισης

Η Βιομηχανική Επανάσταση προκάλεσε την αύξηση της παραγωγής και του εμπορίου, με τη συνακόλουθη ανάγκη για επιπλέον εργατικό δυναμικό. Ο αστικός ιστός και οι υποδομές μεταφορών αναπτύχθηκαν με γρήγορους ρυθμούς για την κάλυψη των νέων αυτών αναγκών. Η δομή της βιομηχανικής πόλης αναπτυσσόταν γύρω από ένα κεντρικό πυρήνα εμπορίου που περικλειόταν από τον βιομηχανικό δακτύλιο και στην συνέχεια από ένα δεύτερο δακτύλιο με εργατικές κατοικίες⁹ (Εικόνα 3). Η περιγραφή του Engles, αποτυπώνει τις ταξικές ανισότητες στην πόλη του Μάντσεστερ :

«[...] αμιγείς περιοχές κατοικίας εργατών, που απλώνονταν σαν μεγάλη λωρίδα πάχους 1,5 περίπου μιλίου (περίπου 2,4χλμ.)[...] Πιο έξω, πέρα από αυτή τη λωρίδα, ζει η υψηλή και η μεσαία αστική τάξη, η μεσαία τάξη σε περιοχές με κανονική ρυμοτομία κοντά στις εργατικές γειτονιές [...], η υψηλή αστική τάξη σε πιο απομακρυσμένες επαύλεις με κήπους [...], στον ελεύθερο και καθαρό αέρα της εξοχής, σε όμορφες και άνετες κατοικίες από τις οποίες περνούν κάθε μισή ώρα ή κάθε τέταρτο μεταφορικά μέσα που πηγαίνουν στην πόλη...» (Engels, 1844: 80).

Η εργατική τάξη συνήθως κατοικούσε στις φτωχογειτονιές (slums), υπό συνθήκες ανεπαρκούς φωτισμού, αερισμού και υγιεινής. Στις αρχές του 20ου αιώνα η φυσιογνωμία των φτωχογειτονιών μεταβλήθηκε με την εκκαθάριση αυτών (slum clearance) και τη δημιουργία μεγάλων συγκροτημάτων κοινωνικής κατοικίας για τη μαζική στέγαση του εργατικού δυναμικού, χωρίς τον απαραίτητο σχεδιασμό αλλά με στόχο την παροχή όσο το δυνατόν περισσότερων καταλυμάτων γύρω από τα κέντρα παραγωγής με το μικρότερο κόστος¹⁰. Αισθητές έγιναν οι αρνητικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης στον περιβαλλοντικό τομέα καθώς τα φυσικά τοπία και η ποιότητα ζωής υποβαθμίστηκαν και οι φυσικοί πόροι άρχισαν να εξαντλούνται. Συχνό φαινόμενο στις πόλεις που εκβιομηχανίστηκαν με ταχύτατους ρυθμούς ήταν η έλλειψη κοινωνικής συνοχής και πολιτιστικής ταυτότητας.

⁹ Hall T., «Αστική Γεωγραφία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005

¹⁰ Frampton K., «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική: Ιστορία και Κριτική», εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1999

2. Αποβιομηχάνιση

2.1 Το Φαινόμενο της Αποβιομηχάνισης

Η αποβιομηχάνιση εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του 1970, όπου επήλθε κρίση στο βιομηχανικό τομέα και συνέπεσε χρονικά με την παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση, γεγονός που ενέτεινε το φαινόμενο. Η αποβιομηχάνιση αποτελεί τη συρρίκνωση της παραγωγικής δραστηριότητας και την αντικατάσταση της από τον κλάδο των υπηρεσιών¹¹.

Οι βιομηχανικές μονάδες σταδιακά μετέφεραν την παραγωγή τους εκτός των ορίων της πόλης ή διέκοψαν οριστικά τη λειτουργία τους. Η προαστιοποίηση της βιομηχανικής παραγωγής συσχετίστηκε πρωταρχικά με τα προβλήματα των ενδο-αστικών περιοχών σε σχέση με τα προνομιούχα προάστια. Η μετατόπιση στις περιφερειακές περιοχές ελαχιστοποίησε το κόστος παραγωγής καθώς οι εκτάσεις ήταν φθηνότερες, μεγαλύτερες και εύκολα προσβάσιμες λόγω του αναπτυγμένου δικτύου αυτοκινητοδρόμων¹². Η ταχέως αναπτυσσόμενη τεχνολογία και ο αυτοματισμός, μείωσαν ακόμα περισσότερο τις θέσεις εργασίας στα αστικά κέντρα. Οι μικρότερες μονάδες παραγωγής, αδυνατώντας να ανταγωνιστούν τις αναδυόμενες πολυεθνικές, διέκοψαν τη λειτουργία τους. Οι πολυεθνικές εταιρείες απέκτησαν κυρίαρχο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία και δεν εξαρτούσαν την ευημερία τους από τα οικονομικά δεδομένα της χώρας που ήταν η έδρα τους (Εικόνα 4).

Η αποβιομηχάνιση επηρέασε πέρα από τον οικονομικό τομέα και τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες. Η μονοκεντρικότητα των βιομηχανικών πόλεων έδωσε τη θέση της στην πολυκεντρικότητα και την αστική διάχυση. Ο αστικός ιστός επεκτάθηκε και τα προάστια αποτέλεσαν πόλο έλξης για τη μεσαία και την αστική τάξη, καθώς απέιχαν από τις βιομηχανικές περιοχές. Η αποβιομηχάνιση οδήγησε στην αύξηση των ποσοστών ανεργίας, την κοινωνική ανισότητα και το μετασχηματισμό της τοπικής αγοράς εργασίας. Οι βιομηχανικές πόλεις μετατράπηκαν σε πόλεις υπηρεσιών και κατανάλωσης.



Εικόνα 4 – Εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο χαλυβουργίας

¹¹ Haughton G. και Hunter C., «Sustainable cities» Jessica Kingsley Publishers Lt., London 1994

¹² Hall T., «Αστική Γεωγραφία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005



Εικόνα 5 – Απεργία των εργαζομένων στην Αγγλία μετά την αποβιομηχάνιση

Η αποβιομηχάνιση στην Ελλάδα, παρουσιάζει διαφοροποιήσεις σε σχέση με τη διεθνή εμφάνιση του φαινομένου. Οι κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, η είσοδος της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και η πετρελαϊκή κρίση επηρέασαν τη χώρα κυρίως κατά τη δεκαετία του 1980. Η Ελλάδα αντιμετώπισε την κρίση της βιομηχανίας σε μικρότερη ένταση από ότι σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, καθώς δεν είχε αναπτύξει βαριά βιομηχανία. Η ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων βασίστηκε στις μονάδες μικρής κλίμακας οικογενειακών επιχειρήσεων με μικρό βαθμό εξειδίκευσης και πολλαπλή απασχόληση¹³.

Η κρίση της ελληνικής βιομηχανίας είναι ουσιαστικά κρίση προσαρμογής και όχι αποβιομηχάνιση, αφού προκύπτει από την κρίση υπερσυσσώρευσης και το μεταπολεμικό καθεστώς ανάπτυξης, που βασίστηκε στο χαμηλό κόστος εργασίας, στον προστατευτισμό και στη συνδεδεμένη με το βιομηχανικό κέντρο ανάπτυξη¹⁴.

2.2 Το αποτέλεσμα της αποβιομηχάνισης στη Μεταβιομηχανική πόλη

Η χωρική έκφραση της αποβιομηχάνισης συνδέθηκε με τον όρο Μεταβιομηχανική πόλη. Ως Μεταβιομηχανική πόλη χαρακτηρίζεται η πόλη της οποίας η παραδοσιακή βιομηχανική δραστηριότητα διαρκώς μειώνεται και αντικαθίσταται από τον τομέα των υπηρεσιών δηλαδή πραγματοποιείται μετάβαση από το δευτερογενή στον τριτογενή τομέα. Η αποβιομηχάνιση αποτυπώθηκε με την ερμηνεία κυρίως κεντρικών αστικών περιοχών, που υποβαθμίστηκαν και δημιούργησαν ασυνέχειες στον αστικό ιστό και τη μετακίνηση των πιο εύπορων στρωμάτων προς τα προάστια. Η φυγή αυτή έγινε πιο έντονη όταν ο βιομηχανικός πλούτος μειώθηκε, καθώς όσοι είχαν τη δυνατότητα θέλησαν να αποφύγουν τα φαινόμενα της υποβάθμισης και της αποξένωσης που επακολούθησαν. Η ραγδαία προαστιοποίηση κατέστρεψε περαιτέρω την αστική οικονομία και τις υποδομές, ιδιαίτερα σε αστικά κέντρα και γειτονιές. Η Μεταβιομηχανική πόλη κατακερματίστηκε τόσο φυσικά, όσο και οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά παύοντας να αποτελεί μία ενιαία, συνεκτική ενότητα¹⁵(Εικόνα 6).

Ορισμένοι βιομηχανικοί χώροι παρέμειναν ανενεργοί δημιουργώντας αστικά κενά και ένα περιβαλλοντικά υποβαθμισμένο τοπίο. Οι επιπτώσεις δεν περιορίστηκαν μόνο στις εγκαταστάσεις των βιομηχανιών αλλά επιβάρυναν ολοκληρωτικά τη διάρθρωση της πόλης¹⁶. Οι αλυσιδωτές επιπτώσεις της αποβιομηχάνισης στην οικονομία, στις υπηρεσίες, στο ζήτημα της στέγασης, στην εκπαίδευση και στην κοινωνική συνοχή εμφανίστηκαν πιο έντονα στις φτωχότερες γειτονιές, όπου σημειώθηκαν οι περισσότερες απώλειες θέσεων εργασίας.

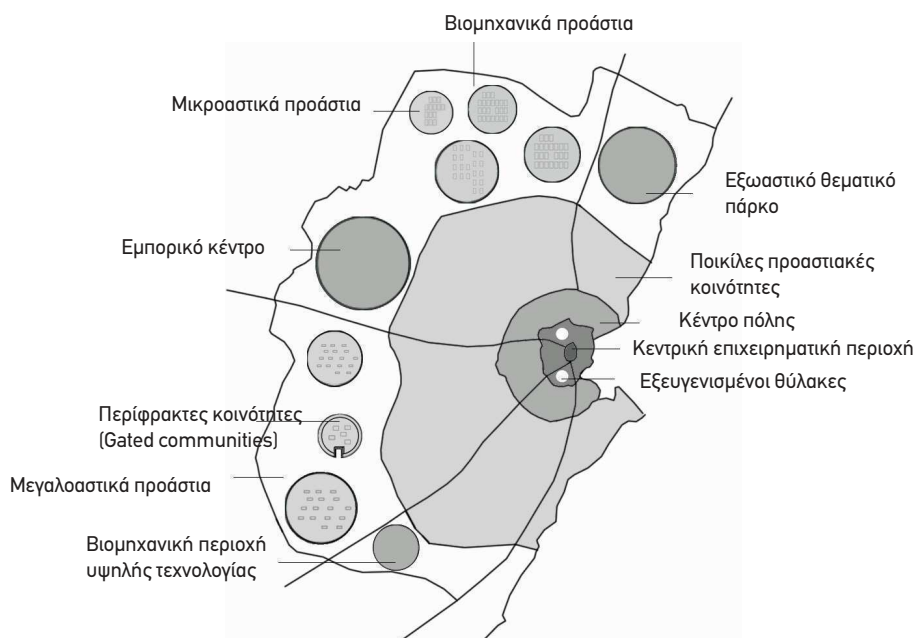
¹³ Βαΐου Ντ., Μαντουβάλου Μ., Μαυρίδου Μ., «Ενθετο 1-Το ζήτημα της αποβιομηχάνισης», Θέματα Αστικού Σχεδιασμού, Σημειώσεις, Αθήνα 2006

¹⁴ Κατορίδας Δ., «Παρατηρήσεις για την αποβιομηχάνιση», Εκδόσεις Ουτοπία, Αθήνα 1995

¹⁵ Shaw, D. V., «The Post-Industrial City», Sage Publications, London 2001

¹⁶ Hall T., «Αστική Γεωγραφία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005

Παρουσιάστηκε ένα έντονο χάσμα μεταξύ των ευπορότερων γειτονιών και των γειτονιών της εργατικής τάξης, που έγιναν σημαντικά φτωχότερες και εξαρτιόνταν οικονομικά από κρατικά επιδόματα. Τα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των μειονεκτούντων και των πλουσιότερων γειτονιών της πόλης άρχισαν να αποκλίνουν. Οι τοπικές κοινωνίες, οι οποίες ήταν άμεσα συνδεδεμένες με τη λειτουργία των εργοστασίων, υπέστησαν το ισχυρότερο πλήγμα με απαξίωση κελυφών και πτώση της αξίας των ακινήτων κατά την περίοδο της κρίσης στις δεκαετίες 1970 και 1980¹⁷. Οι αστικές περιοχές που ήταν χωροθετημένα τα εργοστάσια υπέστησαν αστικό μαρασμό, έπαψαν να αποτελούν ελκυστικούς χώρους κατοίκησης και επενδύσεων με αποτέλεσμα τη σταδιακή μείωση του πληθυσμού τους. Οι ευρωπαϊκές γειτονιές αντιμετώπισαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα, τα οποία σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά ανεργίας δημιούργησαν φαινόμενα δυσαρέσκειας και εντάθηκαν οι κοινωνικές αναταραχές (Εικόνα 5). Οι εργατικές γειτονιές παρουσίαζαν έλλειψη χώρων πρασίνου, δημόσιων χώρων και κοινωνικών υποδομών.

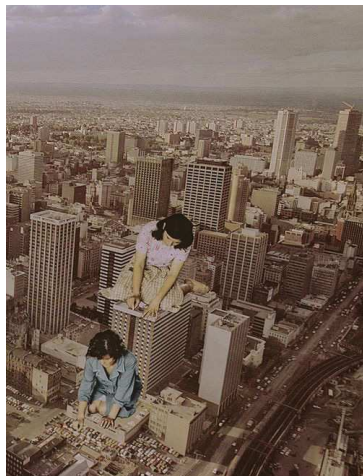


Εικόνα 6 – Η δομή της μεταβιομηχανικής πόλης

¹⁷ Οικονομοπούλου Μ., «Αποβιομηχάνιση & Πολιτιστική Πολιτική», Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2011

3.Αστικές Αναπλάσεις

3.1 Το Φαινόμενο των Αστικών Αναπλάσεων



Εικόνα 7 – Αστικές Ανάπλασεις

Οι πόλεις διαρκώς υπόκεινται σε μεταβολές με διαφορετικούς ρυθμούς και παραμέτρους η κάθε μία, μέσω διαδικασιών μεγέθυνσης, προσθήκης ή κατεδάφισης (Εικόνα 7). Τα αποτελέσματα της Βιομηχανικής Επανάστασης επηρέασαν άμεσα τη διαδικασία εξέλιξης του αστικού ιστού και τη μορφολογία των περιοχών. Τα ζητήματα που δημιουργήθηκαν μετά το κλείσιμο των βιομηχανικών μονάδων όπως η υποβάθμιση των κέντρων των πόλεων, οι εγκαταλελειμμένες πρώην βιομηχανικές ζώνες και η κακή κατάσταση των κελυφών οδήγησαν σε ένα πλήθος προγραμμάτων ανάπλασης κατά τον 20^ο αιώνα και αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης¹⁸. Το φαινόμενο των αναπλάσεων στην Ευρώπη πρωτοεμφανίστηκε στις δυτικές μητροπόλεις. Οι πολεοδομικές παρεμβάσεις διαχωρίζονται σε δυο φάσεις, εκείνες των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων (μετά το 1945 και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80) και εκείνες της σύγχρονης περιόδου (μετά το 1980).

Έκτοτε η έννοια της αστικής ανάπλασης έχει αποκτήσει διαφορετικά περιεχόμενα και όρους αλλά παρουσιάζονται και διαφοροποιήσεις στις διαδικασίες μεταξύ των χωρών. Ένας γενικός περιγραφικός ορισμός χαρακτηρίζει ως αστικές αναπλάσεις τις πολεοδομικές παρεμβάσεις σε τμήματα του υφιστάμενου αστικού ιστού, που περιλαμβάνουν το φυσικό ανασχεδιασμό τους, αλλά δεν εξαντλούνται κατ' ανάγκην σε αυτόν¹⁹.

Ο Chris Couch στο βιβλίο του «Urban Renewal: Theory and Practice», όρισε την αστική ανάπλαση ως τη φυσική αλλαγή στον αστικό χώρο ή την αλλαγή στη χρήση ή στην ένταση της χρήσης της γης ή των κτιρίων, διεργασίες που είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς οικονομικών και κοινωνικών τάσεων στις αστικές περιοχές²⁰.

Ένας άλλος ορισμός θεσμικού χαρακτήρα, με βάση την ελληνική νομοθεσία, είναι ο ακόλουθος:

«Ως ανάπλαση, σύμφωνα με το πλαίσιο του ελληνικού χωρικού σχεδιασμού, θεωρείται η επέμβαση σε μια περιοχή, η οποία περιλαμβάνει σύνολο κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα με σκοπό τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, καθώς και την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής» (άρθρ. 8Ν.1337/83).

¹⁸ Hall T., «Αστική Γεωγραφία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005

¹⁹ Οικονόμου Δ., «Αστική Αναγέννηση και Πολεοδομικές Αναπλάσεις», Τεχνικά Χρονικά, Μάιος – Ιούνιος 2004

²⁰ Couch Chris, «Urban Renewal: Theory and Practice», Macmillan, London 1990

Η διατύπωση του ορισμού που προσδιορίζει σαφέστερα τη διαδικασία της ανάπλασης διευκρινίζει ότι :

«Η ανάπλαση αφορά το σύνολο εκείνων των επεμβάσεων που εφαρμόζονται στο χτισμένο περιβάλλον και σε υποβαθμισμένες περιοχές με σκοπό την αντικατάσταση ή βελτίωση του οικιστικού αποθέματος, την αξιοποίηση του περιβάλλοντος χώρου, τη δημιουργία τεχνικής και κοινωνικής υποδομής, καθώς και την ενίσχυση άλλων λειτουργιών που συμβάλλουν στην αναβάθμιση των περιοχών αυτών» (Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., 1990:17).

3.2 Η Ορολογία των Τύπων Αναπλάσεων

Ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα με το οποίο ήρθε αντιμέτωπο το εγχείρημα της ευρωπαϊκής χωροταξίας ήταν αυτό της έλλειψης κοινής ορολογίας. Πρακτική συνέπεια του γεγονότος αυτού, είναι η παρεμπόδιση της ανταλλαγής και αφομοίωσης στοιχείων και πληροφοριών μεταξύ των επιμέρους εθνικών αρχών και την χάραξη κοινών στρατηγικών για τα ζητήματα της ευρωπαϊκής χωρικής ανάπτυξης²².

Οι εφαρμοζόμενοι τύποι αναπλάσεων καθορίζονται ανάλογα με τα προβλήματα της εκάστοτε υποβαθμισμένης περιοχής, τις ανάγκες της και εξαρτώνται από τα ιδιαίτερα κοινωνικά και οικιστικά χαρακτηριστικά της. Μια κατηγορία αναπλάσεων είναι αυτές που επεμβαίνουν στα υφιστάμενα κτιριακά κελύφη. Ο όρος ανασυγκρότηση (reconstruction) αφορά την αναδιάρθρωση του χώρου και εμφανίστηκε μετά τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι το 1960 για την αντιμετώπιση των καταστροφών που προκλήθηκαν από τον πόλεμο. Κατά την αστική ανασυγκρότηση, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο φυσικό σχεδιασμό και στην εκ νέου οργάνωση των χρήσεων γης στις κεντρικές περιοχές των πόλεων. Με τον όρο ανακαίνιση (renewal), που εισήχθη το 1955, χαρακτηρίζονται οι παρεμβάσεις που στοχεύουν στην αντιμετώπιση προβλημάτων του κτιριακού όγκου αλλά και του πολεοδομικού χώρου σε περιοχές των πόλεων. Οι αναπλάσεις που σχετίζονται με την εμπειρία του χρήστη μέσω ηπιότερων επεμβάσεων με τη λογική της αποκατάστασης του αστικού χώρου μέσω της αναπαλαίωσης και διατήρησης του υφιστάμενου οικοδομικού όγκου, χαρακτηρίζονται με τον όρο αποκατάσταση – διατήρηση (rehabilitation)^{23,24}.

²²Williams R.H., «European Union Spatial Policy and Planning», Paul Chapman Publishing, London 1996

²³Λαϊνός Ι., «Διερεύνηση Πολιτικών Αστικής Αναγέννησης.Ευρωπαϊκή Εμπειρία και Προοπτικές στον Ελληνικό Χώρο», Διπλωματική εργασία, Τμήμα Γεωγραφίας,Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2015

²⁴Γιαννακούρου Γ., «Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008

3.3 Είδη αναπλάσεων

Οι αναπλάσεις διακρίνονται σε υποκατηγορίες ανάλογα με τον στόχο τους, τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής και τον βαθμό που επεμβαίνουν σε αυτές.

3.3.1 Με Βάση το Στόχο της Ανάπλασης

Πολλές φορές ο στόχος της ανάπλασης στον αστικό χώρο, καθορίζει τόσο τους τρόπους σχεδιασμού, όσο και τους τρόπους υλοποίησης. Συγκεκριμένα με βάση το σκοπό της επέμβασης έχουμε τις αναπλάσεις με στόχο την εξυγίανση ή ανασυγκρότηση υποβαθμισμένων περιοχών μέσω της αξιοποίησης των υφιστάμενων κτιριακών κελυφών, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και τον εμπλουτισμό των χρήσεων. Στην περιοχή Alma Gare στην πόλη Roubaix στόχος ήταν η διατήρηση μεγάλου μέρους του κτιριακού αποθέματος και η χωροθέτηση νέων λειτουργιών (Εικόνα 8).

Άλλη κατηγορία αναπλάσεων είναι αυτές που στοχεύουν στην πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής μέσω της διατήρησης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας ενός τόπου, της δημιουργίας χώρων πολιτισμού και της αισθητικής ανάδειξης της περιοχής για την προσέλκυση νέων κατοίκων και τουρισμού. Η ανάπλαση στην αποβιομηχανοποιημένη ζώνη του Bilbao, με την ανοικοδόμηση του μουσείου του Guggenheim δημιούργησε ένα τοπίο για την πόλη, που αποτέλεσε πόλο έλξης τουρισμού με κατεύθυνση τον πολιτισμό (Εικόνα 9).

Τέλος συνήθης στόχος αναπλάσεων είναι η οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής με βάση τα σύγχρονα καταναλωτικά πρότυπα. Το επιχειρηματικό κέντρο της Defense στο Παρίσι, αποτελεί την πρώτη επιχειρηματική συνοικία στην Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1960, της οποίας τα κτιριακά συγκροτήματα στεγάζουν γραφεία εταιρειών^{25,26} (Εικόνα 10).



Εικόνα 8 – Σημερινή άποψη της περιοχής Alma Gare στην πόλη Roubaix



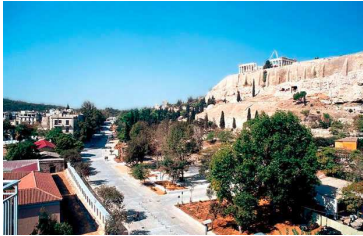
Εικόνα 9 – Το μουσείο Guggenheim στο Bilbao



Εικόνα 10 – Το επιχειρηματικό κέντρο της Defense στο Παρίσι

²⁵ Σαμπροβαλάκη Ν., «Αστικές Αναπλάσεις - Η περίπτωση του Βερολίνου μετά την πτώση του τείχους», Διάλεξη 9ου εξαμήνου: Τομέας πολεοδομίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2012

²⁶ Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Νικολαΐδου Σ., «Αστική ανάπτυξη», ΤΕΕ Αθήνα 1995



Εικόνα 11 – Η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας

3.3.2 Με Βάση τα Χαρακτηριστικά των Περιοχών

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής και η πρότερη χρήση της, διακρίνουν τις αναπλάσεις σε διαφορετικές κατηγορίες. Η αρχική χρήση και χαρακτήρας μιας περιοχής δεν είναι απαραίτητο να διατηρηθεί μετά το πέρας της ανάπλασης. Οι κύριες ενόπτες επεμβάσεων είναι οι περιοχές κατοικίας, οι αρχαιολογικοί χώροι ή ιστορικοί τόποι, τα ιστορικά κέντρα, αποβιομηχανοποιημένες ζώνες και τα παράκτια μέτωπα.

Αναπλάσεις περιοχών κατοικίας

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάπλασης σε περιοχή κατοικίας αποτελεί η συνοικία του Kreuzberg στο Βερολίνο. Μετά τη λήξη του ΄Β Παγκόσμιου πολέμου ο αστικός ιστός και το κτηριακό απόθεμα είχαν πληγεί σοβαρά. Στην περιοχή πραγματοποιήθηκε μια ήπιας μορφής ανάπλαση από την IBA (Διεθνής Έκθεση Αρχιτεκτονικής) που αποκατέστησε την περιμετρική δόμηση των μεγάλων οικοδομικών τετραγώνων.

Αναπλάσεις σε αρχαιολογικούς χώρους ή ιστορικούς τόπους

Η ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας περιλάμβανε την αρχαιολογική περιοχή από το Ολυμπίειο έως τον Κεραμεικό, σε συνδυασμό με τη μελέτη πεζοδρόμησης των οδών Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Αποστόλου Παύλου, δίνοντας τον χαρακτήρα του «αρχαιολογικού πάρκου» (Εικόνα 11).

Αναπλάσεις ιστορικών κέντρων

Στην περίπτωση αυτή εντάσσεται η επέμβαση στην κεντρική περιοχή Chiado στη Λισαβόνα. Η περιοχή διατηρούσε κτήρια της ρωμαϊκής εποχής, της εποχής του Μεσαίωνα, της Αναγέννησης και του Μπαρόκ και υπέστη σοβαρές καταστροφές από την πυρκαγιά του 1988. Η περιοχή που προέκυψε μετά την ανάπλαση, υπό τη διεύθυνση του αρχιτέκτονα Siza Vieira, συνδυάζει παλιές και νέες εγκαταστάσεις, αποτελεί συνθήκη προορισμό για αγορές, και πόλο έλξης πολιτιστικού ενδιαφέροντος διατηρώντας με αυτό τον τρόπο το διαχρονικό χαρακτήρα της, ως σημείο συνάντησης (Εικόνα 12).



Εικόνα 12 – Η περιοχή Chiado στη Λισαβόνα

Αναπλάσεις αποβιομηχανοποιημένων ζωνών

Μέχρι τη δεκαετία του '90, το Bilbao, αποτελούσε αποβιομηχανοποιημένη πόλη με οξυμένα προβλήματα οικονομικής ύφεσης και ανεργίας. Η μεγάλης κλίμακας ανάπλαση της παλιάς βιομηχανικής περιοχής και ο πρωτοποριακός φυσικός ανασχεδιασμός του αστικού χώρου μετέτρεψαν το Bilbao σε κέντρο αστικού τουρισμού. Ειδικότερα, το κτίριο του μουσείου Guggenheim και ο πρωτοποριακός σχεδιασμός του από τον Frank Gehry, αποτέλεσε τοπόσημο για την περιοχή και πόλο έλξης τουρισμού.

Αναπλάσεις παράκτιων μετώπων

Η ανάπλαση της λιμενονοβιομηχανικής ζώνης των Docklands στο Λονδίνο είχε σαν στόχο την προώθηση του διεθνούς ρόλου της πόλης και χαρακτηρίστηκε από μεγάλες επενδύσεις κρατικών και ιδιωτικών κεφαλαίων^{27,28}.

²⁷ Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, 1990

²⁸ Σαμπροβαλάκη Ν., «Αστικές Αναπλάσεις - Η περίπτωση του Βερολίνου μετά την πτώση του τείχους», Διάλεξη 9ου εξαμήνου: Τομέας πολεοδομίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθίνα 2012



Εικόνα 13 – Η ριζική ανάπλαση του κέντρου του Leipzig

3.3.3 Με Βάση το Βαθμό Επέμβασης

Ανάλογα με τα προβλήματα της περιοχής και την ένταση της πολεοδομικής επέμβασης, διακρίνουμε τρία είδη αναπλάσεων στον αστικό χώρο, τις ριζικές, τις ήπιες και τις σύγχρονες αναπλάσεις.

Ριζικές Αναπλάσεις

Οι ριζικές αναπλάσεις είναι επεμβάσεις ανατρεπτικού χαρακτήρα αφού επιφέρουν τεράστιες μεταβολές στη μορφολογία των περιοχών. Οι αλλαγές αυτές μεταφράζονται σε κατεδάφιση ολόκληρων τμημάτων και ανοικοδόμηση νέων εγκαταστάσεων εκ του μηδενός. Τέτοιου είδους πρακτικές εφαρμόζονται συνήθως σε περιοχές που τα υφιστάμενα κελύφη βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση και δεν χρίζουν αποκατάστασης. Είναι η δραστικότερη μορφή επέμβασης που στοχεύει στην αναδόμηση του μεγαλύτερου τμήματος της περιοχής που μετατρέπεται σε «νέα» περιοχή.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι Ευρωπαϊκές πόλεις είχαν υποστεί καταστροφές μεγάλης κλίμακας στάθηκαν η αφορμή για μια σειρά ριζικών πολεοδομικών αναπλάσεων με στόχο την αποκατάσταση των καταστροφών και την ανασυγκρότηση του αστικού ιστού²⁹. Τα προγράμματα των ριζικών αναπλάσεων προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις των πολιτών καθώς αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις ιδιοκτησίες τους. Επιπλέον μετά την ανάπλαση αυξήθηκε η αξία των ακινήτων αποκλείοντας την εγκατάσταση από τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα.

Ένα παράδειγμα ριζικής ανάπλασης είναι η επέμβαση στο κέντρο του Leipzig στη Γερμανία, όπου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ανοικοδομήθηκε με την κατάργηση του παραδοσιακού χαρακτήρα και του συνεχούς οικοδομικού συστήματος και την αντικατάστασή του από την ελεύθερη σύνθεση³⁰ (Εικόνα 13).

²⁹Καρύδης Δ., «Ανάγνωση Πολεοδομίας, Η κοινωνική σημασία των χωρικών μορφών», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1991

³⁰Αραβαντινός Α. «Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου», Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1997

Ήπιες Αναπλάσεις

Οι ήπιες αναπλάσεις αποτελούν επεμβάσεις συντηρητικού χαρακτήρα, που δεν αποσκοπούν σε διαρθρωτικές αλλαγές του χώρου. Στοχεύουν στη βελτίωση των οικοδομήσιμων και κοινόχρηστων χώρων με επεμβάσεις στις χρήσεις, τις όψεις ή την εσωτερική διαρρύθμιση των κτιρίων, στις συμπληρώσεις αναγκαίων χώρων και δικτύων, στη διαμόρφωση και αναβάθμιση των ελεύθερων ακαλύπτων χώρων και τη δημιουργία ή συμπλήρωση αναγκαίων υποδομών.

Οι πολεοδομικές επεμβάσεις ήπιου χαρακτήρα άρχισαν να εφαρμόζονται στα μέσα της δεκαετίας του 1970 σε μεμονωμένα κτίρια, οικοδομικά τετράγωνα και γειτονιές προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές επιπτώσεις που είχαν παρουσιάσει νωρίτερα οι ριζικές αναπλάσεις. Η αλλαγή πολιτικής των προγραμμάτων ανάπλασης με κύριο άξονα τη διατήρηση της υπάρχουσας πολεοδομικής και κτιριακής δομής προέκυψε από τη γενική πολιτική περιορισμού των δημόσιων δαπανών και την κρίση του τομέα των κατασκευών. Παράλληλα, τέθηκαν πιο συστηματικά κοινωνικοί στόχοι για τις αναπλάσεις και δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στα κοινωνικά προβλήματα μειονοτήτων και αδύνατων οικονομικά στρωμάτων, με τη συμμετοχή επιτροπών πολιτών και όλων των ενδιαφερομένων στα προγράμματα και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων³¹.

Τα προγράμματα των ήπιων αναπλάσεων αν και πιο συντηρητικά σε σχέση με αυτά των ριζικών αναπλάσεων, είχαν και αυτά αρνητικές επιπτώσεις. Το αποτέλεσμα της ανάπλασης ήταν και πάλι η αύξηση της αξίας των ενοικίων, οδηγώντας στην «εκούσια» απομάκρυνση των παλιών κατοίκων.

Στην περίπτωση της ήπιας ανάπλασης θα μπορούσαν να αναφερθούν τα παραδείγματα του Kreuzberg στο Βερολίνο και της Alma Gare στην πόλη Roubaix της Β. Γαλλίας, όπου η έμφαση δόθηκε στις συμμετοχικές διαδικασίες των ενδιαφερομένων κατοίκων και στην κατεύθυνση της διατήρησης μεγάλου τμήματος του κτιριακού αποθέματος, της βελτίωσης του υπάρχοντος αστικού ιστού και της χωροθέτησης εκείνων των λειτουργιών που εξυπηρετούν τις ανάγκες των κατοίκων³² (Εικόνα 14,15).



Εικόνα 14 – Η περιοχή Kreuzberg μετά τη λήξη του πολέμου



Εικόνα 15 – Η περιοχή Kreuzberg μετά την ανάπλαση

³¹ Αραβαντινός Α. «Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου», Εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1997

³² Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Αθήνα 1990



Εικόνα 16 – Docklands, Λονδίνο



Εικόνα 17 – Halles, Παρίσι

Σύγχρονες Πρακτικές Αναπλάσεων

Ο σύγχρονος τρόπος αντιμετώπισης των αναπλάσεων που εισήχθη κατά τη δεκαετία του 1990, διαφοροποιήθηκε από τις δύο προηγούμενες φάσεις. Η τοπική αυτοδιοίκηση απέκτησε ενεργό ρόλο στον τομέα των αναπλάσεων και σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα εφάρμοσε προγράμματα ανάπλασης λαμβάνοντας υπόψη και την οικονομική και επιχειρηματική ανάπτυξη των περιοχών. Με αυτόν τον τρόπο το ενδιαφέρον στράφηκε από τα κέντρα των πόλεων και στις βιομηχανικές περιοχές και τις περιμετρικές τους γειτονιές³³. Η τάση για εκτατική ανάπτυξη των πόλεων προς τα προάστια εγκαταλείφθηκε και δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη διατήρηση και την αξιοποίηση των υφιστάμενων κτιριακών κελυφών ώστε να διαφυλαχθούν οι αγροτικές εκτάσεις. Επιπλέον λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των Ευρωπαϊκών πόλεων εντάθηκε το φαινόμενο των αναπλάσεων στις μητροπόλεις με δημόσια έργα μεγάλης κλίμακας.

Αυτή την περίοδο για πρώτη φορά στα προγράμματα των αναπλάσεων εισήχθη και η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος, του κατοίκου και του οικονομικού παράγοντα. Επιπλέον σημαντικό κομμάτι των αναπλάσεων είναι η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και η αποφυγή φαινομένων κοινωνικού διαχωρισμού και αποκλεισμού. Τέλος τα νέα πρότυπα της εποχής τείνουν να επεξεργάζονται τα ζητήματα εικόνας, συμβολισμού και αισθητικής των κτισμάτων ως απόρροια και των νέων τεχνολογικών εξελίξεων στον τομέα της επιστήμης, της τέχνης και των επικοινωνιών υπό ένα ολοκληρωμένο μοντέλο ανάπτυξης της περιοχής με δράσεις εξυγίανσης αλλά και έργα υποδομών³⁴. Αποτέλεσμα όλων των προαναφερθεισών διεργασιών ήταν η διαμόρφωση στρατηγικού σχεδιασμού που πέρα από την μορφολογική αποκατάσταση των κτισμάτων επεκτάθηκε στην θεώρηση ενός εκτεταμένου πεδίου μελέτης της αστικής σύνθεσης καθώς και των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων.

Κάποιες από τις αναπλάσεις της σύγχρονης εποχής που πραγματοποιήθηκαν σε τμήματα πόλεων αποτελούν η ανάπλαση των λιμενικών αποβάθρων στα Docklands του Λονδίνου (Εικόνα 16), η κεντρική αγορά Halles του Παρισιού (Εικόνα 17), η πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης του Bilbao και οι εμπορικές περιοχές Merchant City της Γλασκώβης και Chiado της Λισαβόνας. Οι αναπλάσεις ήταν αποτέλεσμα πρωτοποριακού επανασχεδιασμού του αστικού χώρου, με έργα μεγάλης κλίμακας. Μετά τις επεμβάσεις, η φυσιογνωμία των περιοχών άλλαξε, επαναπροσδιορίστηκαν οι χρήσεις, ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκαν χώροι για νέες δραστηριότητες όπως εμπόριο, ψυχαγωγία και πολιτισμός³⁵.

³³Καρύδης Δ., «Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας», Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα 2008

³⁴Μανάβη Α., «Από την εγκατάλειψη στην ανάκτηση περιοχών», Ερευνητική εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010

³⁵Σαμπροβαλάκη Ν., «Αστικές Αναπλάσεις - Η περίπτωση του Βερολίνου μετά την πτώση του τείχους», Διάλεξη 9ου εξαμήνου: Τομέας πολεοδομίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2012

3.4 Περιοχές ανάπλασης- Προβλήματα υποβαθμισμένων περιοχών

Οι περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται ως περιοχές ανάπλασης, παρουσιάζουν μια σειρά προβλημάτων υποβάθμισης που αφορούν τον κτηριακό όγκο, την αστική πυκνότητα, τους δημοσίους χώρους, τις χρήσεις και τις αλληλεπιδράσεις τους με τον ανθρώπινο παράγοντα. Η ταξινόμηση των περιοχών ανάπλασης με βάση τα προβλήματα που παρουσιάζουν, τις κατατάσσει σε τέσσερις κατηγορίες.

Τα προβλήματα κτηριακών όγκων αφορούν την υποβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος της περιοχής, όπου είτε παλαιότητας, είτε λόγω έλλειψης σχεδιασμού δεν ανταποκρίνονται στις σύγχρονες λειτουργικές ανάγκες. Το κτηριακό απόθεμα είναι πιθανόν εκτός από τεχνική συντήρηση να χρήζει τροποποίησης στη συνολική σύνθεσή του. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται περιοχές κατοικίας με υψηλά ποσοστά πυκνότητας καθώς και αυθαίρετα κτίσματα που παρουσιάζουν προβληματικές στεγαστικές συνθήκες.

Η υποβάθμιση των περιοχών που παρουσιάζουν προβλήματα ανθρώπινου δυναμικού, σχετίζεται με τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της περιοχής. Κάποια από τα προβλήματα είναι οι υψηλοί δείκτες ανεργίας, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η μείωση των εισοδημάτων, η πληθυσμιακή ανομοιογένεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Άκομα μια κατηγορία προβλημάτων υποβάθμισης είναι αυτά που προκύπτουν από τις συγκρουόμενες χρήσεις γης μιας περιοχής, όπως ανθυγιεινές, οχλούσες ή ρυπογόνες χρήσεις σε συνδυασμό με περιοχές κατοικίας. Ακόμα η έλλειψη διαμορφωμένων δημόσιων χώρων ή εγκαταστάσεων συνιστούν παράγοντες υποβάθμισης.

Τέλος η ελλιπής προστασία των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων και χαρακτηριστικών οδηγεί στην απώλεια της ταυτότητας και της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των περιοχών. Τα προβλήματα εντείνονται σε τόπους που διαθέτουν στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού, αλλά παρόλα αυτά δεν υπάρχει η απαραίτητη μέριμνα για την προστασία, την ανάδειξη και αξιοποίηση τους^{36,37}.

³⁶Καραβιά Ε., «Αστικές Αναπλάσεις Υποβαθμισμένων Περιοχών», Μάθημα: Δυναμική των Χωρικών Δομών και Χρήσεων Γης και Σύγχρονες Πρακτικές του Σχεδιασμού Υπεύθυνος Μαθήματος: Μ. Αγγελίδης, Ε.Μ.Π., Αθήνα 2006

³⁷Πολύζος Σεραφείμ, «Αστική Ανάπτυξη», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2015

3.5 Πολιτικές αναπλάσεων στην Ευρώπη

Οι πολιτικές ανάπλασης που εφαρμόζονται στην Ευρώπη διαφοροποιούνται ανά χώρα με βάση το ισχύον νομοθετικό και οικονομικό πλαίσιο, το ιδιοκτησιακό καθεστώς και το φορέα της ανάπλασης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας χρηματοδότησης πραγματοποίησε ποικίλες δράσεις αναπλάσεων σε κράτη-μέλη της. Συμπληρωματικά με τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα ορισμένα Εθνικά κράτη διαμόρφωσαν ανεξάρτητες πολιτικές διαχείρισης των αναπλάσεων. Πρωτοπόρες στην ανάπτυξη εθνικών προγραμμάτων ανάπλασης ήταν η Αγγλία, η Γαλλία και η Γερμανία.

Στην Γαλλία, κάθε δραστηριότητα ανάπλασης ακολουθεί το νομοθετικό πλαίσιο των Ζωνών Συντονισμένης Διευθέτησης (ZAC), το οποίο προβλέπει την ισότιμη συμμετοχή Δημόσιου και Ιδιωτικού τομέα, το σεβασμό της ιστορικής κληρονομιάς, την επανάχρηση των υφιστάμενων κελυφών και την πλήρωση των αστικών κενών. Επιπλέον, οι ZAC, δεν οριοθετούν αυστηρά μια ζώνη παρέμβασης, αλλά ευνοούν συμπληρωματικές επεμβάσεις στον περιβάλλοντα χώρο³⁸. Η χωροθέτηση της βιομηχανίας υπέστη τροποποιήσεις κατά τη δεκαετία του 1950 και θεσμοθετήθηκε μια σειρά ρυθμιστικών μέτρων και αναπτυξιακών και φορολογικών κινήτρων, με σκοπό να ενισχύσουν τις επενδύσεις στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές και να ανακαταλείμουν την ανάπτυξη στις περιφέρειες της χώρας. Τις ρυθμίσεις αυτές διαδέχθηκαν κατά τη δεκαετία του 1960 οι κρατικές παρεμβάσεις που αποσκοπούσαν στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις εγχώριες και τις ξένες παραγωγικές επενδύσεις. Μετά το 1975, η χωροταξική πολιτική στη Γαλλία εισήλθε σε μια περίοδο ύφεσης και παρακμής. Την ύφεση, διαδέχθηκε στη δεκαετία του '90 η αναβίωση του προβληματισμού για τη χωροταξία με κεντρικό στόχο την εξασφάλιση της εθνικής συνοχής και αλληλεγγύης.

Η αγγλοσαξονική παράδοση αντιπαρέβαλε ένα πιο ευέλικτο και δυναμικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού, που ενσωματώνει σε μεγάλο βαθμό τις αρχές της διοίκησης επιχειρήσεων. Βασικό μέλημα της προσέγγισης είναι η διαχείριση των χρήσεων γης σε τοπικό επίπεδο, με σκοπό την αποφυγή συγκρούσεων, την εμπέδωση της ασφάλειας δικαίου και την εξασφάλιση βιώσιμων προϋποθέσεων για την οικιστική ανάπτυξη. Στην Αγγλία πραγματοποιήθηκαν ιδιωτικοποιήσεις στον τομέα των αναπλάσεων, καθώς ήταν ενεργή και η δράση της τοπικής αυτοδιοίκησης³⁹. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι αναπλάσεις πήραν τη μορφή μικρών παρεμβάσεων σε κλίμακα γειτονιάς. Δημιουργήθηκαν οι Ζώνες δράσης "Hausing Action Areas" με στόχο τη διατήρηση του χαρακτήρα των περιοχών μελέτης μέσω της επανάχρησης των κελυφών και την αντικατάσταση μόνο όσων οι φθορές ήταν ανεπανόρθωτες. Σε αντίθεση με αυτή τη γενική πολιτική αντιμετώπισης, κατά τη δεκαετία του 1990 πραγματοποιήθηκαν αναπλάσεις μεγάλης κλίμακας στη λιμενονοβιομηχανική ζώνη των Docklands του Λονδίνου.

Στη Γερμανία, ενώ οι μεταπολεμικές αναπλάσεις ήταν ριζικού χαρακτήρα, αργότερα παρατηρήθηκε μετάβαση σε αναπλάσεις με μικρότερο αποτύπωμα και βαθμό επέμβασης με την επανάχρηση κελυφών στα ιστορικά κέντρα των πόλεων. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση υπήρξε συνεργασία του Δημόσιου και του Ιδιωτικού τομέα για την εξασφάλιση της επιτυχίας των προγραμμάτων⁴⁰.

Τέλος, οι δράσεις ανάπλασης στην Ελλάδα δεν ακολούθησαν τις ιστορικές φάσεις των αναπλάσεων των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών χωρών, καθώς άργησαν να συγκροτηθούν προσπάθειες οργανωμένης επέμβασης, με αποτέλεσμα οι περιπτώσεις της ελληνικής εμπειρίας να είναι ελάχιστες. Αρχικά κάποιες προσπάθειες ανάπλασης πραγματοποιήθηκαν από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), μέσω δράσεων αποκατάστασης κελυφών για τουριστική χρήση και τη Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης (ΔΕΠΟΣ) για την εξυγίανση και την ανακαίνιση κατοικιών. Οι μέχρι τώρα αναπλάσεις που υλοποιήθηκαν, δεν προέκυψαν από ένα συνολικό πρόγραμμα ανάπλασης, ήταν ανεξάρτητες μεταξύ τους και αποσπασματικές. Η αναποτελεσματικότητα των αναπλάσεων οφείλεται στην έλλειψη ένταξης των προγραμμάτων σε ένα γενικότερο πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό και στην έλλειψη δυνατότητας εφαρμογής ενός Ρυθμιστικού σχεδίου. Η πολιτική που εφαρμόζεται στις αναπλάσεις είναι μια προσέγγιση μέσω μικρών βημάτων, μεριμνώντας για την ένταξη και την προσαρμογή τους στο ευρύτερο περιβάλλον. Στα σύγχρονα παραδείγματα αναπλάσεων, συμμετέχει στη χρηματοδότηση των προγραμμάτων και ο ιδιωτικός τομέας, γεγονός που διευρύνει την κλίμακα και την αποτελεσματικότητα τους^{41,42,43}.

³⁸Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, Αθήνα 1990

³⁹Στεφάνου Ι., Μπούλα Ρ., «Η αστική ανάπλαση ως εργαλείο διατήρησης της φυσιογνωμίας των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/view/9366/9117> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

⁴⁰Γιαννακούρου Γ., «Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008

⁴¹Καραβιά Ε., «Αστικές Αναπλάσεις Υποβαθμισμένων Περιοχών», Μάθημα: Δυναμική των Χωρικών Δομών και Χρήσεων Γης και Σύγχρονες Πρακτικές του Σχεδιασμού Υπεύθυνος Μαθήματος: Μ. Αγγελίδης, Ε.Μ.Π., Αθήνα 2006

⁴²Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Νικολαΐδου Σ., «Αστική Ανάπλαση – Πολεοδομία, Δίκαιο, Κοινωνιολογία», ΤΕΕ, Αθήνα 1995

⁴³Βαρελίδης Γ.Κ., «Δυνατότητες Αναπλάσεων Οικιστικών Περιοχών στο Μητροπολιτικό Πεδίο της Πρωτεύουσας», Τεχνικά Χρονικά, Ιούλιος – Αύγουστος 2003

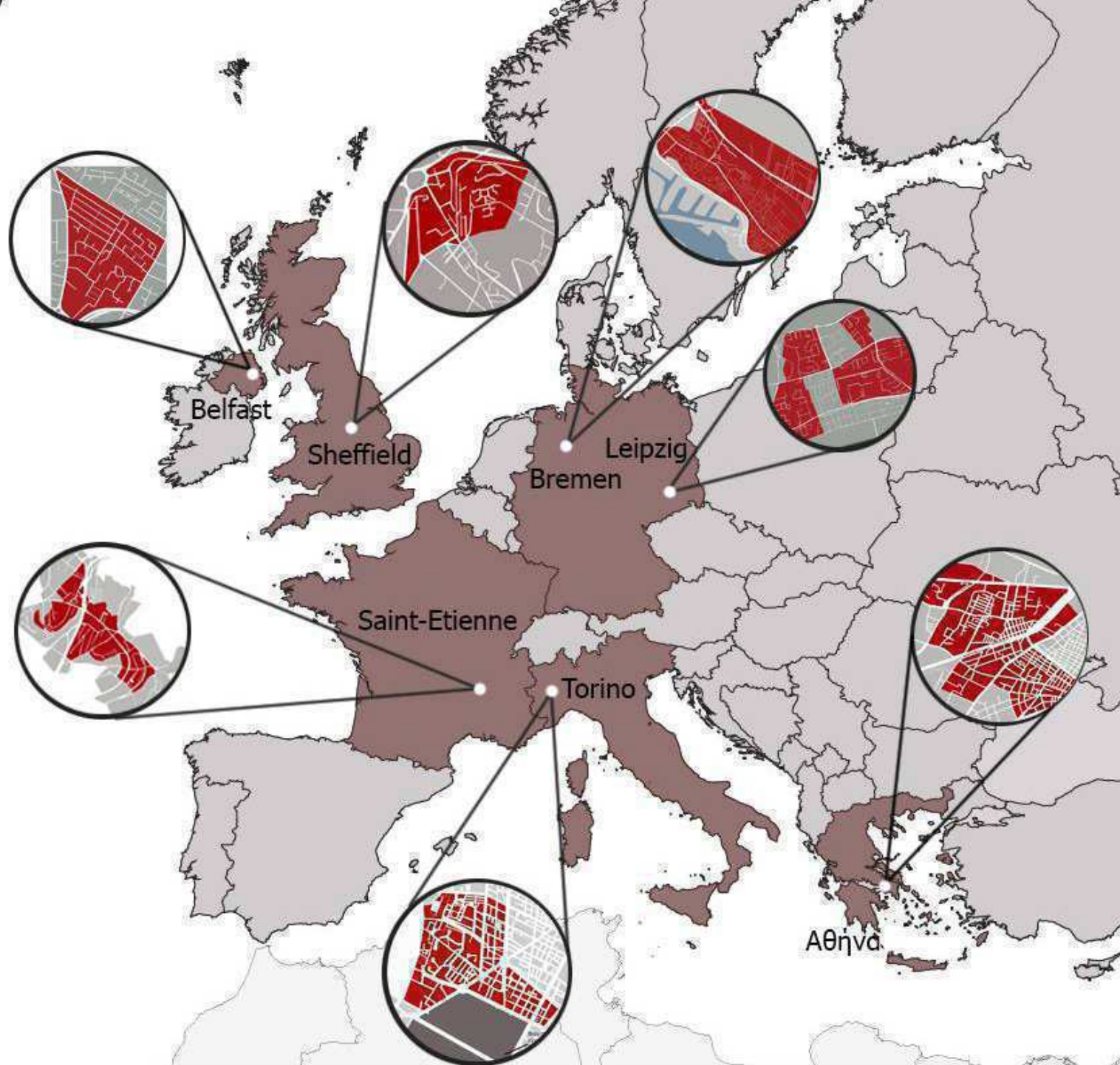
3.6 Πεδία δράσης μιας ολοκληρωμένης ανάπλασης

Οι αναπλάσεις της σύγχρονης εποχής θέτουν πολύπλευρους στόχους και εξετάζουν τις περιοχές μελέτης υπό ένα σύνολο παραμέτρων που επηρεάζουν την εικόνα της γειτονιάς αλλά και την εμπειρία των κατοίκων της. Τα πεδία δράσης είναι ο δημόσιος χώρος από περιβαλλοντική και πολεοδομική σκοπιά, το κτηριακό απόθεμα και οι υποδομές, ο οικονομικός και ο κοινωνικός τομέας. Επομένως η επιτυχία των προγραμμάτων καθορίζεται από την εκπλήρωση μιας σειράς κριτηρίων αξιολόγησης τα οποία συναρτώνται και με τους στόχους παρέμβασης.

Στα πλαίσια της μέριμνας για περιβαλλοντική βιωσιμότητα και αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων, προωθούνται ενέργειες για την αύξηση των ποσοστών πρασίνου και τη διαμόρφωση των δημόσιων χώρων. Στους δημόσιους χώρους δημιουργούνται πόλοι έλξης και σημεία συνάντησης, με σκοπό να αξιοποιούνται από τους κατοίκους όλων των ηλικιών και να προσφέρουν ένα πλήθος δυνατοτήτων. Με τον σχεδιασμό πεζόδρομων και δικτύων ποδηλατοδρόμων που συνδέουν τα σημεία ενδιαφέροντος, αξιοποιείται ο δημόσιος χώρος και οι εναλλακτικοί τρόποι μετακίνησης.

Βασικό τομέα των αναπλάσεων αποτελεί η αποκατάσταση του κτηριακού αποθέματος των περιοχών μελέτης με γνώμονα τη λειτουργικότητα και την αισθητική σύμφωνα με τα νέα δεδομένα σχεδιασμού. Οι δράσεις αφορούν την ανακαίνιση και την ανοικοδόμηση νέων κατοικιών, την πλήρωση των κενών κελυφών και τη βελτίωση των υποδομών της γειτονιάς. Με γνώμονα τη διαμόρφωση πολυκεντρικών πόλεων προστίθενται νέες χρήσεις για την επαρκή κάλυψη των αναγκών των περιοχών με παροχές υπερτοπικής σημασίας.

Η οικονομική διαχείριση των αναπλάσεων καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την εφαρμογή κάθε σχεδίου ανάκτησης. Η πλειονότητα των περιπτώσεων αναζωογόνησης περιλαμβάνουν τη συνεργασία του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα οι οποίοι καθορίζουν τον προϋπολογισμό και την εκπλήρωση των στόχων των προγραμμάτων. Με στόχο την ανάπτυξη του οικονομικού και βιοτικού επιπέδου των κατοίκων και την αύξηση της επιχειρηματικότητας δημιουργούνται υποδομές και νέες θέσεις εργασίας για την απορρόφηση του εργατικού δυναμικού.



Β΄ Μέρος
ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Μελέτες Περίπτωσης

Η παρούσα εργασία διερευνά την παρακμή και την αναγέννηση, μέσω προγραμμάτων ανάπλασης, επτά ευρωπαϊκών γειτονιών που ανέπτυξαν έντονη βιομηχανική δραστηριότητα, στέγαζαν το εργατικό δυναμικό των εργοστασίων και στηρίζονταν οικονομικά στη βιομηχανία, αλλά παρήκμασαν μετά την πετρελαϊκή κρίση. Οι βιομηχανικές πόλεις στις οποίες εντάσσονται οι περιοχές μελέτης είναι η Saint Etienne (Γαλλία), το Sheffield (Ηνωμένο Βασίλειο), το Belfast (Ηνωμένο Βασίλειο), η Bremen (Γερμανία), το Leipzig (Γερμανία), το Torino (Ιταλία) και η Αθήνα (Ελλάδα). Η περίπτωση της Αθήνας σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παραδείγματα πόλεων, παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, καθώς η ανάπτυξή της δεν προήλθε από την εκβιομηχάνιση της, ωστόσο η γειτονιά που επιλέχθηκε έχει κοινά χαρακτηριστικά με τις βιομηχανικές γειτονιές της Ευρώπης.

Οι ευρωπαϊκές πόλεις γνώρισαν τεράστια αστική και βιομηχανική ανάπτυξη από τα μέσα του 19ου αιώνα, που επικεντρώθηκε γύρω από περιοχές με ευνοϊκή γεωγραφική θέση και εύκολα προσπελάσιμους φυσικούς πόρους. Η εκβιομηχάνιση των περιοχών οδήγησε στην περαιτέρω αστικοποίηση με την εσωτερική και διεθνή μετανάστευση πληθυσμών, στην αύξηση της ανισότητας και των αναγκών για νέες υποδομές. Ως συνέπεια αυτών των διαδικασιών ήταν τα φαινόμενα εξαθλίωσης, υπερπληθυσμού, κοινωνικής αποδιάρθρωσης, υποβάθμισης του περιβάλλοντος, και εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Η αποβιομηχάνιση των πόλεων τη δεκαετία του 1970, ακολουθήθηκε από μια περίοδο απότομης πτώσης και παρακμής. Η άμεση εξάρτηση των πόλεων από τη βιομηχανία οδήγησε σε μεγάλες απώλειες θέσεων εργασίας και πληθυσμού λόγω της μείωσης της παραγωγής, μείωση της αξίας των ακινήτων, πλήθος κενών και εγκαταλελειμμένων κελυφών, χαμηλό βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο.

Από το δεκαετία του 1980 και έπειτα πραγματοποιήθηκαν δράσεις ανάπλασης στις γειτονιές με στόχο να παραμείνουν οικιστικές περιοχές και μετά την επέμβαση. Οι πόλεις επιλέχθηκαν λόγω των κοινών προκλήσεων που αντιμετώπισαν και των διαφορετικών πολιτικών ανάπλασης που διαμορφώθηκαν σε κάθε περίπτωση. Στον ευρωπαϊκό χώρο διαμορφώθηκαν τρεις βασικές σχολές ανάπτυξης προγραμμάτων ανάπλασης στη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία οι οποίες αποτέλεσαν παράδειγμα και για άλλα κράτη της Ευρώπης. Για την κατανόηση των πρακτικών ανάπλασης στη Γαλλία, μελετήθηκε η πόλη Saint Etienne. Συμπεριλήφθηκαν δύο πόλεις του Ηνωμένου Βασιλείου, το Sheffield της Αγγλίας και το Belfast της Βόρειας Ιρλανδίας, που αντικατοπτρίζουν τις διαφορές μεταξύ των χωρών.

Στη Γερμανία, ο διαχωρισμός της σε Ανατολική και Δυτική, οδήγησε στη διαμόρφωση διαφορετικών συστημάτων. Για αυτόν το λόγο επιλέχθηκαν δυο αντιπροσωπευτικές πόλεις, το Leipzig στο Ανατολικό τμήμα και η Bremen στο Δυτικό. Πέρα από τις εθνικές πρωτοβουλίες αναπλάσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμόρφωσε προγράμματα ανάπλασης υποβαθμισμένων περιοχών και ένα από αυτά πραγματοποιήθηκε στην πόλη του Τορίνο. Στην Ελλάδα δεν έχει διαμορφωθεί μια ενιαία στρατηγική αναπλάσεων, επομένως επιλέχθηκε η περίπτωση του Ταύρου στην Αθήνα, ως ένα από τα λίγα υλοποιημένα προγράμματα¹.

¹ Power A., Plöger J., Winkler A., «TRANSFORMING CITIES ACROSS EUROPE, An interim report on problems and progress», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEREport49.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Quartier Sud-est

SAINT ETIENNE, ΓΑΛΛΙΑ



Εικόνα 1 – Η θέση της πόλης Saint Etienne στην Γαλλία



Εικόνα 2 – Η βιομηχανία Manufrance

1. Ιστορικά

1.1. Η ευρύτερη περιοχή

Η πόλη Saint Etienne βρίσκεται στην κεντρική Γαλλία και ανήκει στην περιφέρεια Ροδανού-Αλπεων (Εικόνα 1). Με βάση την απογραφή του 2010 είχε 171.260 κατοίκους και καλύπτει μια έκταση 80 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Αρχικά ήταν μια μικρή αγροτική πόλη που ιδρύθηκε το Μεσαίωνα και αναπτύχθηκε μέσω της βιομηχανίας κατά το 19^ο αιώνα¹.

Τα πλούσια κοιτάσματα άνθρακα και σιδήρου στα εδάφη της και η τοποθεσία της κοντά στην πόλη της Λυών βοήθησαν στο να εξελιχθεί σε ένα σημαντικό βιομηχανικό κέντρο που βασιζόταν στην εξόρυξη και τη βιομηχανική επεξεργασία. Η μεγαλύτερη μονάδα παραγωγής ήταν η Manufrance που παρήγαγε κυνηγετικά όπλα, ποδήλατα και ραπτομηχανές. Απασχολούσε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της πόλης και συμμετείχε ενεργά στην τοπική πολιτική (Εικόνα 2).

Κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων η πόλη αποτέλεσε στόχο βομβαρδισμών και μεγάλο μέρος της καταστράφηκε. Το τέλος του πολέμου σε συνδυασμό με το κύμα μετανάστευσης έφερε στο προσκήνιο προβλήματα στην τοπική οικονομία, χαμηλό βιοτικό επίπεδο και έλλειψη μονάδων στέγασης. Την περίοδο εκείνη, ξεκίνησε η παρακμή στον τομέα εξόρυξης και το σταδιακό κλείσιμο των τοπικών ορυχείων και βιομηχανιών. Το κράτος κλήθηκε να αντιμετωπίσει το στεγαστικό πρόβλημα, δημιουργώντας συγκροτήματα εργατικών κατοικιών στην περιφέρεια της πόλης^{2,3}.

¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-%C3%89tienne> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

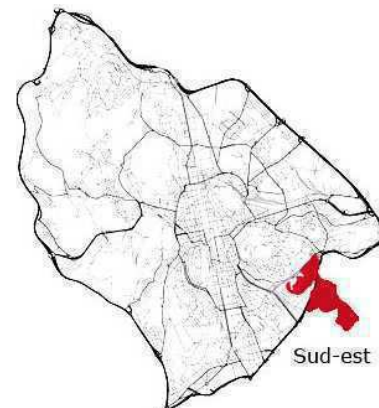
² Bert Provan, «Saint-Étienne City Story, CASEreport 105: May 2016», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/casereport105.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

³ Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή Sud-Est

Η γειτονιά Sud-Est είναι χτισμένη στους πρόποδες του λόφου Pilat σε μια αστική περιοχή που βρίσκεται περίπου 4 χιλιόμετρα από το κέντρο της πόλης και με βάση την απογραφή του 1999 είχε 9.000 κατοίκους (Εικόνα 3,4).

Το μεγάλο κύμα μετανάστευσης στην πόλη σε συνδυασμό με το κατεστραμμένο κτηριακό απόθεμα μεταπολεμικά, οδήγησε στην ανοικοδόμηση της γειτονιάς Sud-Est εκ του μηδενός. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 και του 1960 με τη χορήγηση κρατικών επιδοτήσεων κατασκευάστηκαν στην περιοχή συγκροτήματα εργατικών κατοικιών, περίπου 4.500 μονάδων, γνωστά ως «grands ensembles». Η γειτονιά διαχωρίστηκε στις υποπεριοχές Montchovet, Beaulieu, Marandinière και Palle που χτίστηκαν σε διαφορετικές χρονικές φάσεις^{4,5}.



Εικόνα 3 – Η θέση της γειτονιάς Sud-Est στην πόλη



Εικόνα 4 – Η γειτονιά Sud-Est

⁴<https://echogeo.revues.org/14337?lang=en> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 5, 6 – Μονάδες κοινωνικών κατοικιών

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Το 1973, οι τοπικές επιχειρήσεις άρχισαν να παρακμάζουν, φαινόμενο το οποίο εντάθηκε το 1979 με την παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση. Οι τοπικές βιομηχανίες που αποτελούσαν τη βάση της οικονομίας της πόλης άρχισαν να συρρικνώνονται ή να κλείνουν οριστικά. Η ανεργία αυξήθηκε σημαντικά και προκάλεσε κοινωνικές αναταραχές και σημαντική μείωση του πληθυσμού. Οι κατοικίες στο κέντρο δεν επαρκούσαν, ήταν σε κακή κατάσταση με πολύ υψηλά ενοίκια. Η μεσαία τάξη μετακινήθηκε στα προάστια αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής και ταυτόχρονα ερημώθηκαν κεντρικές περιοχές δημιουργώντας αστικά κενά.

Αναγνωρίζοντας την έκταση του προβλήματος, η κυβέρνηση άρχισε να αναπτύσσει ειδικά προγράμματα, στοχεύοντας σε αυτές τις περιοχές καθώς η τοπική αυτοδιοίκηση δεν υλοποιούσε ένα οργανωμένο πολεοδομικό σχέδιο^{6,7}.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Τα προβλήματα άρχισαν να διαφαίνονται τη δεκαετία του 1980 λόγω των γιγαντιαίων οικιστικών μονάδων που κατασκευάστηκαν μεταπολεμικά ως μια γρήγορη λύση για τη μαζική στέγαση του πληθυσμού. Οι κοινωνικές κατοικίες αποτελούσαν τον μοναδικό τύπο κατοικίας στην περιοχή η οποία χαρακτηριζόταν και από έλλειψη αστικών χρήσεων και ανεπαρκή αρχικό σχεδιασμό(Εικόνα 5,6).

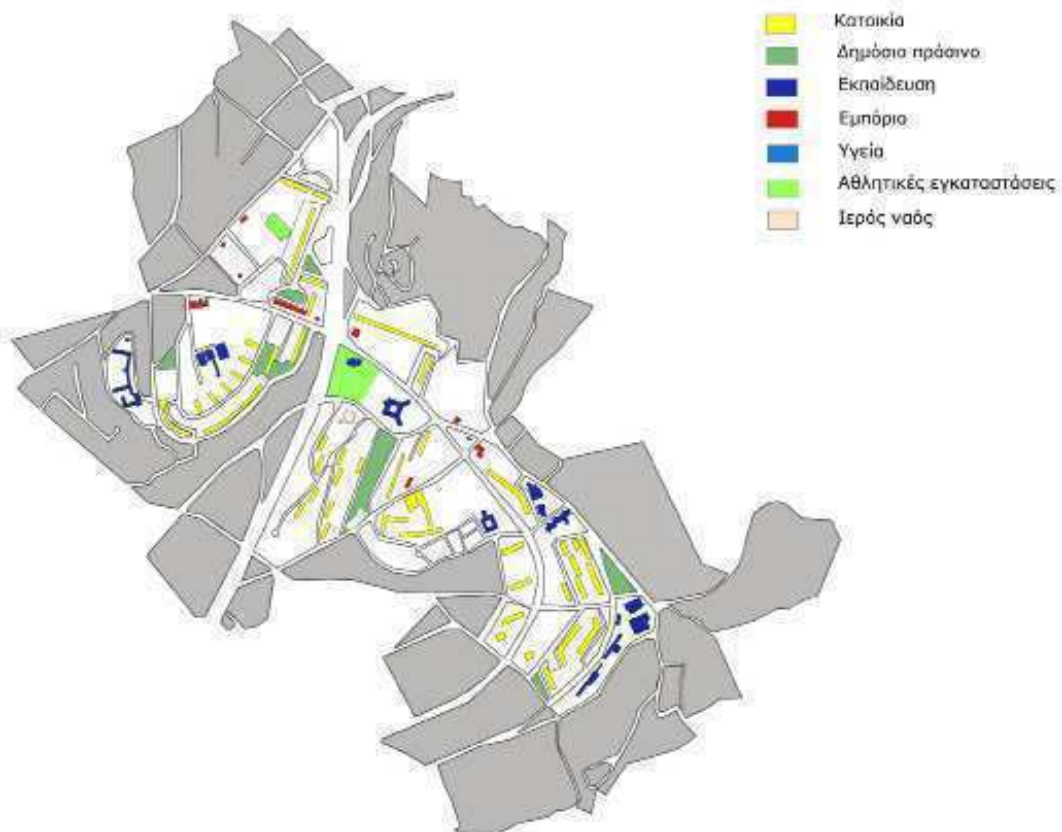
Με την πάροδο του χρόνου οι κάτοικοι αντιμετώπισαν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα ως συνεπακόλουθο της βιομηχανικής παρακμής. Οι κοινωνικές κατοικίες άρχισαν να ερημνούν, καθώς επικρατούσε ανασφάλεια και δυσαρέσκεια⁸.

Στην περιοχή πριν την ανάπλαση, κυριαρχούσε ως χρήση η κοινωνική κατοικία, ενώ υπήρχε έλλειψη εμπορικών χρήσεων, αθλητικών εγκαταστάσεων και χώρων πολιτισμού. Οι αδόμητοι χώροι της γειτονιάς δεν είχαν διαμορφωθεί και παρέμεναν ανεκμετάλλετοι από τους κατοίκους (Εικόνα 7).

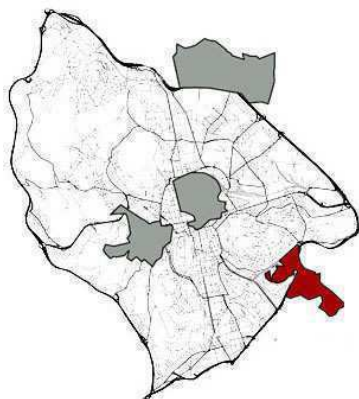
⁶Bert Provan , «Saint-Étienne City Story, CASEreport 105: May 2016», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/casereport105.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁷Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁸<https://echogeo.revues.org/14337?lang=en> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 7 – Χάρτης χρήσεων γης πριν την ανάπλαση (1970)



Περιοχές επέμβασης

Η γειτονιά
Sud-Est

Εικόνα 8 – Οι τέσσερις γειτονιές επέμβασης του σχεδίου GPV.

3. Φορείς ανάπλασης

Στη δεκαετία του 1990 προέκυψε μια πιο συντονισμένη προσπάθεια για την αστική ανάπλαση που συνέπεσε με την αλλαγή στην τοπική αυτοδιοίκηση. Με πρωτοβουλία του νέου δημάρχου συντάχθηκε το 2001 το πρώτο ρυθμιστικό σχέδιο της πόλης, γνωστό και ως Grands Projets de Ville (GPV). Αφορούσε τέσσερις υποβαθμισμένες περιοχές, δύο κεντρικές και δύο στην περιφέρεια της πόλης, με στόχο να επανενταχθούν στο σύνολο της, να εισαχθούν νέες εμπορικές δραστηριότητες και να επανασχεδιαστούν οι δημόσιοι χώροι (Εικόνα 8). Οι δράσεις ανάπλασης ξεκίνησαν το 2001 λαμβάνοντας κρατική χρηματοδότηση και το 2005 ανέλαβε τη χρηματοδότηση ο Εθνικός Οργανισμός για την Αστική Ανακαίνιση (ANRU) με σημαντική αύξηση των επενδύσεων. Η λήξη του έργου είχε προγραμματιστεί για το έτος 2013 και παρατάθηκε για επιπλέον δύο χρόνια.

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Ο ρόλος των πολιτών στη διαδικασία της ανάπλασης ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος, παρ' όλα αυτά οργανώθηκαν επιτροπές γειτονιάς για τη λήψη των σημαντικών αποφάσεων του προγράμματος. Επιπλέον, συγκροτήθηκε ένας χώρος ενημέρωσης και διαβούλευσης, όπου δίνονταν πληροφορίες στους ενδιαφερόμενους πολίτες για το σύνολο των δράσεων στην περιοχή^{9,10}.

⁹Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁰<https://www.saint-etienne.fr/tout-savoir-sur-projet-urbain-saint-%C3%A9tienne> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

5. Στόχοι ανάπτυξης

5.1 Διαμόρφωση δημοσίων χώρων

Ο αστικός σχεδιασμός και η διαχείριση του δημοσίου χώρου αποσκοπούσαν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ανάδειξη των περιβαλλοντικών δυνατοτήτων της περιοχής.

5.2 Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών και ανοικοδόμηση νέων

Το πρόγραμμα στόχευε στο σχεδιασμό ποικίλων τύπων και ποιότητας κατοικιών για την προσέλκυση διάφορων κοινωνικών ομάδων στην περιοχή, στην ανακαίνιση των υφιστάμενων συγκροτημάτων κοινωνικής κατοίκησης και στην κατεδάφιση όσων δεν έχριζαν αποκατάστασης.

5.3 Εμπλουτισμός χρήσεων

Υπήρχε πρόβλεψη για την ανάπτυξη στους τομείς του εμπορίου, της βιοτεχνίας και τη χωροθέτηση νέων υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών και την αυτονομία της γειτονιάς. Επιπλέον οι στόχοι περιελάμβαναν και την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ^{11,12}.

¹¹http://www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹²<https://www.saint-etienne.fr/tout-savoir-sur-projet-urbain-saint-%C3%A9tienne> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Διαμόρφωση δημοσίων χώρων

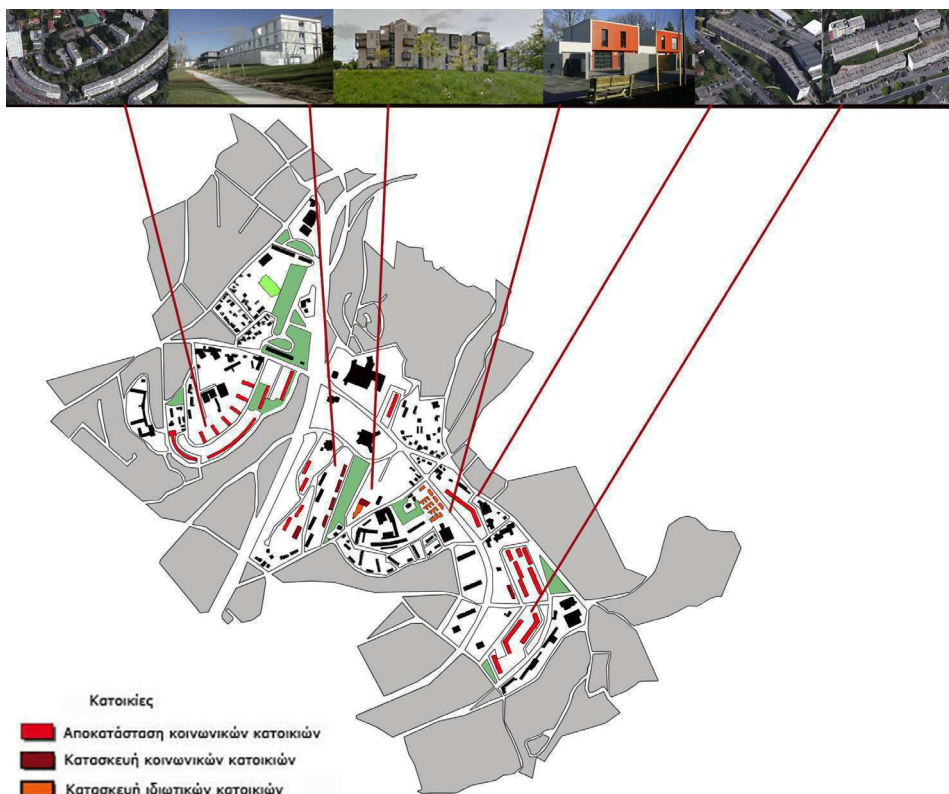
Με την εφαρμογή του προγράμματος δημιουργήθηκαν νέα δίκτυα δημοσίων χώρων και πρασίνου στα πλαίσια ενός συνολικού σχεδιασμού για τον εξωραϊσμό της περιοχής. Το πρόγραμμα προέβλεπε μία συνολική διαμόρφωση της γειτονιάς αντιμετωπίζοντας την, ως ένα «πάρκο που κατοικείται» με προσθήκη νέου αστικού εξοπλισμού. Τέλος, βελτιώθηκαν οι συνδέσεις με την πόλη και η δημόσια συγκοινωνία (Εικόνα 9).



Εικόνα 9 – Διαμόρφωση δημοσίων χώρων

6.2 Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών και ανοικοδόμηση νέων

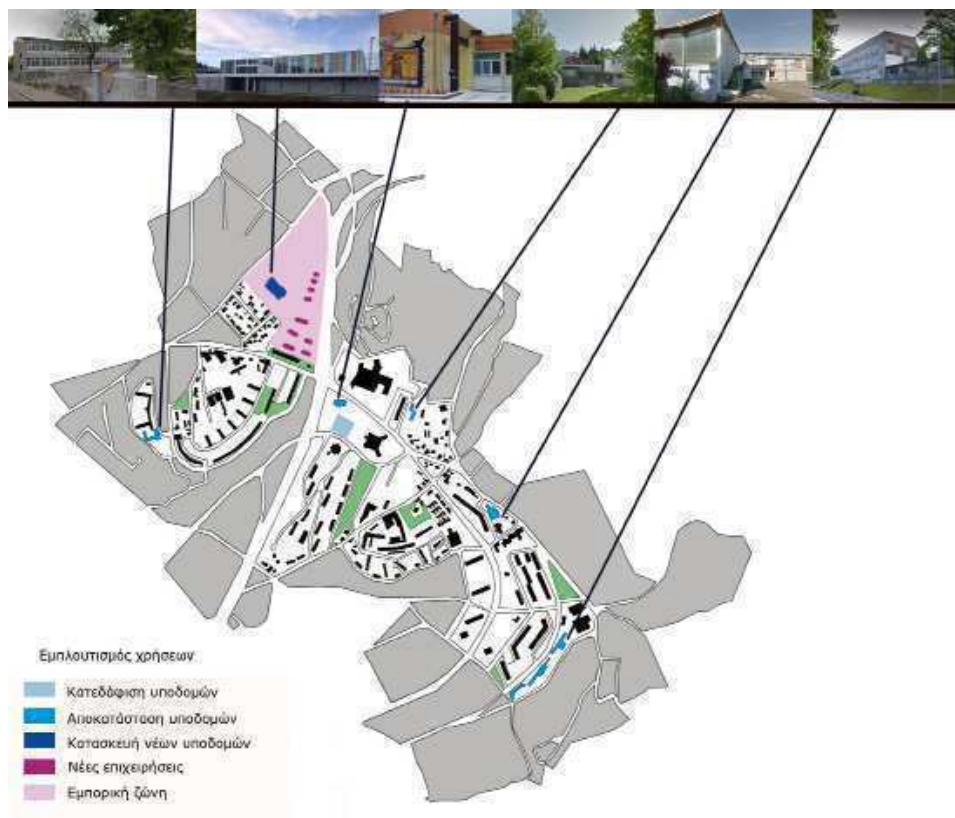
Συνολικά κατεδαφίστηκαν 570 κοινωνικές κατοικίες, ανοικοδομήθηκαν στην θέση τους 110 μονάδες με νέους τύπους κατοικίας, μονοκατοικίες και διαμερίσματα λαμβάνοντας υπόψη την ανθρώπινη κλίμακα και τις αρχές του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Αποκαταστάθηκαν 1320 υπάρχοντα κτήρια κοινωνικών κατοικιών και προωθήθηκαν προγράμματα κοινωνικής στέγασης παραχωρώντας κατοικίες είτε δωρεάν είτε με πολύ μικρό αντίτιμο για την επιστροφή των κατοίκων σε αυτές, επαναστεγάζοντας 320 νοικοκυριά (Εικόνα 10).



Εικόνα 10 – Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών και ανοικοδόμηση νέων

6.3 Εμπλουτισμός χρήσεων

Μεγάλο μέρος των εκτάσεων που απελευθερώθηκε από τις κατεδαφίσεις παραχωρήθηκε σε νέες χρήσεις. Τα σχέδια της ανάπτυξης προέβλεπαν τη δημιουργία ενός κοινωνικού κέντρου, την κατασκευή αθλητικών εγκαταστάσεων και καταστημάτων. Στη γειτονιά μετεγκαταστάθηκε το τοπικό δημαρχείο, αποκαταστάθηκαν τα σχολεία και εγκαινιάστηκε νέο νοσοκομείο, κολυμβητήριο και θέατρο^{13,14,15}(Εικόνα 11).



Εικόνα 11 – Νέες χρήσεις μετά την εφαρμογή του προγράμματος

¹³<https://www.saint-etienne.fr/entreprendre-projets/projet-urbain/quartiers-sud/quartiers-sud> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁴http://www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁵www.anru.fr τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

7.Αποτελέσματα

Η γειτονιά Sud-Est ήταν μια μεγάλη περιοχή με κοινωνικές κατοικίες που διατήρησε αυτό το χαρακτήρα και μετά την ανάπλαση με μια πιο οργανωμένη μορφή. Παρόλο που αποκαταστάθηκαν οι μονάδες κοινωνικής κατοικίας, ο αρχικός τους όγκος παρέμεινε ασύμβατος με την κλίμακα της γειτονιάς. Τα νέα δίκτυα πρασίνου και δημοσίων χώρων βελτίωσαν σημαντικά την εικόνα της γειτονιάς και ενισχύθηκε η χρήση τους από τους κατοίκους. Τα σχολικά κτίρια βελτιώθηκαν και πολλές εγκαταστάσεις προστέθηκαν, οδηγώντας σε μια ευρύτερη ανάμειξη των χρήσεων.

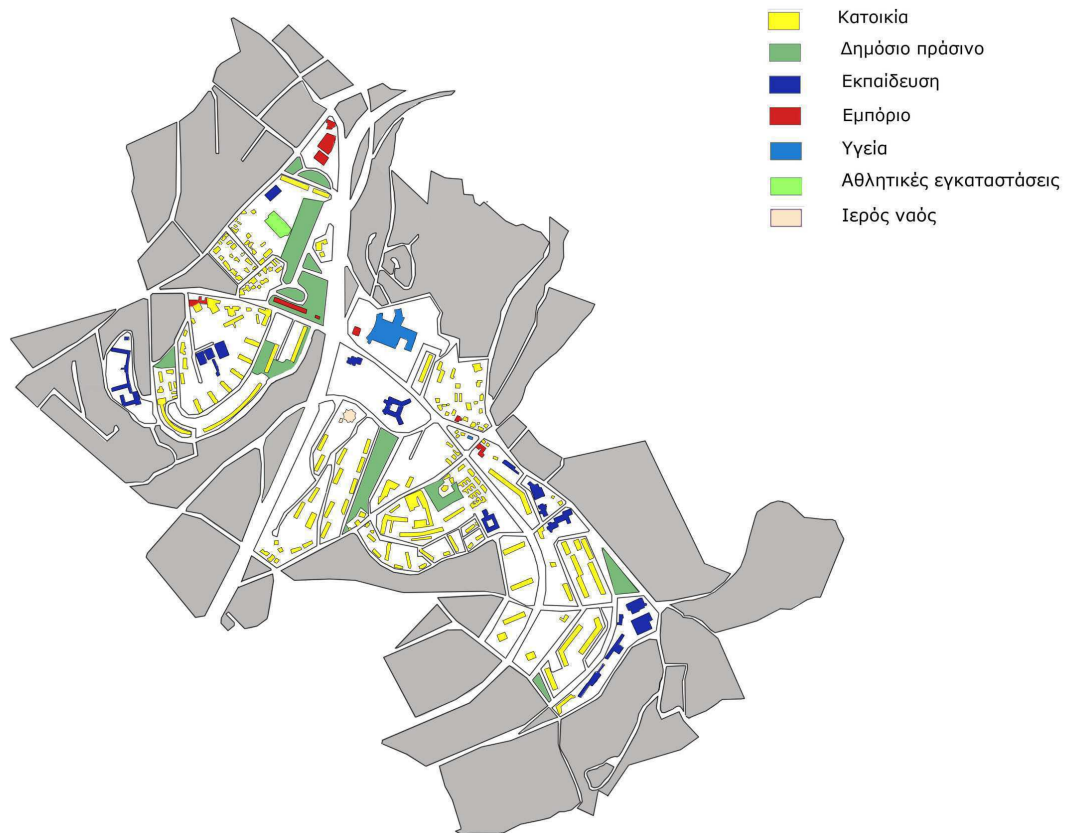
Σήμερα παρά τις σημαντικές επενδύσεις σε υλικές υποδομές και άλλες σημειακές βελτιώσεις, δεν κατέστη δυνατό να επιτευχθεί η ευρύτερη ευημερία. Το κατά κεφαλήν εισόδημα εξακολουθεί να είναι σε χαμηλά επίπεδα, τα ποσοστά ανεργίας δεν παρουσίασαν σημαντική βελτίωση, το μορφωτικό επίπεδο παρέμεινε χαμηλό και το ποσοστό των αλλοδαπών είναι πολύ υψηλότερο από ότι στο σύνολό της πόλης. Πολλοί από τους κατοίκους της γειτονιάς ήταν εργαζόμενοι των μεγάλων βιομηχανιών που πλέον έχουν κλείσει, και δεν έχουν καταφέρει ακόμα να ενσωματωθούν στα νέα δεδομένα της αγοράς εργασίας.

Η ανάπλαση της πόλης και τα προγράμματα στέγασης δεν κατάφεραν να επιφέρουν την επιθυμητή κοινωνική συνοχή. Οι κοινωνικές κατοικίες νέου τύπου, που στεγάζουν κυρίως μετανάστες, χωροθετήθηκαν σε συγκεκριμένες ζώνες στέγασης, ώστε να παραμείνουν στο περιθώριο¹⁶.

¹⁶Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEREport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

8.Αξιολόγηση

Το πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής Sud-est παρόλο που υλοποίησε τους περισσότερους από τους αρχικούς στόχους που είχε θέσει και βελτίωσε την εικόνα της περιοχής, δεν κατάφερε να επιτύχει μια συνολική ανάπτυξη. Πλέον η γειτονιά από μονολειτουργική περιοχή κατοικίας έχει εμπλουτιστεί με νέες χρήσεις και ανέπτυξε την αυτονομία της. Τα νέα συγκροτήματα κατοικιών έχουν σχεδιαστεί με βάση τις σύγχρονες προδιαγραφές κατοικίας και πραγματοποιήθηκε μορφολογική και περιβαλλοντική αποκατάσταση στο σύνολο των δημοσίων χώρων. Οι δράσεις αναπλάσεων δεν εμπεριείχαν κίνητρα για την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για τους κατοίκους της. Το βιοτικό επίπεδο παρέμεινε χαμηλό και δεν επετεύχθη κοινωνική συνοχή. Η συμμετοχή των κατοίκων ήταν ελάχιστη με αποτέλεσμα να μην έχουν οικειοποιηθεί τη νέα μορφή της γειτονιάς τους. Με βάση τους παραπάνω παράγοντες η ανάπτυξη θεωρείται εν μέρει επιτυχημένη, παραλείποντας δυο από τους βασικούς τομείς ανάπτυξης, τον οικονομικό και τον κοινωνικό (Εικόνα 12).



Εικόνα 12 – Χάρτης χρήσεων γης μετά την ανάπλαση



Park Hill

SHEFFIELD, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ



Εικόνα 1 – Η θέση της πόλης του Sheffield στην Αγγλία

1. Ιστορικά

1.1 Η ευρύτερη περιοχή

Το Sheffield βρίσκεται στην περιοχή του Yorkshire, στη Βόρεια Αγγλία, του Ηνωμένου Βασιλείου. Κατά την τελευταία επίσημη απογραφή του 2011 το Sheffield είχε 551.800 κατοίκους και καλύπτει μια έκταση 368 τετραγωνικών χιλιομέτρων (Εικόνα 1). Βρίσκεται σε ένα φυσικό λεκανοπέδιο και περιβάλλεται από επτά λόφους, στη συμβολή δύο μεγάλων ποταμών.

Η τοποθεσία του Sheffield παρείχε ένα σύνολο φυσικών πόρων, που συνέβαλαν στην σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου. Έως τα τέλη του 19ου αιώνα, είχε αναπτύξει μια σειρά από ισχυρές βιομηχανίες χάλυβα, οι οποίες οδήγησαν στην άνθιση της τοπικής οικονομίας και στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού. Ανεγέρθηκαν πυκνοδομημένες γειτονιές με μικρές κατοικίες για να στεγάσουν τον αυξανόμενο αριθμό των εσωτερικών μεταναστών που έφθναν στην πόλη για να επανδρώσουν τα εργοστάσια μετάλλου και τα ορυχεία. Μεγάλο μέρος αυτών των κατοικιών χτίστηκε στην ανατολική πλευρά της πόλης κοντά στα εργοστάσια χάλυβα.

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η πόλη αποτέλεσε στόχο βομβαρδισμών και μεγάλο μέρος της καταστράφηκε. Το 1960, ξεκίνησε η διαδικασία της ανάπλασης που περιλάμβανε την κατεδάφιση ολόκληρων περιοχών με μεμονωμένες κατοικίες, για την αντικατάστασή τους από συγκροτήματα εργατικών κατοικιών και τον καθορισμό συγκεκριμένων βιομηχανικών ζωνών. Αποτέλεσμα ήταν μια πόλη χωρίς ταυτότητα, με πολλά στοιχεία παραγκούπολης, και δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης που οδήγησε στη μείωση του πληθυσμού της^{1,2}.

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Sheffield> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

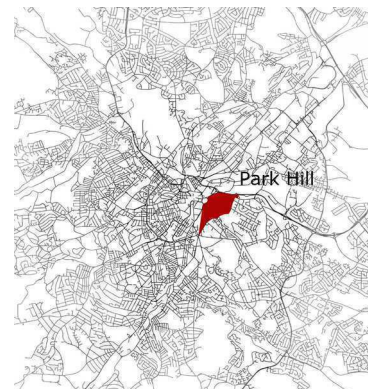
²Astrid Winkler, «Sheffield City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEREport45.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή

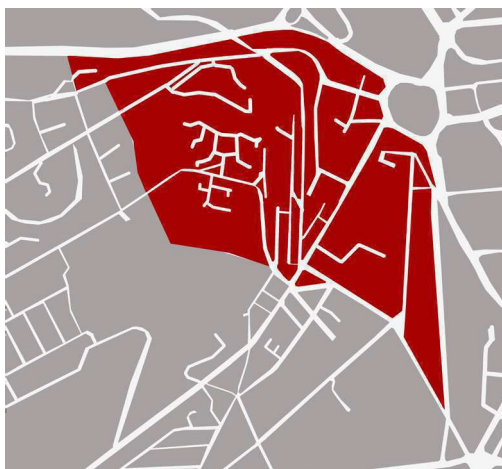
Η περιοχή Park Hill στο Sheffield, βρίσκεται ανατολικά του κέντρου της πόλης και με βάση την απογραφή του 2011 είχε πληθυσμό περίπου 1.700 κατοίκους (Εικόνα 2,3).

Δημιουργήθηκε εκ του μηδενός κατά το 19^ο αιώνα, για να στεγάσει τους εργαζόμενους των εργοστασίων της πόλης. Η υποβαθμισμένη γειτονιά στερούνταν τις βασικές συνθήκες υγιεινής με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν μαζικά κρούσματα επιδημιών. Μεταπολεμικά έγιναν δράσεις εξυγίανσης (slum clearance) και κατεδαφίστηκαν μεγάλα τμήματα της γειτονιάς.

Το 1954 άρχισαν οι εργασίες για το σχεδιασμό ενός μεγάλου συγκροτήματος κατοικιών, που ονομάστηκε Park Hill και ολοκληρώθηκε το 1961. Ο νέος κτιριακός όγκος που προέκυψε, ήταν δυσανάλογος με την κλίμακα της γειτονιάς σε ύψος και εμβαδό κάλυψης. Δημιουργήθηκαν σχεδόν 1.000 νέα διαμερίσματα και χώροι ποικίλων χρήσεων για την εξυπηρέτηση των κατοίκων. Ένας από τους στόχους των αρχιτεκτόνων που σχεδίασαν την περιοχή ήταν να διατηρηθεί η «αίσθηση» της γειτονιάς, δίνοντας έμφαση στους κοινόχρηστους χώρους. Κατά τον ίδιο τρόπο μετέπειτα ανοικοδομήθηκαν και άλλα μεγάλα συγκροτήματα κατοικιών στην ίδια γειτονιά^{2,3}.



Εικόνα 2 – Η θέση της γειτονιάς Park Hill στην πόλη



Εικόνα 3 – Η γειτονιά Park Hill

²«Sources for the Study of Park Hill and Hyde Park Flats», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://www.sheffield.gov.uk/content/dam/sheffield/docs/libraries-and-archives/archives-and-local-studies/research/Park-Hill-and-Hyde-Park-Study-Guide--PDF--1-63-MB-.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

³<https://www.dezeen.com/2014/09/10/brutalist-buildings-park-hill-jack-lynn-ivor-smith/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 4, 5 – Το συγκρότημα κατοικιών Park Hill

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Μέχρι τη δεκαετία του 1970, στο Sheffield επικρατούσε σχεδόν πλήρης απασχόληση των εργαζομένων, με χαμηλά ποσοστά ανεργίας. Η παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση του 1974 και η αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση προκάλεσαν μεγάλο πλήγμα στη βρετανική βιομηχανία και το Sheffield ήταν μεταξύ των πόλεων που επηρεάστηκαν περισσότερο. Πολλές από τις χαλυβουργικές επιχειρήσεις της περιοχής απέτυχαν να προσαρμοστούν στις αλλαγές της αγοράς κατά την αποβιομηχάνιση της χώρας και έπαψαν να είναι ανταγωνιστικές.

Το 1979 εξελέγη νέα κυβέρνηση της Μάργκαρετ Θάτσερ που ιδιωτικοποίησε βασικές εθνικές βιομηχανίες, οι οποίες στήριζαν την οικονομία της πόλης και της περιφέρειας της. Η λήξη της λειτουργίας των εργοστασίων στο Sheffield, συνεχίστηκε τη δεκαετία του 1980, αυξάνοντας τα τοπικά ποσοστά ανεργίας. Η κυβέρνηση μείωσε την αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης, γεγονός που οδήγησε στην υποβάθμιση της πόλης, καθώς δεν υπήρχε μέριμνα για αναγνώριση και αντιμετώπιση των προβλημάτων μικρής κλίμακας³.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Η κατάρρευση της τοπικής βιομηχανίας, τη δεκαετία του 1980 οδήγησε στην παρακμή της περιοχής Park Hill. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων απασχολούνταν στα εργοστάσια έως τότε, με αποτέλεσμα είτε να μείνουν άνεργοι είτε να μειωθεί το εισόδημα τους. Η περιοχή υποβαθμίστηκε και παρουσιάστηκαν κοινωνικές αναταραχές και εγκληματικότητα.

Το συγκρότημα κατοικιών Park Hill, που καταλάμβανε το ένα τρίτο περίπου της γειτονιάς αντιμετώπισε προβλήματα (Εικόνα 4,5). Αφενός τα κτήρια παρουσίαζαν σημάδια υποβάθμισης και αφετέρου η διαμόρφωση των διαμερισμάτων δεν μπορούσε πλέον να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες των κατοίκων τους. Το 1997, το κτηριακό συγκρότημα κηρύχθηκε διατηρητέο για την αρχιτεκτονική σημασία του, καθώς και για το ρόλο του ως τοπόσημο στην πόλη^{4,5}.

⁴Astrid Winkler, «Sheffield City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport45.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵«Sources for the Study of Park Hill and Hyde Park Flats», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://www.sheffield.gov.uk/content/dam/sheffield/docs/libraries-and-archives/archives-and-local-studies/research/Park-Hill-and-Hyde-Park-Study-Guide--PDF--1-63-MB-.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

⁶<https://www.dezeen.com/2014/09/10/brutalist-buildings-park-hill-jack-lynn-ivor-smith/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

3. Φορείς ανάπλασης

Το 1997, η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό έφερε ξανά στο επίκεντρο το θέμα της αστικής ανάπλασης. Δόθηκε έμφαση στην καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων, εστιάζοντας στις υποβαθμισμένες γειτονιές. Το 2004 το Δημοτικό Συμβούλιο δημιούργησε ένα πρόγραμμα αναπλάσεων, το Closing the Gap και ένα νέο οργανισμό τον Successful Neighbourhoods Partnership, για να συντονίζει όλες τις δράσεις. Τα προγράμματα ανάπλασης στόχευαν στις 100 πιο υποβαθμισμένες γειτονιές του Sheffield, ώστε να γεφυρωθούν οι ανισότητες μεταξύ των περιοχών της πόλης (Εικόνα 6). Το Συμβούλιο ενίσχυσε επιπλέον τη συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής και την παρακολούθηση της προόδου των επεμβάσεων, μέσα από μια βάση δεδομένων.

Η τοπική αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με τον εθνικό οργανισμό αναπλάσεων English Partnerships, το 2004 ανέθεσαν στις ιδιωτικές εταιρείες Urban Splash και Great Places Housing Group τη χρηματοδότηση της ανάπλασης της γειτονιάς Park Hill. Το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης προήλθε από τους ιδιωτικούς φορείς ωστόσο, ο δημόσιος τομέας ανέλαβε κάποια λειτουργικά έξοδα⁷.

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Οι κάτοικοι της γειτονιάς Park Hill, είχαν τη δυνατότητα καθ' όλη τη διάρκεια των δράσεων επέμβασης να ενημερώνονται μέσα από μια βάση δεδομένων για τις αλλαγές που πραγματοποιούνταν. Όσον αφορά τη δημιουργία δημοσίων χώρων, το 2005, το δημοτικό συμβούλιο διεξήγαγε έρευνα στους κατοίκους της περιοχής Park Hill για τις απόψεις τους σχετικά με την δημιουργία ενός νέου πάρκου, με το 98% των ερωτηθέντων να απαντάει θετικά. Η διαδικασία διαχωρίστηκε σε στάδια και σε κάθε ένα από αυτά οι απόψεις των κατοίκων λαμβάνονταν υπόψιν.



Εικόνα 6 – Οι γειτονιές επέμβασης του προγράμματος Closing the Gap

⁷Astrid Winkler, «Sheffield City Report»,» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEREport45.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

5. Στόχοι ανάπλασης

5.1 Διαμόρφωση Δημόσιων χώρων και χώρων πρασίνου

Το πρόγραμμα ανάπλασης στόχευε στην δημιουργία συνδεδεμένων χώρων πρασίνου και μονοπατιών για πεζούς και ποδήλατα καθώς και τη διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων των κοινωνικών κατοικιών. Με αυτόν τον τρόπο η γειτονιά θα μπορούσε να γίνει πιο ελκυστική για τους κατοίκους της και να αναβαθμιστεί περιβαλλοντικά.

5.2 Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών

Η περιοχή αποτελούταν κατά κύριο λόγο από μεγάλα συγκροτήματα κοινωνικών κατοικιών που χτίστηκαν κατά την δεκαετία του '60 και έχρηζαν αποκατάστασης. Στόχος ήταν η ανακαίνιση αυτών με βάση τα σύγχρονα δεδομένα σχεδιασμού για πιο ευρύχωρα διαμερίσματα με θεάσεις. Επιπλέον ήταν επιθυμητή μια αλλαγή στο καθεστώς ιδιοκτησίας των διαμερισμάτων, που έως τότε παρέχονταν κρατικά, σε ενοικιαζόμενα και προς πώληση.

5.3 Εμπλουτισμός Χρήσεων

Στόχος ήταν τα συγκροτήματα κατοικιών να εμπλουτιστούν με νέες χρήσεις εμπορικές και αναψυχής για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων που διέμεναν σε αυτά^{8,9}.

⁸<https://www.sheffield.gov.uk/home/planning-development/regeneration/park-hill-regeneration> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁹<http://www.urbansplash.co.uk/residential/park-hill> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Διαμόρφωση Δημόσιων χώρων και χώρων πρασίνου

Η πρόταση προέβλεπε τη δημιουργία ενός νέου πάρκου, το οποίο ενσωματώθηκε στο γενικό δίκτυο πρασίνου της πόλης. Τα διαμορφωμένα μονοπάτια, τα οποία ήταν προσβάσιμα και από αναπηρικά αμαξίδια, βοήθησαν στην καλύτερη σύνδεση της περιοχής με το κέντρο της πόλης. Οι νέες προτεινόμενες διαδρομές οδηγούσαν σε διάφορα σημεία ενδιαφέροντος όπως ένα υπαίθριο αμφιθέατρο, αξιοθέατα και χώρους ψυχαγωγίας. Επιπλέον τα οικοδομικά τετράγωνα των συγκροτημάτων κατοικιών ενισχύθηκαν με αστικό εξοπλισμό και φυτεύσεις (Εικόνα 7).



Εικόνα 7 – Διαμόρφωση Δημόσιων χώρων και χώρων πρασίνου

6.2 Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών - Εμπλουτισμός Χρήσεων

Τα υφιστάμενα κελύφη των κοινωνικών κατοικιών ανακαινίστηκαν σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα σχεδιασμού(Εικόνα 8). Στο συγκρότημα κατοικιών Park Hill πραγματοποιήθηκαν εκτός των άλλων, εργασίες διαμόρφωσης νέων χώρων μέσω της ενοποίησης κάποιων διαμερισμάτων. Δημιουργήθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο 257 διαμερίσματα προς πώληση, 56 προς ενοικίαση και 12 με καθεστώς συνιδιοκτησίας. Στους νέους χώρους των συγκροτημάτων, που δημιουργήθηκαν από την επέμβαση, προστέθηκαν νέες χρήσεις όπως βρεφονηπιακοί σταθμοί, εγκαταστάσεις λιανικού εμπορίου και αναψυχής^{10,11}.



Εικόνα 8. Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών

¹⁰<https://www.sheffield.gov.uk/home/planning-development/regeneration/park-hill-regeneration> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹¹<http://www.urbansplash.co.uk/residential/park-hill> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

7. Αποτελέσματα

Το πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής υλοποίησε τους στόχους του κατά ένα μεγάλο βαθμό. Η ανάπτυξη στη γειτονιά Park Hill ήταν μέρος μιας συνολικής προσπάθειας αναβάθμισης της πόλης, με αποτέλεσμα να σημειωθεί πρόοδος και σε ζητήματα όπως η ανεργία, το οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων και η εγκληματικότητα, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ των γειτονιών. Η ανακαίνιση των κοινωνικών κατοικιών βελτίωσε την όψη των κτιρίων και τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων. Ένα ακόμα επίτευγμα ήταν η βράβευση του συγκροτήματος Park Hill, το 2013, με το RIBA Stirling Prize. Ο σύγχρονος σχεδιασμός των κτηριακών όγκων οδήγησε στην αύξηση της αγοράς κατοικίας και κατάφερε να προσελκύσει νέους κατοίκους και επισκέπτες. Ο σχεδιασμός των δημοσίων χώρων με δίκτυα πρασίνου και χώρους στάσης και ο εμπλουτισμός της περιοχής με νέες χρήσεις αναβάθμισαν περιβαλλοντικά και λειτουργικά τη γειτονιά¹².

8. Αξιολόγηση

Τα συγκροτήματα κατοικιών μετά τις επεμβάσεις ανακαίνισης, ενώ βελτιώθηκαν και αναβαθμίστηκαν μορφολογικά, παρέμειναν γιγαντιαία σε αναντιστοιχία με την κλίμακα της γειτονιάς. Η αλλαγή στο καθεστώς ιδιοκτησίας αύξησε την αξία των διαμερισμάτων έτσι ώστε να απευθύνονται πλέον σε πιο οικονομικά ευκατάστατες κοινωνικές ομάδες. Το νέο διαμορφωμένο πάρκο προσέλκυσε το ενδιαφέρον των κατοίκων και έδωσε μια νέα πνοή στη γειτονιά. Οι συμμετοχικές διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, κατάφεραν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των φορέων χρηματοδότησης με αποτέλεσμα να επιταχυνθούν οι διαδικασίες της ανάπτυξης. Τέλος το συγκεκριμένο πρόγραμμα ανάπτυξης δεν συμπεριελάμβανε δράσεις στον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα παρ' όλα αυτά οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες παρουσίασαν βελτίωση όχι μεμονωμένα στα όρια της γειτονιάς αλλά στο πλαίσιο μια συνολικής προσπάθειας αναβάθμισης της πόλης. Συνοψίζοντας η ανάπτυξη της γειτονιάς Park Hill κρίνεται ως εν μέρει επιτυχημένη καθώς οι επεμβάσεις περιορίστηκαν σε ζητήματα μορφολογίας παραλείποντας τη συνολική θεώρηση και των τεσσάρων τομέων ανάπτυξης.

¹²Astrid Winkler, «Sheffield City Report».» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport45.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



New Lodge
BELFAST, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

1. Ιστορικά

1.1. Η ευρύτερη περιοχή

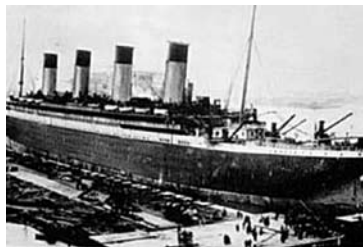
Το Belfast είναι η πρωτεύουσα και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη πόλη της Βορείου Ιρλανδίας του Ηνωμένου Βασιλείου, χτισμένη στις όχθες του ποταμού Lagan (Εικόνα 1). Η έκταση της πόλης είναι 115 τετραγωνικά χιλιόμετρα και με βάση την απογραφή του 2011 είχε 286.000 κατοίκους¹.

Η οικονομία του Belfast αρχικά βασιζόταν στο εμπόριο και την εξαγωγή εμπορευμάτων. Κατά το 19^ο αιώνα η βιομηχανία της πόλης αναπτύχθηκε σημαντικά, ιδιαίτερα ο τομέας της κλωστοϋφαντουργίας. Προστέθηκαν νέοι βιομηχανικοί τομείς όπως η ζυθοποιία και η δημιουργία ιστιοπλοϊκών schooners και πανιών. Λόγω της ευνοϊκής τοποθεσίας το λιμάνι της επεκτάθηκε κατά τον 19^ο αιώνα και η ναυπηγική βιομηχανία αναδείχθηκε ο πιο σημαντικός κλάδος της οικονομίας. Η ναυπηγική εταιρεία Harland & Wolff ιδρύθηκε το 1861 και μέχρι το 1914 απασχολούσε προσωπικό 14.000 ατόμων, και εξελίχθηκε στην μεγαλύτερη ναυπηγική δύναμη στον κόσμο γνωστή για την κατασκευή του Τιτανικού (Εικόνα 2). Ένας ακόμα σημαντικός τομέας, η μηχανική, προστέθηκε στις βιομηχανίες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα κατασκευάζοντας αεροσκάφη κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η διαδικασία εκβιομηχάνισης τροφοδότησε την εσωτερική μετανάστευση οδηγώντας σε ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της πόλης. Η περίοδος ταχείας ανάπτυξης επέφερε επίσης την ανέγερση πολλών δημόσιων κτιρίων, όπως το Grand Opera House (1895) και το νέο Δημαρχείο (1906). Παρά την οικονομική άνθιση, οι εσωτερικές πολιτικές εντάσεις δημιούργησαν διαμάχες, οι οποίες τελικά οδήγησαν σε εμφύλιο πόλεμο. Οι εχθροπραξίες τελείωσαν το 1921 και είχαν ως αποτέλεσμα τη διχοτόμηση της Ιρλανδίας στην ανεξάρτητη Δημοκρατία της Ιρλανδίας και την επαρχία της Βόρειας Ιρλανδίας του Ηνωμένου Βασιλείου. Σήμερα, το Belfast παραμένει ένα βιομηχανικό κέντρο, καθώς και κέντρο τεχνών, με ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και επιχειρήσεις^{2,3}.



Εικόνα 1 – Η θέση της πόλης του Belfast στη Βόρεια Ιρλανδία



Εικόνα 2 – Η ναυπηγική εταιρεία, 1912

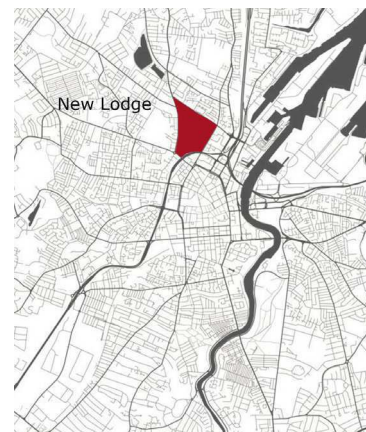
¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

²<http://www.northbelfastpartnership.com/north-belfast/the-giants-tale> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

³Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή New Lodge

Η New Lodge είναι μια γειτονιά που κατοικείται κυρίως από την εργατική τάξη και βρίσκεται βόρεια από το κέντρο της πόλης. Ανήκει στην περιοχή Inner North και με βάση την απογραφή του 2001 έχει 5.224 κατοίκους. Το σημερινό αστικό τοπίο της γειτονιάς, ήταν αρχικά αγροτικές εκτάσεις εντός των τειχών της πόλης του 17ου αιώνα. Κατά τον 19ο αιώνα, λόγω της ραγδαίας επέκτασης της πόλης κατά την εκβιομηχάνισή της, η γειτονιά New Lodge μετατράπηκε από προάστιο σε κεντρική περιοχή του Βόρειου Belfast. Κατοικούνταν κυρίως από τους εργαζόμενους των βιομηχανιών της πόλης, όπου επικρατούσαν κακές συνθήκες στέγασης (slums). Η γειτονιά υπέστη σοβαρές καταστροφές κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από τις βομβιστικές επιθέσεις στα γειτονικά εργοστάσια και στρατώνες. Στη δεκαετία του 1950, στην περιοχή ανοικοδομήθηκαν σειρές μονοκατοικιών και πολυόροφα κτίρια, που στέγασαν μεγάλο μέρος του πληθυσμού της πόλης που εγκαταστάθηκε στη γειτονιά ^{4,5} (Εικόνα 3,4).



Εικόνα 3– Η θέση της γειτονιάς New Lodge στην πόλη



Εικόνα 4 – Η γειτονιά New Lodge

⁴https://en.wikipedia.org/wiki/New_Lodge,_Belfast τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵<http://www.thenewlodge.com/historyof/thenewlodge.html> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 5 – Άποψη της γειτονιάς το 1972

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Η παρακμή της πόλης ήρθε νωρίτερα από ό, τι στις περισσότερες δυτικές ευρωπαϊκές βιομηχανικές πόλεις. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση από το 1930 έπληξε σοβαρά τις εξαγωγές στις οποίες βασιζόταν η οικονομία του Belfast. Επιπλέον, αποτέλεσε στόχο βομβαρδισμών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου λόγω της ανεπτυγμένης ναυπηγικής βιομηχανίας του.

Κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980 η πόλη βίωσε την πιο έντονη παρακμή της με συνεχιζόμενη μείωση της παραγωγής και αυξημένα ποσοστά ανεργίας. Αυτή η κατάσταση επιδεινώθηκε από την εμφύλια σύγκρουση και τις θρησκευτικές εντάσεις που διαίρεσαν την πόλη σε ζώνες. Πολλές γειτονιές είχαν μια σχεδόν ομοιογενή θρησκευτική δομή διαχωριζόμενες σε γειτονίες Καθολικών και Προτεσταντών. Πολλά νοικοκυριά μετακόμισαν στα προάστια για να ξεφύγουν από τις διαμάχες, την ανασφάλεια και την παρακμή της πόλης με αποτέλεσμα να μειωθεί ο πληθυσμός στο κέντρο. Οι συγκρούσεις έληξαν κατά τη δεκαετία του 1990 με φανερά σημάδια στην κοινωνικές και χωρικές συνθήκες της πόλης⁶.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Η περιοχή New Lodge βρισκόταν στο επίκεντρο των θρησκευτικών αναταραχών κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Κατά το διαχωρισμό της πόλης σε θρησκευτικές ζώνες, η γειτονιά καταλήφθηκε από τους Καθολικούς εκδιώκοντας τις οικογένειες Προτεσταντών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, βελτιώθηκαν οι συνθήκες στέγασης της γειτονιάς με την εκκαθάριση των υποβαθμισμένων κατοικιών (slum clearance) και την ανοικοδόμηση συγκροτημάτων δημόσιας στέγασης. Παρά τις αλλαγές στο κτηριακό απόθεμα της περιοχής, την άνοδο του οικονομικού επιπέδου των κατοίκων και την θρησκευτική εκεχειρία το 1994, παρατηρήθηκε ραγδαία μείωση του πληθυσμού στη γειτονιά, λόγω της μετακίνησης κατοίκων προς τα προάστια. Τα κενά κελύφη που προέκυψαν καλύφθηκαν στις επόμενες δεκαετίες από οικογένειες μεταναστών και χαμηλών εισοδημάτων. Τέλος, τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε αύξηση των ποσοστών ανεργείας, ενδεικτικό στοιχείο της οικονομικής κατάστασης της γειτονιάς⁷ (Εικόνα 5).

⁶ Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

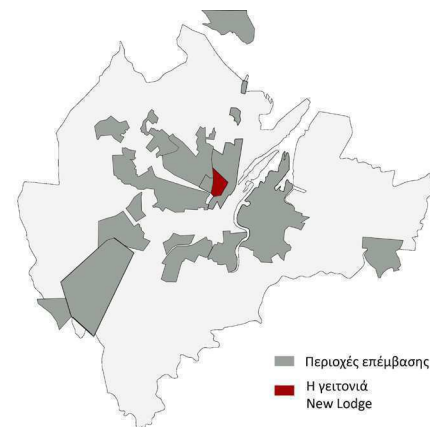
⁷<http://www.thenewlodge.com/historyof/thenewlodge.html> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

3. Φορείς ανάπλασης

Το κρατικό πρόγραμμα "People and Place - a strategy for Neighbourhood Renewal", αφορούσε την ανανέωση 15 υποβαθμισμένων περιοχών στο Belfast. Ξεκίνησε το 2003, ορίζοντας εκπροσώπους σε κάθε γειτονιά, υπεύθυνους για την ανάπτυξη στρατηγικών και σχεδίων δράσης μέσω διαβουλεύσεων (Εικόνα 6). Το πρόγραμμα "The Inner North Neighborhood Renewal Partnership" με συγκεκριμένο στόχο την περιοχή Inner North, που περιλαμβάνει τη γειτονιά New Lodge, εμφανίστηκε στα τέλη του 2004 πραγματοποιώντας συναντήσεις μεταξύ εκπροσώπων της κοινότητας.

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Ένα βασικό στοιχείο των δράσεων ανάπλασης ήταν η δημιουργία συμβουλίων γειτονιάς με τους κατοίκους και τους φορείς του προγράμματος σε κάθε περιοχή επέμβασης. Ο ρόλος των κατοίκων ήταν ενεργός κατά τον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος αλλά και στην υλοποίησή του, γεγονός που συσπείρωσε τη γειτονιά και δραστηριοποίησε τους κατοίκους. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός που εφαρμόστηκε στη γειτονιά New Lodge, διασφάλισε σε μεγάλο ποσοστό την επιτυχία της ανάπλασης, καθώς η κοινότητα ήταν ενεργό κομμάτι της διαδικασίας σε όλα τα στάδια της επέμβασης^{8,9,10}.



Εικόνα 6— Οι 15 γειτονιές επέμβασης του προγράμματος "People and Place - a strategy for Neighborhood Renewal"

⁸Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁹<https://www.communities-ni.gov.uk/articles/introduction-neighbourhood-renewal> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁰<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

5. Στόχοι ανάπλασης

Η στρατηγική ορίστηκε από τους εξής στόχους:

5.1 Μορφολογική Αποκατάσταση

Οι δράσεις ανάπλασης εστίαζαν στη δημιουργία ενός ελκυστικού, ασφαλούς και αειφόρου περιβάλλοντος στις πιο υποβαθμισμένες γειτονιές. Στόχος ήταν η βελτίωση των συνθηκών στέγασης και η αντιμετώπιση των προβλημάτων των υφιστάμενων ιδιωτικών και κοινωνικών κατοικιών.

5.2 Οικονομική Ανανέωση

Το πρόγραμμα στόχευε στην ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας των πιο υποβαθμισμένων γειτονιών και στη σύνδεσή τους με την ευρύτερη αστική οικονομία. Επιπλέον, οι φορείς των δράσεων αποσκοπούσαν στην ένταξη του συνόλου της περιοχής στην αγορά εργασίας, μέσω της κατάρτισής τους, στο εκάστοτε αντικείμενο.

5.3 Κοινωνική Ανανέωση

Οι φορείς της ανάπλασης απέβλεπαν στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων στις πιο υποβαθμισμένες γειτονιές μέσω του καλύτερου συντονισμού των υπηρεσιών και τη εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής στις συνοικίες. Επιπλέον στόχος τους ήταν η συσπείρωση της γειτονιάς υπό το πρίσμα των κοινών οραμάτων για την ανάπλαση^{11,12}.

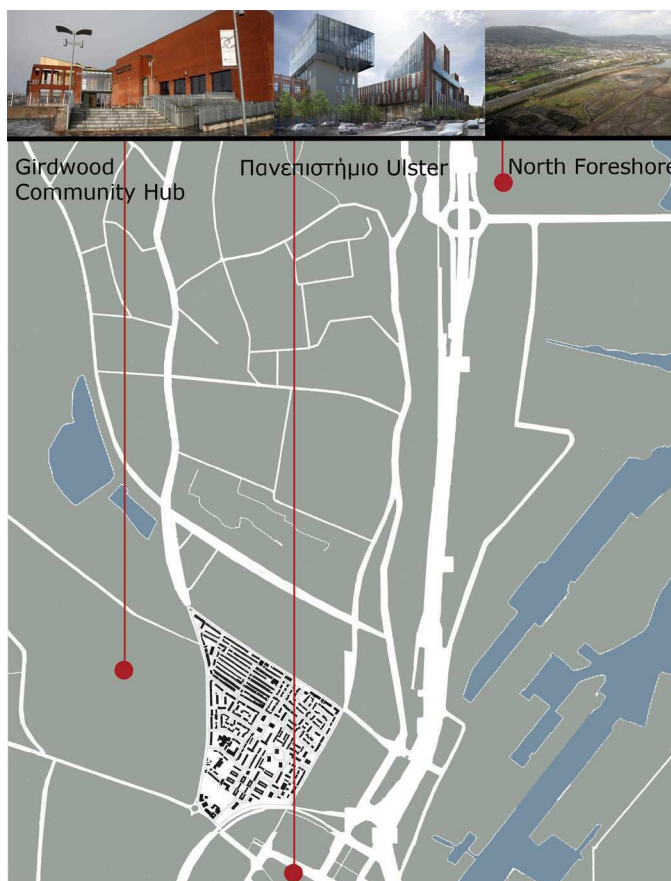
¹¹<https://www.communities-ni.gov.uk/articles/introduction-neighbourhood-renewal> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹²<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Μορφολογική Αποκατάσταση

Με βάση το πρόγραμμα ανάπλασης, τέθηκαν σε εφαρμογή αναπτυξιακά έργα στην ευρύτερη περιοχή Inner North, στην οποία εντάσσεται η γειτονιά New Lodge. Οι επεμβάσεις ήταν υπερτοπικού χαρακτήρα και περιλάμβαναν την ανοικοδόμηση του Πανεπιστημίου Ulster, τη δημιουργία του κοινοτικού κέντρου «Girdwood Community Hub» και τη διαμόρφωση της παραλιακής, πρώην βιομηχανικής ζώνης North Foreshore (Εικόνα 7).



Εικόνα 7 – Αναπτυξιακά έργα στην ευρύτερη περιοχή

Οι δράσεις ανάπλασης περιλάμβαναν ακόμα εργασίες ανακαίνισης σε 400 κατοικίες στη γειτονιά, κυρίως παραπλεύρως της οδού New Lodge, οι οποίες βρίσκονταν σε κακή κατάσταση και στο συγκρότημα κατοικιών Grainne House (Εικόνα 8).



Εικόνα 8 – Περιοχές ανακαίνισης κατοικιών

6.2 Οικονομική Ανάπτυξη

Οι βασικοί στόχοι ήταν να προωθηθούν προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και ευαισθητοποίησης του κοινού, με την παροχή, στους συμμετέχοντες, δωρεάν πρόσβασης στην εκπαίδευση και πόρους, την άρση των εμποδίων στην απασχόληση και την μεγιστοποίηση των ευκαιριών για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Οι δράσεις επικεντρώθηκαν στην εκπαίδευση, ώστε οι δεξιότητες των συμμετεχόντων να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

6.3 Κοινωνική Συνοχή

Το πρόγραμμα ανάπλασης της γειτονιάς, μέσα από δράσεις που εφαρμόστηκαν είχε σκοπό την κινητοποίηση των κατοίκων για τα θέματα που τους αφορούν, καθώς και τη συσπείρωσή τους, υπό ένα κοινό στόχο. Δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στα παιδιά και τους νέους, ώστε να διασφαλιστεί η ένταξή τους στην εκπαίδευση και η συμμετοχή τους σε δράσεις στη γειτονιά. Επιπλέον οργανώθηκαν προγράμματα ενημέρωσης περί πρόληψης και παροχής υπηρεσιών υγείας, καθώς και ένα σύστημα κοινωνικής πρόνοιας^{13,14}.

¹³<https://www.communities-ni.gov.uk/articles/introduction-neighbourhood-renewal> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁴<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

7.Αποτελέσματα

Οι κύριοι στόχοι του προγράμματος ανάπτυξης της υποβαθμισμένης γειτονιάς επιτεύχθηκαν, γεφυρώθηκε το χάσμα μεταξύ των γειτονιών και βελτιώθηκε συνολικά η εικόνα της πόλης. Χάρη στην ανακαίνιση μονάδων κατοίκησης και δημοσίων κτηρίων στην ευρύτερη περιοχή, αποκαταστάθηκε η πλειονότητα του κτηριακού αποθέματος της γειτονιάς. Η εφαρμογή προγράμματος κατάρτισης που ανταποκρινόταν στα σύγχρονα δεδομένα, αύξησε τα ποσοστά απασχόλησης. Επιπλέον οι ομάδες δράσης κοινωνικής μέριμνας και η σύσταση συμβουλίων γειτονιάς για την ανάπτυξη, βοήθησαν στην κοινωνική ανανέωση της γειτονιάς και στη συμμετοχή των κατοίκων στα δρώμενα της περιοχής¹⁵ (Εικόνα 9).

8.Αξιολόγηση

Το πρόγραμμα ανάπτυξης της γειτονιάς New Lodge, αποτελεί επιτυχημένο παράδειγμα ανανέωσης γειτονιάς καθώς ανταποκρίνεται στους βασικούς τομείς που επηρεάζουν την ευημερία της, την ποιότητα του κτηριακού αποθέματος, τον οικονομικό και τον κοινωνικό. Μετά από οργανωμένες δράσεις το ζήτημα της στέγασης στην τότε υποβαθμισμένη γειτονιά βελτιώθηκε. Επίσης οι συνθήκες απασχόλησης, το οικονομικό επίπεδο και οι κοινωνικές συνθήκες άλλαξαν αισθητά. Χάρη στο συμμετοχικό σχεδιασμό που εφαρμόστηκε, οι κάτοικοι προσαρμόστηκαν γρήγορα στα νέα δεδομένα της περιοχής τους και δόθηκε νέα πνοή στις μεταξύ τους σχέσεις. Παρά τις σημαντικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν, δεν υπήρξε μέριμνα για τη διαμόρφωση των δημοσίων χώρων, ούτε πιθανών σημείων συνάντησης τοπικού και υπερτοπικού χαρακτήρα.

¹⁵Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 9 – Σημερινή άποψη της γειτονιάς



Gröpelingen
BREMEN, GERMANY



Εικόνα 1 – Η θέση της πόλης της Βρέμης στη Γερμανία



Εικόνα 2 – Η ναυπηγική βιομηχανία της Βρέμης

1. Ιστορικά

1.1. Η ευρύτερη περιοχή

Η Βρέμη βρίσκεται στη Βορειοδυτική Γερμανία στις όχθες του ποταμού Weser. Η πόλη έχει 546.451 κατοίκους με βάση την απογραφή του 2012, έκταση 325,42 τετραγωνικά χιλιόμετρα και είναι η δέκατη μεγαλύτερη πόλη της Γερμανίας¹ (Εικόνα 1).

Η αστική ανάπτυξη και η οικονομική πορεία της πόλης είναι στενά συνδεδεμένες με το σημαντικό λιμάνι της στον ποταμό Weser. Η άνθιση του διεθνούς εμπορίου οδήγησε στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Οι νέες στεγαστικές ανάγκες επέφεραν την εξάπλωση και το μετασχηματισμό της μεσαιωνικής πόλης.

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, η οικονομική βάση της Βρέμης σταδιακά μετατοπίστηκε από το εμπόριο προς τις βιομηχανικές δραστηριότητες και σύντομα αναδείχθηκε σε μια σημαντική βιομηχανική πόλη. Η ναυπηγική βιομηχανία αποτελούσε τον πιο σημαντικό τομέα της οικονομίας, αλλά αναπτύχθηκε ακόμα και η παραγωγή αυτοκινήτων, αεροπλάνων και η βιομηχανία στρατού. Η πόλη, εξαιτίας της βιομηχανίας και του λιμανιού της, αποτέλεσε στόχο βομβαρδισμών κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και καταστράφηκε τμήμα του λιμανιού της. Η βιομηχανία ήταν η κινητήρια δύναμη της οικονομίας της Βρέμης κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής άνθισης με τη ναυπηγική βιομηχανία να αποτελεί βασικό βιομηχανικό τομέα μέχρι το 1970^{2,3} (Εικόνα 2).

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Bremen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

²Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

³«Bremen im Aufwind», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.bremen-city.de/fileadmin/user_upload/Broschuere_Bremen_im_Aufwind_2016.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή Gröpelingen

Η Gröpelingen είναι μια πυκνοκατοικημένη γειτονιά στα δυτικά της Βρέμης με έκταση 9.791 τετραγωνικών χιλιομέτρων και 34.921 κατοίκους με βάση τα στοιχεία του 2009. Αποτελείται από τις συνοικίες Lindenhof, Gröpelingen, Ohlenhof, In den Wischen και Oslebshausen και βρίσκεται κοντά στον ποταμό Weser⁴ (Εικόνα 3,4).

Μέχρι την κατασκευή των γειτονικών λιμένων και των βιομηχανιών κατά το 19ο αιώνα, η περιοχή ήταν ένας μικρός οικισμός. Κατά την εκβιομηχάνιση της πόλης, η γειτονιά άλλαξε σε μεγάλο βαθμό. Στα όρια της γειτονιάς αναπτύχθηκε το βιομηχανικό λιμάνι της πόλης που αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα της άνθισης της οικονομίας της Βρέμης και πρόσφερε χιλιάδες θέσεις εργασίας. Η Gröpelingen ήταν εξ αρχής μια γειτονιά εργατών, στην οποία εγκαταστάθηκε μεγάλο ποσοστό μεταναστών που απασχολούνταν στη ναυπηγική βιομηχανία. Η σημερινή αστική δομή είναι αποτέλεσμα της σημαντικής αύξησης του πληθυσμού, ειδικά κατά το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, όταν οι δομές του 19ου αιώνα εξελίχθηκαν σε βιομηχανικό οικισμό. Προέκυψαν μονοκατοικίες σε σειρά και το 1920 πολυώροφες κατασκευές για την άμεση αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών, με την υποστήριξη προγραμμάτων στέγασης. Έως σήμερα, υπάρχει ένας αριθμός σημαντικών αρχιτεκτονικών κτιρίων από το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η οικιστική δομή αναπτύχθηκε με δημόσια χρηματοδότηση και τη μορφή μεγαλύτερων μπλοκ πολυκατοικιών⁵.



Εικόνα 3 – Η θέση της γειτονιάς Gröpelingen στην πόλη



Εικόνα 4 – Η γειτονιά και ο ποταμός Weser

⁴<https://de.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%B4pelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵<http://www.bremen.de/groepelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 5 – Πανοραμική άποψη της γειτονιάς Gröpelingen

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Η παγκόσμια οικονομία εισήλθε σε ύφεση με την πετρελαϊκή κρίση του 1973, αλλά η οικονομία της Βρέμης αποδείχθηκε αρχικά ανθεκτική και περιήλθε σε κρίση στις αρχές του 1980. Η κρίση ήταν στενά συνδεδεμένη με την κατάρρευση των μεγάλων εταιρειών ναυπηγικής βιομηχανίας, την AG Weser, που αποτελούσε το μεγαλύτερο εργοδότη της πόλης, και κατέρρευσε το 1983 και τη Bremer Vulkan AG, το 1997. Περαιτέρω απώλειες θέσεων εργασίας προκλήθηκαν από τον εκσυγχρονισμό του λιμανιού και την αντικατάσταση εργαζομένων από μηχανές.

Η κρίση επηρέασε ορισμένες περιοχές της πόλης και συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, τους εργαζόμενους χαμηλής ειδίκευσης, ηλικιωμένους και τους μετανάστες, οι οποίες αποκλείονταν ολοένα και περισσότερο από τις θέσεις εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών. Η απώλεια της εργασίας συνοδεύτηκε από μείωση του πληθυσμού. Στη Βρέμη, το μεγαλύτερο μέρος της απώλειας προκλήθηκε λόγω της προαστιοποίησης, της φυσικής μείωσης του πληθυσμού λόγω υπογεννητικότητας, και της επιστροφής πολλών μεταναστών εργατών στις χώρες καταγωγής τους⁶.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Η κρίση στη λιμενική βιομηχανία επηρέασε άμεσα τους κατοίκους της Gröpelingen και τη δομή αυτού του τμήματος της πόλης. Το κλείσιμο της εταιρείας AG Weser, το 1983 προκάλεσε την υποβάθμιση της περιοχής και μεταξύ άλλων, την απώλεια πολλών θέσεων εργασίας. Οι κάτοικοι της γειτονιάς οι οποίοι ήταν κυρίως εργαζόμενοι στη λιμενική βιομηχανία, κατά την αποβιομηχάνιση έμειναν άνεργοι. Τη δεκαετία του 1980, η περιοχή υποβαθμίστηκε σε συνδυασμό με τη μείωση του πληθυσμού στο ένα τρίτο, τη μείωση εισοδήματος και της αγοραστικής δύναμης των κατοίκων με σαφές αντίκτυπο στην αστική μορφή της περιοχής. Κάποια από τα προβλήματα της γειτονιάς είναι η παρακμή του κτηριακού αποθέματος, το υψηλό ποσοστό των παλαιών κτιρίων, οι ασυνέχειες των οικοδομικών τετραγώνων, η έλλειψη σημείων ενδιαφέροντος, οι ελλιπείς συνδέσεις μεταξύ των χώρων και η έλλειψη κοινωνικής συνοχής⁷ (Εικόνα 5).

⁶ Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

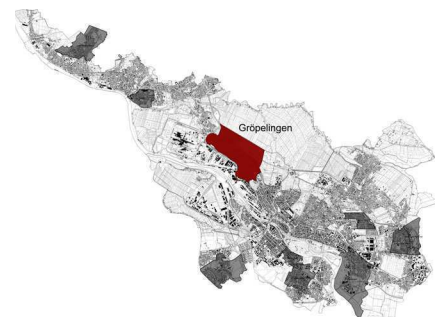
⁷<http://www.bremen.de/groepelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

3. Φορείς ανάπλασης

Οι προσπάθειες ανάκαμψης στη Βρέμη ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και η γειτονιά εντάχθηκε σε προγράμματα αποκατάστασης και ανάπτυξης. Τα προγράμματα με κρατικό φορέα χρηματοδότησης είναι το «Soziale Stadt-Investitionen im Quartier», που αφορούσε επενδύσεις με κοινωνικό πρόσημο στην γειτονιά, το «Stadtumbau West», για την αστική ανάπλαση του δυτικού τμήματος της πόλης και το «Städtebaulicher Denkmalschutz West», υπεύθυνο για τη διατήρηση των αλλαγών στη γειτονιά. Επιπλέον εφαρμόστηκε το κοινωνικό πρόγραμμα του δήμου της Βρέμης «Wohnen in Nachbarschaften» (WiN) το 1998 και το ευρωπαϊκό πρόγραμμα «EFRE 2007-2013» για την περιφερειακή ανάπτυξη. Η Βρέμη, το 2009, εισήλθε σε ένα ολοκληρωμένο μοντέλο αστικής ανάπτυξης, το «Ολοκληρωμένο Σχέδιο Ανάπτυξης» (ΟΣΑ) με επεμβάσεις μικρής κλίμακας στις γειτονιές με στόχο την εξομάλυνση των ανισοτήτων που επηρεάζουν τον αστικό χώρο (Εικόνα 6).

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Η συνολική αναβάθμιση της γειτονιάς αν και είχε εκτός των άλλων κοινωνικό πρόσημο, δεν εμπεριείχε την ενεργή συμμετοχή των κατοίκων στην υλοποίηση της. Στα πρώτα στάδια των προγραμμάτων ανάπλασης πραγματοποιήθηκαν ανοιχτές συνεδριάσεις γειτονιάς, οι οποίες οργανώθηκαν από τους φορείς των προγραμμάτων. Οι κάτοικοι πήραν θέση σε θέματα σχετικά με την ανάπτυξη, τα προβλήματα και τις δυνατότητες της περιοχής, πρότειναν στόχους και δράσεις, αλλά ο ρόλος τους περιορίστηκε εκεί⁸.



Εικόνα 6 – Οι γειτονιές του προγράμματος WiN

⁸<http://www.bauumwelt.bremen.de/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

5. Στόχοι ανάπλασης

5.1 Αποκατάσταση κτηρίων και αλλαγή χρήσης

Το πρόγραμμα ανάπλασης «Ολοκληρωμένο Σχέδιο Ανάπτυξης» (ΟΣΑ) στόχευε τη συνολική αστική αναβάθμιση της περιοχής, την αποκατάσταση του κτηριακού αποθέματος με τη χρηματοδότηση των ιδιοκτητών τους, την κατεδάφιση, την αλλαγή χρήσης σε ορισμένες περιπτώσεις και την ανακαίνιση των σχολικών κτηρίων της περιοχής.

5.2 Δημιουργία πόλων έλξης και σημείων συνάντησης

Στόχος του προγράμματος είναι η γειτονιά να γίνει πιο ελκυστική, να προσδιοριστεί η ταυτότητα της περιοχής, να γίνει πιο προσιτή για αθλητικές δραστηριότητες με τη δημιουργία των απαραίτητων εγκαταστάσεων και να ενθαρρυνθεί η επικοινωνία σε όλες τις κουλτούρες και γενιές.

5.3 Διαμόρφωση δημόσιων χώρων

Στόχος των δράσεων ανάπλασης είναι η αξιοποίηση των αχρησιμοποίητων χώρων της περιοχής ώστε να βελτιωθεί η προσβασιμότητα και η οικειοποίηση τους από τους κατοίκους. Επιπλέον σκοπός του προγράμματος είναι η διαμόρφωση των υπαρχόντων δημοσίων χώρων με το σχεδιασμό χώρων στάσης και σημείων ενδιαφέροντος στη γειτονιά.

5.3 Κοινωνικο-οικονομική αναβάθμιση

Η περιοχή Gröpelingen επηρεάστηκε πιο έντονα από την υπόλοιπη πόλη από την ανεργία. Στόχος είναι η στήριξη των εργαζόμενων μέσω της δια βίου μάθησης, η πρόσβαση των ανέργων στην αγορά εργασίας και η ενίσχυση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της περιοχής^{9,10}.

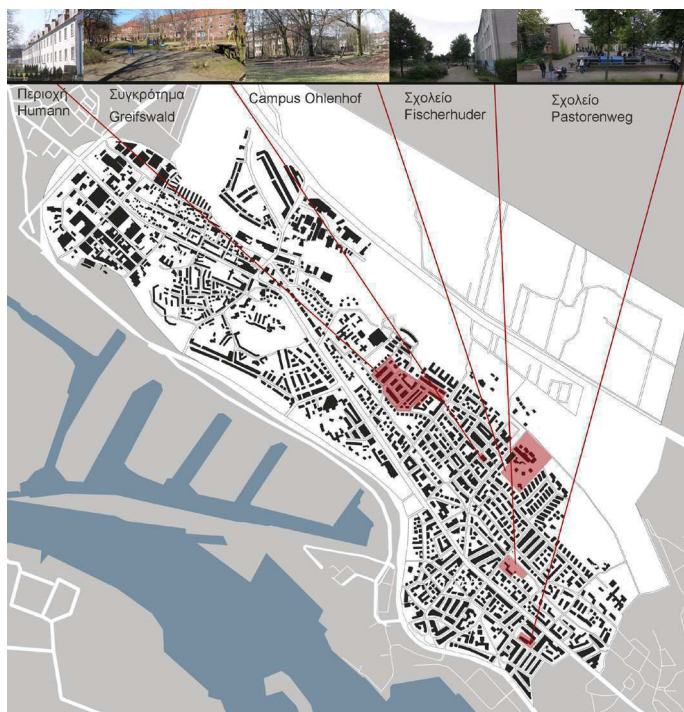
⁹<http://www.bauumwelt.bremen.de/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁰«Integriertes Entwicklungskonzept Gröpelingen», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <https://www.yumpu.com/de/document/view/55246804/integriertes-entwicklungskonzept-gropelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Ανακαίνιση κτηρίων

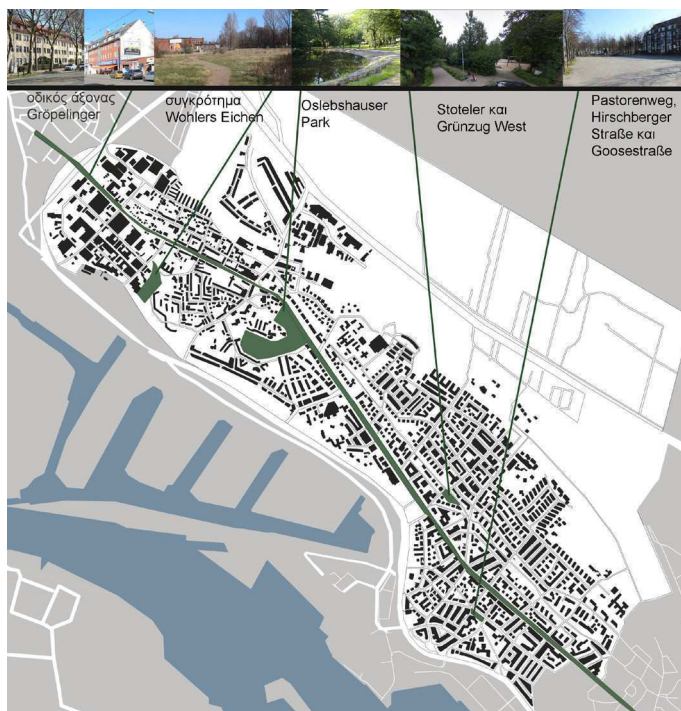
Η ανάπλαση της γειτονιάς αφορούσε την αποκατάσταση των υποβαθμισμένων ακινήτων σε όλη την Περιφέρεια, με στόχο την ενίσχυση της αρχιτεκτονικής σημασίας της περιοχής, την καθοδήγηση και οικονομική ενίσχυση των ιδιοκτητών για την αναβάθμιση των προσόψεων και των κήπων των κατοικιών τους, ιδιαίτερα στην περιοχή Humann. Επιπλέον το αστικό συγκρότημα Greifswald της δεκαετίας του 1930 ανακαινίστηκε με σκοπό την αποκατάσταση των λειτουργιών, τη δημιουργία ενός ελεύθερου χώρου εκτόνωσης και την ενίσχυση της ταυτότητας της γειτονιάς. Οι δράσεις ανάπλασης περιλάμβαναν την ανακαίνιση των σχολικών κτηρίων και τη δημιουργία ελκυστικών υπαίθριων χώρων στα σχολεία Fischerhuder, την πανεπιστημιούπολη της περιοχής Ohlenhof, το νέο κτίριο του γυμναστηρίου και ένα κτίριο πολλαπλών χρήσεων, στο δημοτικό σχολείο Pastorenweg για τα παιδιά και τους νέους της περιοχής (Εικόνα 7).



Εικόνα 6 –Ζώνες στις οποίες πραγματοποιήθηκαν επεμβάσεις ανακαίνισης

6.2 Διαμόρφωση δημόσιων χώρων ,πόλων έλξης και σημείων συνάντησης

Η ανάπλαση αφορούσε την ανακαίνιση του κτηριακού αποθέματος με την οικονομική στήριξη των ιδιοκτητών τους και τη δημιουργία ενός ενιαίου αστικού συνόλου εκατέρωθεν του οδικού άξονα Gröpelinger. Με την προσθήκη αστικού εξοπλισμού και φωτισμού και τη σχεδίαση του οδοστρώματος και του δημόσιου χώρου, ο αυτοκινητόδρομος εκτός από πέρασμα λειτούργησε και ως σημείο συνάντησης. Οι δράσεις ανάπλασης περιελάμβαναν τη δημιουργία ενός νέου γηπέδου στην περιοχή μετά από αίτημα των κατοίκων της και την αξιοποίηση της αδόμητης περιοχής του οικιστικού συγκροτήματος Wohlers Eichen. Με τη συμμετοχή των κατοίκων αξιοποιήθηκαν οι ανοιχτοί χώροι για μόνιμες και προσωρινές εκδηλώσεις, βελτιώθηκε η αναλογία πρασίνου και δημιουργήθηκαν προσβάσεις και χώροι στάσης στην περιοχή. Επιπλέον η ανάπλαση του πάρκου Oslebshauser Park αφορούσε τον επανασχεδιασμό του, τη δημιουργία προσβάσεων για τους πεζούς, χώρων στάσης με αστικό εξοπλισμό και φωτισμό για την βελτίωση της ασφάλειας της περιοχής. Το τρίγωνο μεταξύ Pastorenweg, Hirschberger Straße και Goosestraße πλακοστρώθηκε ώστε να χρησιμοποιείται ως εβδομαδιαία αγορά και χώρος εκδηλώσεων (Εικόνα 8).



Εικόνα 8 – Διαμόρφωση δημόσιων χώρων, πόλων έλξης και σημείων συνάντησης

6.3 Κοινωνικο-οικονομική αναβάθμιση

Οι τομείς εκπαίδευσης της περιοχής χρηματοδοτήθηκαν ώστε να ενισχυθεί η συμμετοχή των κατοίκων στην εκπαίδευση και κατά συνέπεια, μέσω της κατάρτισης να διευκολυνθεί η απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας. Κατ'επέκταση η άνοδος του επιπέδου εκπαίδευσης των πολιτών θα οδηγήσει στη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης και των εισοδημάτων των κατοίκων της περιοχής. Η γειτονιά υποβλήθηκε σε μια ολοκληρωμένη στρατηγική προσέγγιση στον κοινωνικό τομέα που βασίστηκε στη συνεργασία των φορέων παροχής εκπαίδευσης, με τις επιχειρήσεις και τα πανεπιστήμια, ώστε να αναβαθμιστεί συνολικά το μορφωτικό και βιοτικό επίπεδο των νέων^{11,12}.

7. Αποτελέσματα

Η περιοχή Gröpelingen εισήλθε σε προγράμματα συνολικής αναβάθμισης με αποτέλεσμα την οικονομική αναδιάρθρωση και την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης. Οι προσπάθειες για να εξομαλυνθούν οι κοινωνικές πιέσεις στη γειτονιά βρίσκονται ακόμα σε εξέλιξη. Η εικόνα της γειτονιάς βελτιώθηκε αισθητά χάρη στην αποκατάσταση του κτηριακού αποθέματος των κατοικιών και των σχολείων. Επιπλέον ο σχεδιασμός ελκυστικών δημόσιων χώρων για πιθανές δραστηριότητες δημιούργησε τις απαραίτητες συνθήκες για την επαναοικειοποίηση της περιοχής από τους κατοίκους¹³ (Εικόνα 9).

8. Αξιολόγηση

Η ανάπλαση της γειτονιάς ήταν αποτέλεσμα πολλών συντονισμένων προγραμμάτων που συνολικά κατάφεραν να επιφέρουν την αναβάθμιση της. Οι στόχοι που τέθηκαν για μορφολογική αποκατάσταση των κτηριακών όγκων και των δημοσίων χώρων επιτεύχθηκαν. Χάρη στο συντονισμό των φορέων δράσης και των οργανωμένων συνεδριάσεων των κατοίκων στα αρχικά στάδια του σχεδιασμού της ανάπλασης, η περιοχή πλέον αποτελεί πόλο έλξης για τους κατοίκους. Παρά τις θετικές κινήσεις για την αναβάθμιση της γειτονιάς, δεν είναι εμφανείς οι αλλαγές στον οικονομικό τομέα, καθώς τα μέτρα που εφαρμόστηκαν αφορούσαν την ενίσχυση της εκπαίδευσης και όχι πιο άμεσα τον εργασιακό τομέα. Τέλος η συμμετοχή των κατοίκων μόνο στην έναρξη των διαδικασιών και η έλλειψη κοινωνικής σκοπιάς του προγράμματος οδήγησαν στο να παραμείνουν στάσιμες οι κοινωνικές συνθήκες και η σύνθεση της γειτονιάς. Συνολικά η ανάπλαση κρίνεται μερικώς επιτυχημένη.

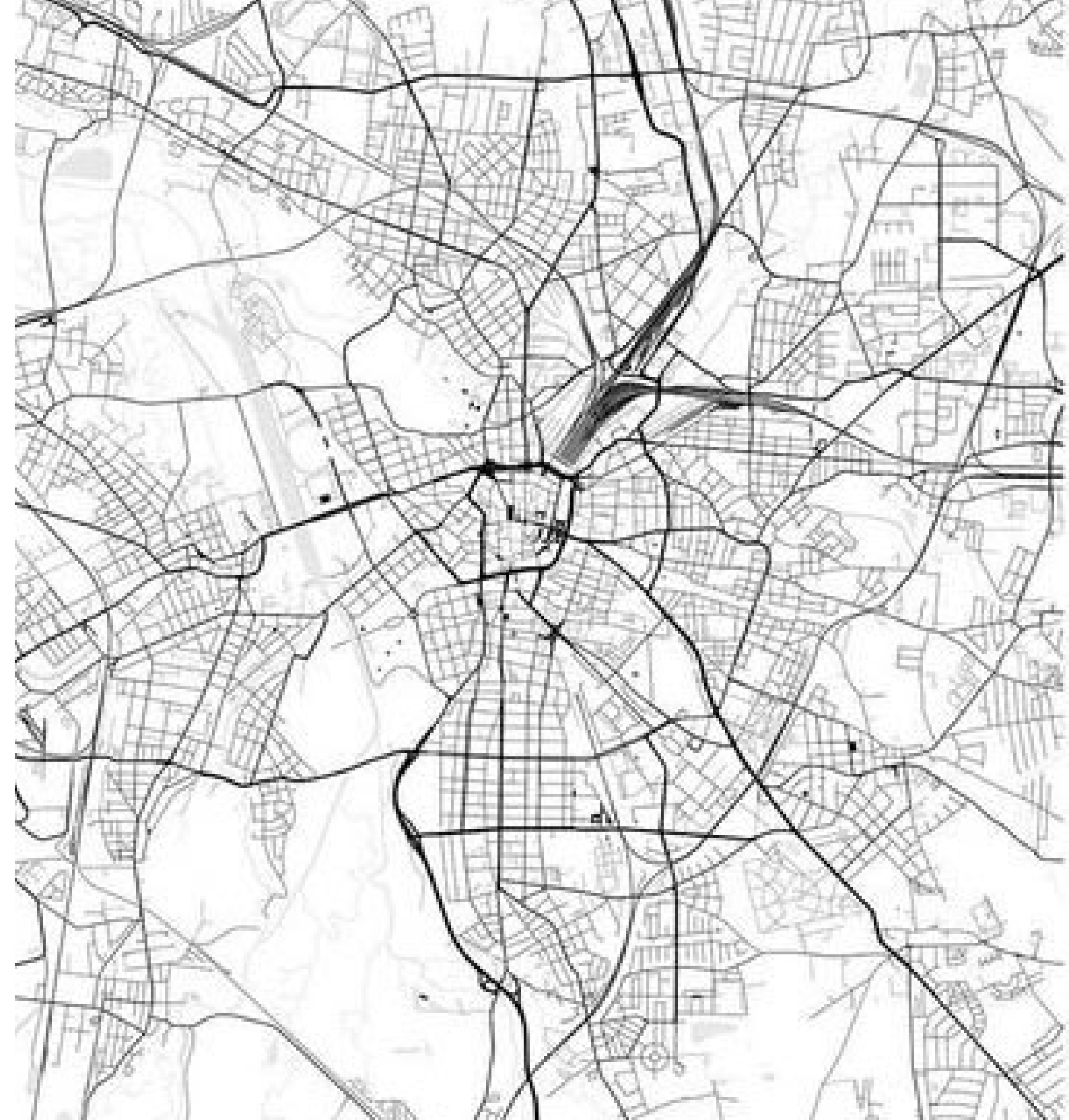


Εικόνα 9 – Σημερινή άποψη της γειτονιάς

¹¹ «Integriertes Entwicklungskonzept Gröpelingen», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <https://www.yumpu.com/de/document/view/55246804/integriertes-entwicklungskonzept-gropelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹² <http://www.bauumwelt.bremen.de/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹³ Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Grünau
LEIPZIG, GERMANIA



Εικόνα 1 – Η θέση της πόλης της Leipzig στη Γερμανία

1. Ιστορικά

1.1 Η ευρύτερη περιοχή

Το Leipzig βρίσκεται στην Ανατολική Γερμανία, στο κρατίδιο της Σαξωνίας. Έχει έκταση 297,8 τετραγωνικά χιλιόμετρα και με βάση την απογραφή του 2013 είχε πληθυσμό 520.838¹ (Εικόνα 1). Η ευνοϊκή του θέση στο σταυροδρόμι των εμπορικών δρόμων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης συνέβαλε στο να εξελιχθεί σε ένα σημαντικό κέντρο εμπορίου στα τέλη του Μεσαίωνα. Το Leipzig υποβλήθηκε σε μια διαδικασία ταχείας εκβιομηχάνισης κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα αναπτύσσοντας κυρίως τους τομείς της κλωστοϋφαντουργίας και τις μεταλλουργικές βιομηχανίες. Η ανάδειξη του σε ένα σημαντικό αστικό κέντρο αντικατοπτρίζεται επίσης και στην αύξηση του πληθυσμού του, που υπερτετραπλασιάστηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα.

Μετά την ενοποίηση της Γερμανίας το 1871, το Leipzig αναδείχθηκε σε σημαντική γερμανική πόλη. Αυτό διαφαίνεται στη δομή της πόλης με μια σειρά από δημόσια κτίρια. Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου η πόλη συνέχισε να επεκτείνεται κυρίως λόγω της περαιτέρω εκβιομηχάνισης της στους τομείς των ορυχείων και της ενέργειας που προστέθηκαν στην υπάρχουσα βιομηχανική βάση. Το Leipzig υπέστη ελάχιστες καταστροφές κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η αστική δομή του παρέμεινε σχεδόν ανέπαφη. Η διαίρεση της Γερμανίας σε δύο κράτη το 1949 επέφερε σημαντική πολιτική, κοινωνική και οικονομική ρήξη και σταδιακή παρακμή. Πολλές από τις εναπομείνουσες βιομηχανικές εγκαταστάσεις καταλήφθηκαν από τα σοβιετικά στρατεύματα. Παρόλα αυτά η βιομηχανική δραστηριότητα σύντομα αναβίωσε με τη δημιουργία μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων με βάση τους προηγούμενους βιομηχανικούς τομείς².

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Leipzig> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

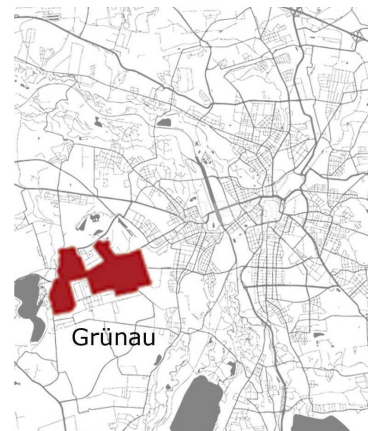
²Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή Grünau

Η περιοχή Grünau βρίσκεται στο δυτικό άκρο της πόλης, καλύπτει επιφάνεια 8,7 τετραγωνικών χιλιομέτρων και έχει πληθυσμό 45.200 κατοίκους με βάση τα στοιχεία του 2006. Το 1970, διαμορφώθηκε το μεγαλύτερο τμήμα της αστικής δομής της και τις επόμενες δεκαετίες η περιοχή αναπτύχθηκε ως ανεξάρτητη αστική περιοχή με μέγεθος οικισμού. Το 1988 ολοκληρώθηκε στην περιοχή η κατασκευή ενός από τα μεγαλύτερα συγκροτήματα κατοικιών στην Ανατολική Γερμανία. Αποτελείται από οκτώ προκατασκευασμένα συγκροτήματα κατοικιών με κοινό στοιχείο τον μεγάλο όγκο με τη μέγιστη χωρική εγγύτητα, τα υψηλά ποσοστά πρασίνου και τα δίκτυα πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων³ (Εικόνα 2,3).



Εικόνα 3 – Η γειτονιά Grünau



Εικόνα 2 – Η θέση της γειτονιάς Grünau στην πόλη

³<http://www.qm-gruenau.de/index.php4?src=charakteristik&ebene=geschichte> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 4 – Η προαστιοποίηση στα μέσα της δεκαετίας του 1990



Εικόνα 5 – Τα συγκροτήματα κατοικιών της περιοχής το 1981

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Η πτώση του τείχους το 1989 οδήγησε την Ανατολική Γερμανία στο να προσαρμοστεί στα Δυτικά πρότυπα σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, να υιοθετήσει το σύνταγμα της, το νομικό σύστημα αλλά και το οικονομικό μοντέλο. Η πόλη γνώρισε αργή αλλά συνεχή παρακμή σε όλη τη σοσιαλιστική εποχή. Σύντομα το Λείψιγ αλλά και άλλες γερμανικές πόλεις με μεταβατικές οικονομίες άρχισαν να συρρικνώνονται. Τα σημάδια της κρίσης ήταν η κατάρρευση των βιομηχανιών, η μείωση του πληθυσμού, η αύξηση της ανεργίας και των κοινωνικών προβλημάτων, η ανεξέλεγκτη προαστιοποίηση, η στεγαστική κρίση και η προβληματική δημόσια διοίκηση (Εικόνα 4). Η αστική ανάπλαση κρίθηκε απαραίτητη για την καταπολέμηση της μείωσης του πληθυσμού⁴.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Η ύφεση στην περιοχή ξεκίνησε το 1990, ακολουθώντας τις νέες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις. Παράλληλα, παρατηρήθηκε μείωση του πληθυσμού στο μισό καθώς υπήρχε τάση μετακίνησης προς τα περίχωρα ή τα ανακαινισμένα κτίρια του κέντρου με σκοπό την απόκτηση ιδιωτικής κατοικίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων που παρέμειναν στη γειτονιά ήταν άτομα μεγάλης ηλικίας, χαμηλού εισοδήματος και μετανάστες^{5,6} (Εικόνα 5).

⁴ Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵ <http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁶ <http://www.qm-gruenau.de/index.php4?src=charakteristik&ebene=geschichte> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

3. Φορείς ανάπλασης

Από το 1998, το Δημοτικό Συμβούλιο ξεκίνησε να οργανώνει τακτικές συγκεντρώσεις με θέμα τη διαμόρφωση των αστικών στρατηγικών στο Leipzig. Αποφασίστηκε να κατανεμηθούν τα διαθέσιμα κονδύλια σε τρεις μεγάλες περιοχές, στο ανατολικό και δυτικό Leipzig και στην περιοχή Grünau. Από το 1998 έως το 2003 τα προγράμματα έλαβαν χρηματοδότηση από τοπικούς, περιφερειακούς και ομοσπονδιακούς φορείς και κυβερνήσεις της ΕΕ. Το 2006, εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Κοινωνική Πόλη» (Soziale Stadt), με κρατική χρηματοδότηση, το οποίο στόχευε στην κατεδάφιση τμήματος των μεγάλων μονάδων της περιοχής για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Από το 2007 μέχρι τα μέσα του 2015 εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Αναπτυξιακή Στρατηγική Grünau 2020», το οποίο συντάχθηκε από την κυβέρνηση σε συνεργασία με κατασκευαστικές εταιρίες αλλά και τους κατοίκους της περιοχής (Εικόνα 6). Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε κυρίως στα κενά που προέκυψαν από τις κατεδαφίσεις. Επιπλέον αφορούσε ζητήματα ανάπτυξης στους τομείς της εκπαίδευσης και της οικονομίας.

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Συνολικά η συμμετοχή των κατοίκων στις δράσεις ανάπλασης δεν ήταν ιδιαίτερα ενεργή. Κατά τα αρχικά μόνο στάδια των διαβουλεύσεων, το πρόγραμμα «Κοινωνική Πόλη» έδωσε τη δυνατότητα στους κατοίκους να συμμετέχουν, προτείνοντας λύσεις για τις προβληματικές περιοχές της γειτονιάς τους^{7,8}.



Εικόνα 6 – Οι γειτονιές επέμβασης του προγράμματος «Αναπτυξιακή Στρατηγική Grünau 2020»

⁷Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁸http://www.qm-gruenau.de/download/1300718547_Stadtteilprofil_Gruenau.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

5. Στόχοι ανάπλασης

5.1 Αντιμετώπιση των κενών κελυφών

Η συνεχής μείωση του πληθυσμού δημιούργησε ένα σημαντικά υψηλό ποσοστό κενών θέσεων στα κτηριακά σύνολα. Το πρόγραμμα ανάπλασης στόχευε στη διαμόρφωση του κτηριακού αποθέματος, ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες συνθήκες στέγασης.

5.2 Βελτίωση των υποδομών της γειτονιάς

Οι δράσεις ανάπλασης των υποδομών της περιοχής στόχευαν στη βελτίωση των χώρων εκπαίδευσης της περιοχής με δράσεις ανακαίνισης υφιστάμενων σχολείων και την ενίσχυση άλλων δραστηριοτήτων αθλητισμού και πολιτισμού, δημιουργώντας πόλους έλξης για τους κατοίκους.

5.3 Σχεδιασμός των δημόσιων χώρων για όλους

Στόχος του προγράμματος ανάπλασης ήταν η διαμόρφωση των ελεύθερων χώρων που προέκυψαν από τις κατεδαφίσεις, με υποδομές, ενισχύοντας τη συνύπαρξη διαφορετικών κοινωνικών ομάδων στο δημόσιο χώρο.

5.4 Οικονομική Ανάπτυξη

Οι φορείς της ανάπλασης επιδίωκαν τη δημιουργία αποτελεσματικών συστημάτων για την αφομοίωση του εργατικού δυναμικού και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων^{9,10,11}.

⁹http://www.qm-gruenau.de/download/1300718547_Stadtteilprofil_Gruenau.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

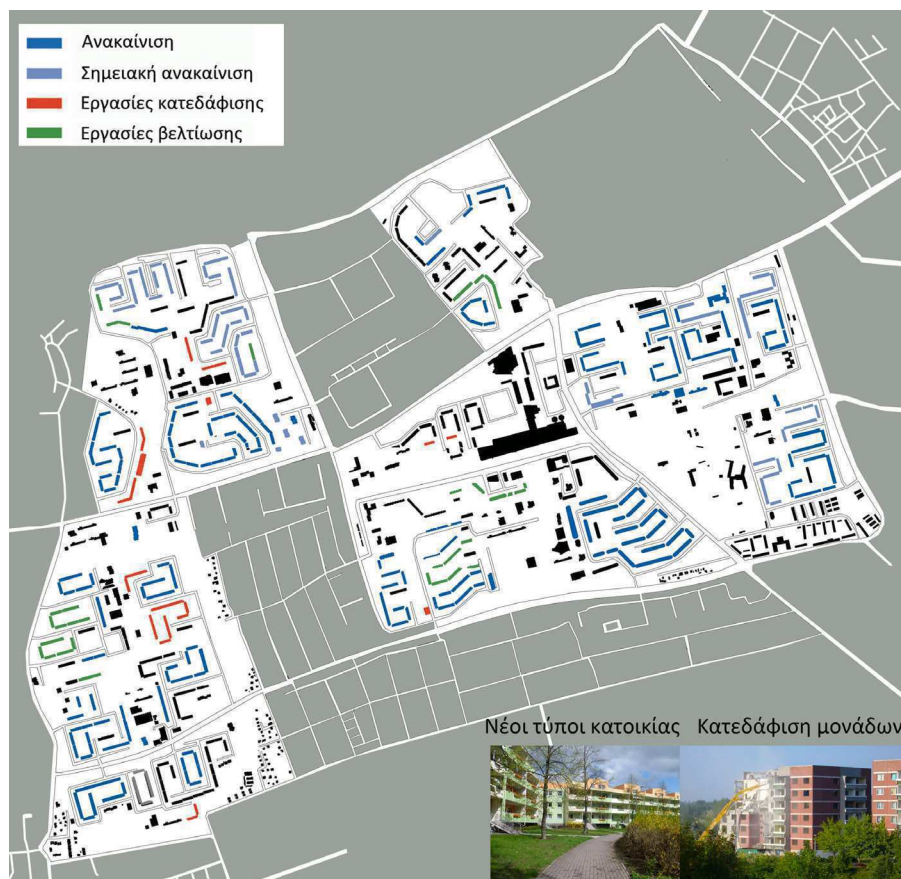
¹⁰<http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹¹<http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Αντιμετώπιση των κενών κελυφών

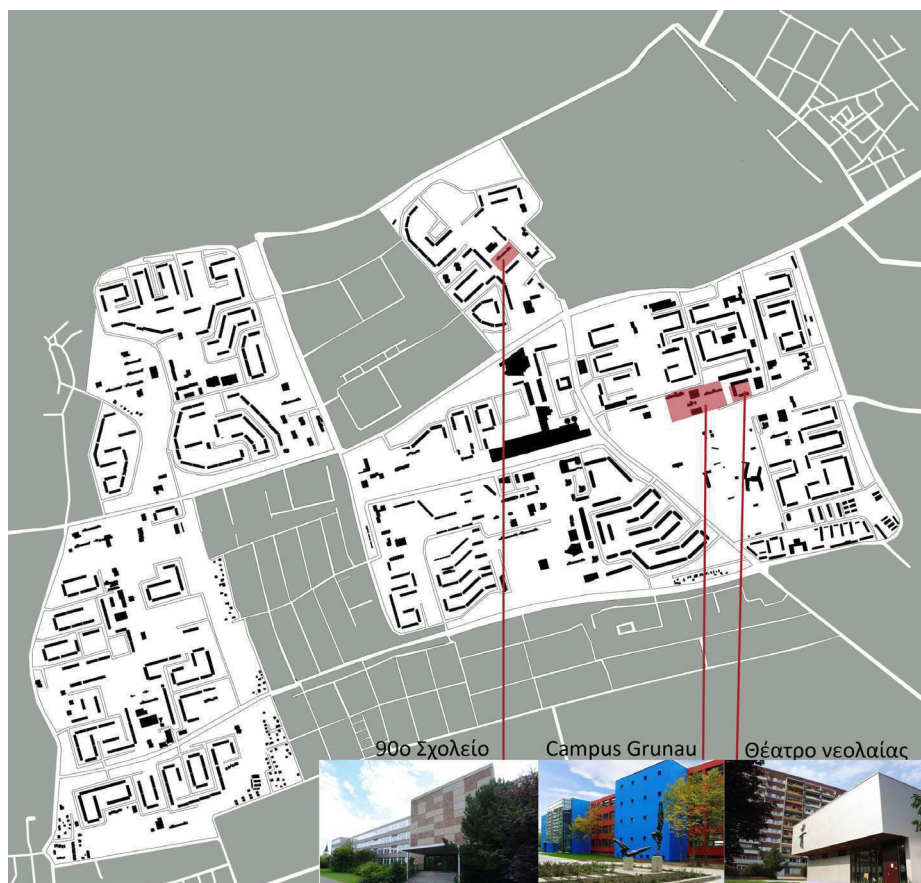
Από το 2000 σύμφωνα με το πρόγραμμα ανάπτυξης κατεδαφίστηκαν 7.000 περίπου μονάδες προκατασκευασμένων κατοικιών. Τα διαμερίσματα των μονάδων διαμορφώθηκαν εκ νέου με αλλαγές στις κατόψεις. Επιπλέον κάποια από αυτά μετατράπηκαν σε μεζονέτες, είτε σε μονοκατοικίες προσφέροντας έτσι μία ποικιλία επιλογών (Εικόνα 7).



Εικόνα 7 – Αντιμετώπιση των κενών κελυφών

6.2 Βελτίωση των υποδομών της γειτονιάς

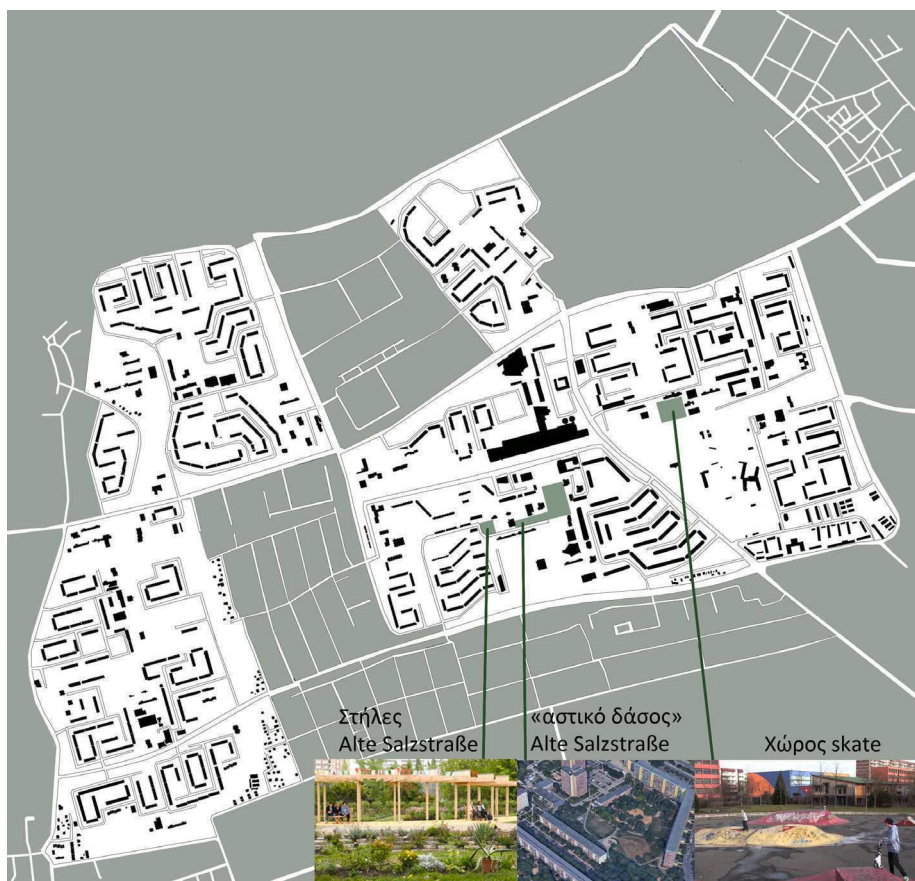
Με στόχο την δημιουργία νέων τόπων συνάντησης δημιουργήθηκε το θέατρο νεολαίας «Theatrium» στο κέντρο της περιοχής Grünauer Allee και το συγκρότημα σχολικών μονάδων Campus Grünau. Επιπλέον πραγματοποιήθηκαν ανακαινίσεις στο 90^ο σχολείο, επέκταση των χώρων, δημιουργήθηκε ένας νέος χώρος πολλαπλών χρήσεων 200 ατόμων και διαμορφώθηκαν οι υπαίθριες εγκαταστάσεις με χώρους στάσης και αθλητικό εξοπλισμό (Εικόνα 8).



Εικόνα 8 – Βελτίωση των υποδομών της γειτονιάς

6.3 Σχεδιασμός των δημόσιων χώρων για όλους

Οι φορείς ανάπτυξης, με σκοπό τη δημιουργία χώρων στο αστικό περιβάλλον που να απευθύνονται σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και τη μετατροπή της γειτονιάς σε ελκυστικό περιβάλλον διαβίωσης, ξεκίνησαν το πιλοτικό πρόγραμμα Στήλες- Alte Salzstraße. Το έργο αποτελείται από ξύλινες συναρμολογούμενες επιφάνειες σε μόνιμες δοκούς που χρησιμεύει ως ένα σκεπαστό αίθριο, χώρο εργασίας κ.α., ώστε να αξιοποιήσουν οι κάτοικοι τον ελεύθερο χώρο ανάλογα με τις επιθυμίες τους και να δημιουργηθούν δυνατότητες για την επικοινωνία μεταξύ τους (Εικόνα 9).



Εικόνα 9 – Σχεδιασμός των δημόσιων χώρων για όλους

Επιπλέον για την ενίσχυση των κοινωνικών δραστηριοτήτων στο δημόσιο χώρο δημιουργήθηκε χώρος για skate στον κενό χώρο που προέκυψε μετά την κατεδάφιση τμήματος των συγκροτημάτων κατοικιών. Ο χώρος εκτός από αθλητική εγκατάσταση λειτουργεί και ως τόπος συνάντησης νέων συμβάλλοντας στην αναζωογόνηση της περιοχής. Ο δημόσιος χώρος βελτιώθηκε και αναβαθμίστηκε με φυτεύσεις στο «αστικό δάσος» σε μια περιοχή κατεδάφισης και το σχεδιασμό δικτύου πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων στην Alte Salzstraße.

6.4 Οικονομική Ανάπτυξη

Μέσω του προγράμματος «Κοινωνική Πόλη» λειτούργησε ένας οργανισμός άμεσης πρόσβασης, ενημέρωσης και υποστήριξης για άτομα που αναζητούν εργασία, προωθώντας την οικονομική αναβάθμιση και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων^{12,13,14}.

7. Αποτελέσματα

Μετά την ολοκλήρωση των προγραμμάτων ανάπτυξης, η εικόνα της περιοχής Grünau έχει αλλάξει σημαντικά. Η κατεδάφιση μεγάλου τμήματος των συγκροτημάτων κατοικιών είχε θετικά αποτελέσματα αφού μειώθηκε η πυκνότητα της περιοχής και δημιουργήθηκαν περισσότερες επιλογές σε τύπους κατοικίας. Η δημιουργία κατάλληλων υποδομών και δημόσιων χώρων οδήγησε στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων της περιοχής από τους κατοίκους και πιθανούς επισκέπτες. Τέλος η μέριμνα για κοινωνική υποστήριξη των εργαζόμενων και ανέργων έθεσε ισχυρές βάσεις για τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης¹⁵.

¹²http://www.qm-gruenau.de/download/1300718547_Stadtteilprofil_Gruenau.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹³<http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁴<http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁵Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

8. Αξιολόγηση

Η γειτονιά Grünaυ υπήρξε στο παρελθόν μια καθαρά οικιστική περιοχή με ανεπαρκές εμπόριο, υπηρεσίες και εγκαταστάσεις αναψυχής. Σήμερα διαθέτει άριστες υποδομές και ένα πολύ ανεπτυγμένο εκπαιδευτικό σύστημα. Πλέον υπάρχει μια ποικιλία από εγκαταστάσεις που απευθύνονται τόσο σε παιδιά και εφήβους, όσο και σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Η ιατρική περίθαλψη είναι άμεσα προσβάσιμη και η περιοχή έχει αναπτυχθεί θετικά και στον τομέα του πολιτισμού τα τελευταία χρόνια και στην ενίσχυση της οικονομίας, με τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης. Από το 2012 καταγράφεται τόσο στην πόλη, όσο και στην περιοχή Grünaυ μια θετική αύξηση του πληθυσμού. Πλέον η περιοχή θεωρείται μία ελκυστική τοποθεσία διαμονής και πολλοί από τους παλιούς της κατοίκους επιστρέφουν σε αυτή. Για τους παραπάνω λόγους κρίνεται ότι οι επεμβάσεις ανάπλασης επέφεραν ένα επιτυχημένο αποτέλεσμα στην εικόνα της περιοχής, μετατρέποντας την σε ένα ευχάριστο περιβάλλον με πλήρεις υποδομές. Παρόλα αυτά, η κοινωνική συνοχή δεν συμπεριλήφθηκε στους στόχους του προγράμματος και η συμμετοχή των κατοίκων περιορίστηκε μόνο στα αρχικά στάδια των διαδικασιών για αυτό συνολικά η ανάπλαση κρίνεται εν μέρει επιτυχημένη.



MirafioriNord

TOPINO, ITALIA



Εικόνα 1 – Η θέση του Τορίνο στην Ιταλία



Εικόνα 2 – Η Βιομηχανία της Fiat, 1923

1. Ιστορικά

1.1. Η ευρύτερη περιοχή

Το Τορίνο βρίσκεται στην περιοχή του Πιεμόντε της βορειοδυτικής Ιταλίας, στην πεδιάδα του ποταμού Πάδου, ακριβώς νότια των Δυτικών Άλπεων (Εικόνα 1). Είναι η τέταρτη μεγαλύτερη πόλη της Ιταλίας. Η πόλη του Τορίνο με βάση την απογραφή του 2015, είχε 892,649 κατοίκους και εκτείνεται σε περιοχή 130 τετραγωνικών χιλιομέτρων¹.

Η πόλη αποτελούσε στρατιωτικό φρούριο και εμπορικό κόμβο από τον 14^ο αιώνα λόγω της γεωγραφικής θέσης του και εξελίχθηκε σε μια μεγάλη βιομηχανική πόλη.

Κατά τον 19^ο αιώνα οι βιομηχανίες του Τορίνο άρχισαν να ακμάζουν, με την ενίσχυση του κρατικού φορέα. Το Τορίνο εξελίχθηκε σε μια διοικητική πρωτεύουσα, αλλά και ένα κέντρο νέων τεχνολογιών και επιχειρήσεων με εκτεταμένο σιδηροδρομικό δίκτυο και ανεπτυγμένες επικοινωνίες. Το 1848 το Τορίνο έγινε η πρώτη πρωτεύουσα της Ιταλίας γεγονός που υπερδιπλασίασε τον πληθυσμό της.

Η κρίση στο γεωργικό, τον τραπεζικό και εμπορικό τομέα κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα οδήγησε στην ανεργία και την μείωση του πληθυσμού της πόλης. Η ανάκαμψη της ιταλικής οικονομίας επιτεύχθηκε μέσω των αναδυόμενων βιομηχανιών τον 20^ο αιώνα. Η αυτοκινητοβιομηχανία με κυρίαρχο εκπρόσωπο της τη Fiat διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην οικονομία της περιοχής καθώς έφτασε να απασχολεί το ένα τρίτο του συνόλου των εργαζομένων στην πόλη^{2,3} (Εικόνα 2).

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Turin> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

²Anne Power, «Torino City Story, CASEreport 106: May 2016» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/casereport106.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

³Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1.2 Η περιοχή Mirafiori Nord

Η περιοχή Mirafiori Nord βρίσκεται στα νότιο-δυτικά προάστια της πόλης του Τορίνο (Εικόνα 3). Η έκταση της είναι 2 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ο πληθυσμός της με βάση την τελευταία απογραφή ήταν περίπου 25.000 κάτοικοι. Στην περιοχή δημιουργήθηκε το μεγάλο συγκρότημα αυτοκινητοβιομηχανίας της Fiat κατά το 1939. Η γέννηση και η εξέλιξη της γειτονιάς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και του 1970, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη της Fiat η οποία επηρέασε τον κτιριακό όγκο και την αστική ανάπτυξη της (Εικόνα 4). Προέκυψαν μαζικά, τυποποιημένα οικοδομήματα χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία στο σχεδιασμό τους. Η περιοχή Mirafiori κατοικήθηκε από την εργατική τάξη και μέχρι σήμερα χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη παρουσία κοινωνικών κατοικιών, 20% επί του συνόλου των κατοικιών^{4,5}.



Εικόνα 3 – Η θέση της γειτονιάς Mirafiori Nord στο Τορίνο



Εικόνα 4 – Η γειτονιά και οι εγκαταστάσεις της Fiat

⁴https://it.wikipedia.org/wiki/Mirafiori_Nord τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁵Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Εικόνα 5 – Απεργία των εργαζομένων της αυτοκινητοβιομηχανίας, 1962

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, η πόλη εξαρτιόταν τόσο οικονομικά, όσο και κοινωνικά από τη παραγωγή της Fiat, με αποτέλεσμα η κρίση της βιομηχανίας να έχει ως επακόλουθο την κρίση όλης της πόλης. Οι βιομηχανίες μετέφεραν μονάδες της παραγωγής τους εκτός του Τορίνο και μείωσαν τις θέσεις εργασίας. Η οικονομική, πολιτική και κοινωνική κρίση της πόλης σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός εφαρμόσιμου ρυθμιστικού σχεδίου οδήγησαν στην παρακμή του Τορίνο. Η δημοτική αυτοδιοίκηση κλήθηκε να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις μερικές εκ των οποίων ήταν το ασθενές πολιτικό σκηνικό, η πολιτική κυριαρχία της Fiat και ο έλεγχος της στον οικονομικό τομέα. Η μαζική μετανάστευση προς την πόλη και οι ελλείψεις σε κοινωνικές παροχές και κατοικίες δημιουργούσαν κοινωνική δυσарέσκεια και αναταραχές⁶ (Εικόνα 5).

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Η διακοπή λειτουργίας κάποιων μονάδων της Fiat, οδήγησε στον επαναπροσδιορισμό των αναγκών της περιοχής. Η γειτονιά Mirafiori Nord χρειαζόταν ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα αστικών δράσεων αναγέννησης, που θα περιελάμβανε έργα ανάπλασης κατοικιών, δημόσιων χώρων και χώρων πρασίνου, που έως τότε ήταν σε κακή κατάσταση και να αποκτήσει ένα κέντρο γειτονιάς⁷ (Εικόνα 6).

⁶Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEreport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

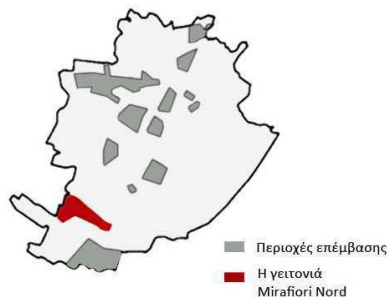
⁷<http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/en/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017



Γενικό χωροταξικό σχέδιο 1983
Περιοχή Mirafiori Nord

■ Κατοικία	■ Διοίκηση, Υπηρεσίες
■ Μικτές χρήσεις	■ Κοινωνικές δομές
■ Δημόσιο πράσινο	■ Χώρος στάθμευσης
■ Εκπαίδευση	■ Βιομηχανία
■ Εμπόριο	

Εικόνα 6 – Χάρτης χρήσεων γης πριν την ανάπλαση



Εικόνα 7 – Οι 16 γειτονιές του «Σχεδίου για οριακές γειτονιές» (Progetto Speciale Periferie)



Εικόνα 8 – Εργαστήρια σχεδιασμού με τους κατοίκους για τον ανασχεδιασμό των αυλών του συγκροτήματος και των δημοσίων κτηρίων

3. Φορείς ανάπτυξης

Η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό τη δεκαετία του 1990, υπήρξε η αφορμή για ριζικές μεταρρυθμίσεις και την έναρξη διαδικασιών αποκατάστασης του Τορίνο. Με φορείς ανάπτυξης το Δήμο της πόλης και τη Μονάδα Γειτονιών (Settore Periferie) αναπτύχθηκαν τρία βασικά σχέδια για την προώθηση της ανάκαμψης της πόλης. Το «Σχέδιο για οριακές γειτονιές» (Progetto Speciale Periferie) του 1997 ήταν ένα από αυτά, το οποίο στόχευε στην ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή των υποβαθμισμένων γειτονιών.

Η Μονάδα Γειτονιών (Settore Periferie) δημιούργησε μια βάση δεδομένων με τις προτεινόμενες επεμβάσεις, σε συνεργασία με τους κατοίκους 16 γειτονιών της πόλης, για την αναγνώριση των προβλημάτων και την εξεύρεση πρακτικών λύσεων (Εικόνα 7).

Η πόλη του Τορίνο επέλεξε να επενδύσει την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, που έλαβε το 2000 στο πλαίσιο του προγράμματος Κοινοτικής παρέμβασης Urban II, στην περιοχή Mirafiori Nord. Οι διαδικασίες ανάπτυξης ολοκληρώθηκαν το 2006^{8,9}.

4. Συμμετοχικός σχεδιασμός

Ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει την ανάπτυξη στην περιοχή Mirafiori Nord είναι η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων από την έναρξη των διαδικασιών. Αυτές οι δράσεις ενισχύθηκαν μέσω δημόσιων διαβουλεύσεων, φόρουμ και κοινωνικών εγκαταστάσεων. Η εφαρμογή της ανάπτυξης πραγματοποιήθηκε σε μορφή «workshop» με τη συμμετοχή της τοπικής κοινότητας (Εικόνα 8). Επιπλέον δημιουργήθηκε μια φόρμα επικοινωνίας που έδινε πληροφορίες για τις συνεχείς δράσεις της ανάπτυξης μέσω δελτίων ενημέρωσης και φυλλαδίων. Αυτή η συλλογική προσπάθεια δεν περιορίστηκε στην ενθάρρυνση της συμμετοχής στα αρχικά στάδια, αλλά αναπτύχθηκε συνεργασία και εμπιστοσύνη σε μόνιμη βάση¹⁰.

⁸Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁹<http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/en/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁰Sergio Guercio, Matteo Robiglio, Isabelle Toussaint, «Participated Neighbourhoods, Five Cases of Urban Requalification in Turin (Italy)», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www3.uva.es/iuu/REVISTA/Ciudades%2008/Ciudades%2008%20041-061%20GUERCIO%20ROBLIGIO.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

5. Στόχοι ανάπτυξης

5.1 Μορφολογική αποκατάσταση και περιβαλλοντική βιωσιμότητα

Το πρόγραμμα ανάπτυξης στόχευε στην ανασυγκρότηση του φυσικού περιβάλλοντος, ανανεώνοντας τους χώρους πρασίνου και τις αθλητικές εγκαταστάσεις που ήδη υπήρχαν, έτσι ώστε να δημιουργηθούν κοινόχρηστοι χώροι και διαδρομές πρασίνου. Επιπλέον η ανάπτυξη απέβλεπε στη μορφολογική αποκατάσταση της περιοχής με την ανακαίνιση των υφιστάμενων κατοικιών και υποδομών.

5.2 Δημιουργία υποδομών και τεχνογνωσίας για την οικονομική ανάπτυξη

Οι φορείς ανάπτυξης αποσκοπούσαν στην υποστήριξη των υφιστάμενων επιχειρήσεων βοηθώντας παράλληλα νέες να αναπτυχθούν και να παρέχουν απασχόληση και ευκαιρίες. Η μετατροπή της περιοχής σε ένα νέο παραγωγικό κέντρο που είναι σε θέση να παρέχει σύγχρονες και τεχνολογικά προηγμένες υπηρεσίες.

5.3 Κοινωνική ενσωμάτωση, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, πολιτιστική ανάπτυξη

Η ανάπτυξη της περιοχής στόχευε στην ενίσχυση της δημιουργίας κοινωνικών δεσμών μεταξύ των κατοίκων, μειώνοντας την απομόνωση και το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, έτσι ώστε να εδραιώσουν την ταυτότητα της κοινότητας και την αίσθηση του ανήκειν^{11,12,13,14}.

¹¹<http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/en/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹²Φυλλάδιο Urban II για το Mirafiori Nord, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

http://www.franzgoria.com/folders/presentazioneurban2/siteITA/pdf/Urban2_Brochure%20def%20INGLESE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹³Complemento di Programmazione PIC URBAN II (2000-2006) Mirafiori Nord Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.comune.torino.it/urban2/download/progetto/cdp150507mod_rev1.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁴Periferie 1997/2005 Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/documentazione/periferie9705.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

6. Ανάλυση Masterplan

6.1 Διαμόρφωση Δημοσίου Χώρου

Η οδός Corso Tazzoli μετατράπηκε σε ένα γραμμικό πάρκο με χώρους πρασίνου, παιδικές χαρές και αθλητικές εγκαταστάσεις. Οι δρόμοι Dina, Nallino και Gaidano έγιναν κύριοι αστικοί άξονες και επανασχεδιάστηκε η πλατεία Livio Bianco (Εικόνα 9).

6.2 Μορφολογική Αποκατάσταση

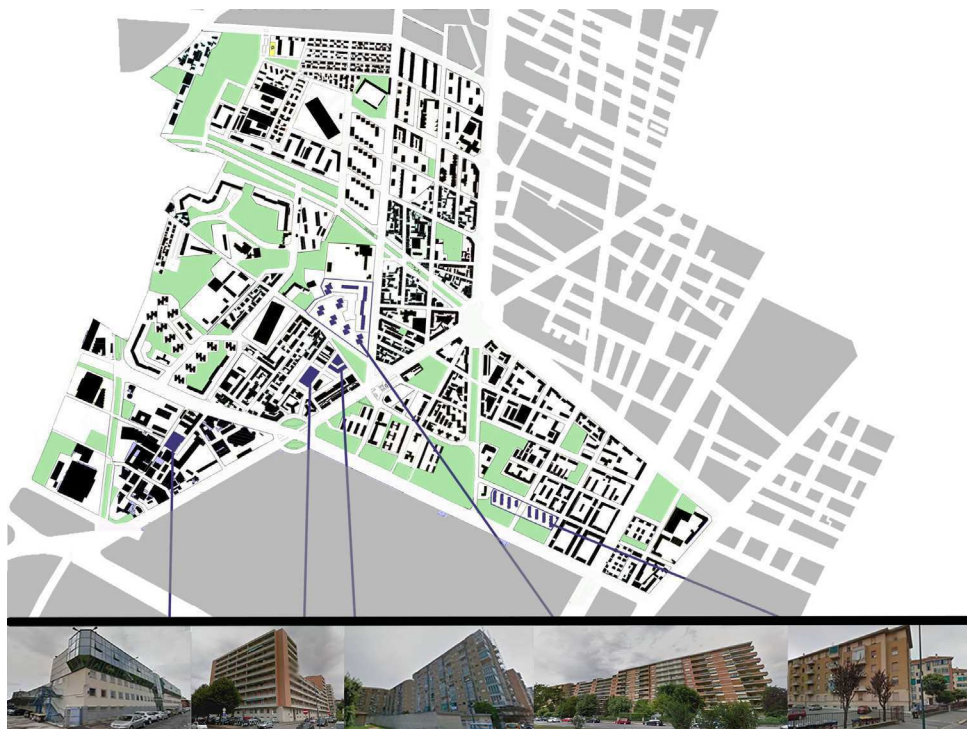
Τα κτήρια του αγροκτήματος Cascina Roccafranca μετατράπηκαν σε πολιτιστικό κέντρο, για δραστηριότητες, κοινωνικοποίηση, πολιτιστικά ενδιαφέροντα και συνεδριάσεις των γειτονιών. Το κέντρο αποκατάστασης ανήλικων παραβατών "Ferrante Aporti", το υπόγειο της εκκλησίας του Σωτήρος και πληθώρα κατοικιών ανακατασκευάστηκαν (Εικόνα 9).



Εικόνα 9 – Μορφολογική αποκατάσταση και διαμόρφωση δημοσίου χώρου

6.3 Οικονομική Ανάπτυξη

Δημιουργήθηκε ένα σύνολο επιχειρηματικών «πυρήνων», η Lisem, η Atelier, η E-commerce, που προωθούσαν καινοτόμες τεχνολογίες. Δόθηκαν κίνητρα και επιδοτήσεις για τις υπάρχουσες επιχειρήσεις και αναπτύχθηκε σύστημα προώθησης νέων (Εικόνα 10).



Εικόνα 10 – Οικονομικός τομέας

6.4 Κοινωνικός τομέας

Δημιουργήθηκαν νέες δυνατότητες δραστηριοτήτων για παιδιά και οικογένειες και χώροι για ηλικιωμένους. Καθιερώθηκαν πολιτιστικές εκδηλώσεις με στόχο την ψυχαγωγία αλλά και τη διατήρηση της ιστορίας και της μνήμης της πόλης. Εγκαινιάστηκε ένα νέο πολυλειτουργικό κέντρο της κοινότητας το «Casa del Quotidiano» καθώς και ένα νέο κέντρο πρόληψης των ναρκωτικών. Τέλος πραγματοποιήθηκαν αναπλάσεις στους ακάλυπτους χώρους των οικοδομικών τετραγώνων των κοινωνικών κατοικιών με τη μορφή «workshop» δημιουργώντας σημεία συνάντησης για τους κατοίκους της γειτονιάς^{15,16,17} (Εικόνα 11).



Εικόνα 11 – Κοινωνικός τομέας

¹⁵Complemento di Programmazione PIC URBAN II (2000-2006) Mirafiori Nord Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.comune.torino.it/urban2/download/progetto/cdp150507mod_rev1.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁶Φυλλάδιο Urban II για το Mirafiori Nord, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.franzgoria.com/folders/presentazioneurban2/siteITA/pdf/Urban2_Brochure%20def%20INGLESE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

¹⁷Periferie 1997/2005 Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/documentazione/periferie9705.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

7.Αποτελέσματα

Το 2006 οι διαδικασίες της ανάπλασης της γειτονιάς ολοκληρώθηκαν. Οι χώροι πρασίνου αυξήθηκαν σημαντικά, αποκαταστάθηκε μεγάλο μέρος των κατοικιών και των υποδομών, αναβαθμίζοντας την εικόνα και το βιοτικό επίπεδο της περιοχής. Επιπλέον, το πρόγραμμα Urban II βοήθησε στη δημιουργία τριών νέων επιχειρήσεων και την υποστήριξή τους στη συνέχεια. Η κοινωνική ενσωμάτωση, η καταπολέμηση του αποκλεισμού και η πολιτιστική ανάπτυξη επιτεύχθηκε μέσω των νέων τοπικών ομάδων δράσης που αναπτύχθηκαν ¹⁸ (Εικόνα 12).



Εικόνα 12 – Χάρτης χρήσεων γης της περιοχής μετά την ανάπλαση

¹⁸Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEReport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

8.Αξιολόγηση

Η ανάπλαση της περιοχής Mirafiori Nord ήταν αποτέλεσμα μίας καλά οργανωμένης συλλογικής προσπάθειας της κοινότητας και της τοπικής αυτοδιοίκησης που στέφθηκε με επιτυχία. Οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν τα τέσσερα κρίσιμα πεδία δράσης μιας ανάπλασης, το δημόσιο χώρο, το κτηριακό απόθεμα, τον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα και έδωσαν νέα πνοή στην πόλη. Τα ποσοστά πρασίνου αυξήθηκαν κατά πολύ σε ιδιωτικό πράσινο αλλά και σε χώρους εκτόνωσης. Η εικόνα των αποκατεστημένων κτηρίων σε συνδυασμό με τα δίκτυα πρασίνου μετέτρεψαν τη γειτονιά Mirafiori Nord σε ευχάριστη περιοχή κατοικίας. Οι θέσεις εργασίας αυξήθηκαν έχοντας ως αποτέλεσμα την άνθιση της τοπικής οικονομίας και τη σημαντική μείωση της ανεργίας. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός κατά το αρχικό στάδιο της κατάδειξης των προβλημάτων αλλά και κατά την διάρκεια του προγράμματος εφαρμογής, συσπείρωσε την τοπική κοινωνία και ώθησε τους κατοίκους στο να οικειοποιηθούν εκ νέου τη γειτονιά τους και να διατηρήσουν την νέα εικόνα της. Η λήψη αποφάσεων για κρίσιμα ζητήματα της πόλης εξακολούθησε να πραγματοποιείται από κοινού και μετά την λήξη του προγράμματος καθώς λειτούργησαν επιτυχώς τα κοινοτικά κέντρα. Για τους παραπάνω λόγους η ανάπλαση της γειτονιάς Mirafiori Nord κρίνεται μια επιτυχημένη προσπάθεια που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην δράση των κατοίκων της.



Ταύρος
ΑΘΗΝΑ, ΕΛΛΑΔΑ



Εικόνα 1 – Η θέση της Αθήνας στην Ελλάδα

1. Ιστορικά

1.1. Η ευρύτερη περιοχή

Η Αθήνα είναι η πρωτεύουσα και η μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας. Το πολεοδομικό συγκρότημα των Αθηνών, δηλαδή η περιοχή της Αθήνας και των προαστίων της, έχει πληθυσμό 3.181.872 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και έκταση 462 τετραγωνικών χιλιομέτρων¹ (Εικόνα 1).

Η Αθήνα έγινε πρωτεύουσα του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους το 1833. Η αστικοποίηση εντάθηκε στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, με την αύξηση του πληθυσμού και την εγκατάσταση των προσφύγων το 1922. Τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου στην Ελλάδα, ακολούθησαν τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 1944 στην Αθήνα και ο εμφύλιος πόλεμος που προκάλεσαν ανακατανομή του πληθυσμού της χώρας.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, οι επενδύσεις ενίσχυσαν σημαντικά τον πυρήνα εκβιομηχάνισης, ο οποίος δημιουργήθηκε στο τέλος του 19^{ου} αιώνα στον Πειραιά. Η εκβιομηχάνιση της Αθήνας οδήγησε στην εσωτερική μετανάστευση πληθυσμών από την επαρχία και κατά συνέπεια στη αύξηση του πληθυσμού και στην επέκταση της πόλης. Η πόλη διαμορφώθηκε μέσω μιας ταχείας διαδικασίας αστικοποίησης της μεταπολεμικής περιόδου μεταξύ των δεκαετιών 1950 και 1970. Στη διαδικασία αυτή συνέβαλλαν η ανάπτυξη των υπηρεσιών και κατασκευών και η αγορά κατοικίας, ως κύρια πεδία οικονομικών δραστηριοτήτων.

Οι βιομηχανικοί χώροι, όπως μηχανουργεία, κλωστήρια και βιομηχανίες οικοδομικών υλικών, τροφίμων, χημικών προϊόντων, καπνού, ένδυσης, ξύλου, χαρτιού, δέρματος χωροθετήθηκαν στο κέντρο της πόλης, στα προάστια και στις περιοχές του Πειραιά. Οι γειτονιές στις οποίες αναπτύχθηκε η βιομηχανία ήταν συχνά προσφυγικοί οικισμοί, καθώς ως περιοχές εργατών προσέλκυαν νέες μονάδες παραγωγής^{2,3}.

¹<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

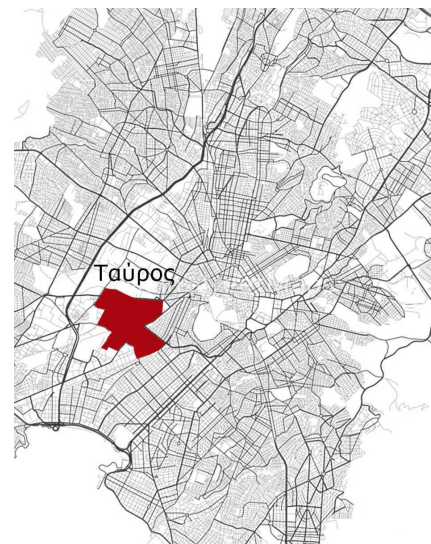
²Πολύζος Γιάννης, Διαδικασία αστικοποίησης στην Ελλάδα, 1920-1940, πληθυσμιακή εξέλιξη και μετανάστευση, ΕΜΠ 1979

³Πούλου Ελένη, «ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ, οι μεταλλαγές των ιδεών για την κατοίκηση και την οργάνωση του χώρου της Αθήνας από τον 19ο στον 20ο αιώνα με αφορμή την Μικρασιατική Καταστροφή», ΔΠΜΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, Αθήνα 2006

1.2 Η περιοχή του Ταύρου

Ο Ταύρος μέχρι το 1934 εντασσόταν στο Δήμο Αθηναίων, όπου μετά το διαχωρισμό του ονομάστηκε προσωρινά, κοινότητα Νέων Σφαγείων. Η γειτονιά που εξετάζεται, σήμερα ανήκει στο Δήμο Μοσχάτου-Ταύρου, ο οποίος έχει 40.413 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και έκτασή 5,24 τ.χλμ.

Η περιοχή του Ταύρου βρίσκεται στο μέσο του άξονα σύνδεσης του κέντρου της Αθήνας με τον Πειραιά και η εξέλιξη της συνδέθηκε με την ανάπτυξη και τη βιομηχανική δραστηριότητα της οδού Πειραιώς, καθώς και την προσφυγική εγκατάσταση. Η περιοχή μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν αραιοκατοικημένη και καλυπτόταν από περιβόλια. Σταδιακά στην περιοχή εξελίχθηκε η λεγόμενη «βαριά βιομηχανία» που περιελάμβανε κυρίως βιομηχανίες μετάλλου, οικοδομικών υλικών και χημικών στον άξονα της οδού Πειραιώς. Η περαιτέρω ανάπτυξη της γειτονιάς πραγματοποιήθηκε μετά τη δημιουργία προσφυγικών οικισμών, που οργανώθηκε από το κράτος από το 1922 μέχρι τις αρχές του 1927. Τότε εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι κάτοικοι, πρόσφυγες μετά την Μικρασιατική καταστροφή, οι οποίοι αποτέλεσαν το εργατικό δυναμικό των γειτονικών εργοστασίων ^{4,5} (Εικόνα 2,3).



Εικόνα 2 – Η θέση της γειτονιάς του Ταύρου στο Λεκανοπέδιο



Εικόνα 3 – Η γειτονιά του Ταύρου

⁴Μοσχούτη Ε., Αστική Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών: Η περίπτωση του Ταύρου στην οδό Πειραιώς, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ: Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα 2012

⁵Βλαχογιάννη Ι., Διερεύνηση της χωροκοινωνικής φυσιογνωμίας της περιοχής του Ελαιώνα, Εξέλιξη – Προοπτικές, Διπλωματική Εργασία, ΕΜΠ, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Αθήνα 2008



Εικόνα 4 – Άποψη του Ταύρου 1929-1932

2. Λόγοι που οδήγησαν στην ανάπλαση

2.1 Προβλήματα της πόλης

Μετά τις ανακατατάξεις του πληθυσμού εντός των πόλεων αλλά και της βιομηχανίας που αναπτύχθηκε στις δεκαετίες '60 και '70 μέσω ξένων επενδύσεων, με την αντίστοιχη αύξηση των βιομηχανικών εργατών, διαχωρίστηκαν οι αστικές από τις εργατικές συνοικίες. Τη δεκαετία του '80, η Αθήνα επεκτάθηκε ραγδαία, χωρίς τις απαιτούμενες υποδομές και τον απαραίτητο πολεοδομικό σχεδιασμό και χαρακτηρίστηκε από αυθαίρετες κατασκευές, ανυπαρξία δημόσιων συγκοινωνιών και απουσία χώρων πρασίνου⁶.

2.2 Προβλήματα της περιοχής

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα πραγματοποιήθηκε σταδιακή αποβιομηχάνιση της Αθήνας με τη βαθμιαία παύση της έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας, η οποία οδήγησε σε μια συνολική υποβάθμιση της περιοχής του Ταύρου. Η γειτονιά από την περίοδο της ανάπτυξής της ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τις γειτονικές βιομηχανίες, με αποτέλεσμα η λήξη λειτουργίας τους, να οδηγήσει στην οικονομική παρακμή των κατοίκων της τη δεκαετία του 1980. Οι εγκαταλελειμμένοι βιομηχανικοί χώροι σε συνδυασμό με τις απαρχειωμένες δομές των περιοχών κατοικίας αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης των επερχόμενων αναπλάσεων. Η πολεοδομική οργάνωση της γειτονιάς ως εξέλιξη προσφυγικού οικισμού με σύνθετο ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν ανταποκρινόταν στα σύγχρονα δεδομένα σχεδιασμού^{7,8} (Εικόνα 4).

⁶Πολύζος Γιάννης, «Διαδικασία αστικοποιήσεως στην Ελλάδα, 1920-1940, πληθυσμιακή εξέλιξη και μετανάστευση», ΕΜΠ 1979

⁷Μοσχούτη Ε., «Αστική Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών: Η περίπτωση του Ταύρου στην οδό Πειραιώς», ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ: Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα 2012

⁸Βλαχογιάννη Ι., «Διερεύνηση της χωροκοινωνικής φυσιογνωμίας της περιοχής του Ελαιώνα, Εξέλιξη – Προοπτικές», Διπλωματική Εργασία, ΕΜΠ, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Αθήνα 2008

3. Ανάπλαση μεγάλης κλίμακας

3.1 Φορείς ανάπλασης

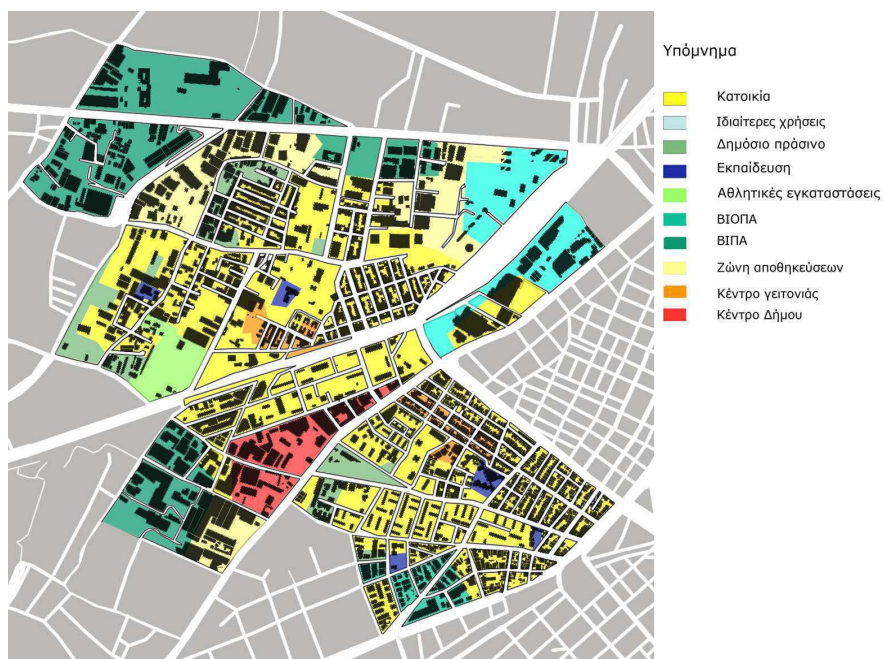
Το 1985 θεσμοθετήθηκε το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, το οποίο προέβλεπε την απομάκρυνση της βιομηχανίας και τη λήξη της «μονολειτουργικής» περιόδου. Οριοθετήθηκαν ζώνες Βιοτεχνικών και Βιομηχανικών Πάρκων, οι οποίες σχεδιαστήκαν ως παράγοντες οργάνωσης αλλά και εξυγίανσης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην περιοχή. Από τη δεκαετία του 1990, οι μετασχηματισμοί που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή του Ταύρου, συνδέθηκαν με την ανάπλαση της οδού Πειραιώς, η οποία βασίστηκε στη μελέτη του ΥΠΕΧΩΔΕ (Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων), «Ανάπλαση και ανάδειξη της ταυτότητας της οδού Πειραιώς» με αντικείμενο τη χωροθέτηση υπερτοπικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων αναψυχής, πολιτισμού και διοίκησης.

3.2 Στόχοι ανάπλασης

Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας του 1985 στόχευε στην οριοθέτηση βιομηχανικών ζωνών στον αστικό ιστό με σκοπό την εξυγίανση της περιοχής από την οχλούσα βιομηχανία και την αξιοποίηση των κενών χώρων με υπερτοπικές χρήσεις. Οι μετέπειτα τροποποιήσεις του Σχεδίου αποσκοπούσαν στην αισθητική αναβάθμιση κατά μήκος του οδικού άξονα της οδού Πειραιώς και στον εμπλουτισμό των χρήσεων της με την προσθήκη χρήσεων πολιτισμού, εκπαίδευσης και αναψυχής.

3.3 Ανάλυση masterplan

Με την θέσπιση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου το 1987 (Εικόνα 5), το σχέδιο πόλης επεκτάθηκε στην περιοχή Περιβόλια και καθορίστηκαν τέσσερις πολεοδομικές ενότητες με συγκεκριμένους όρους δόμησης. Το νέο σχέδιο προσδιόρισε το κέντρο του δήμου και τα τοπικά κέντρα των ενοτήτων καθώς επίσης καθόρισε τις χρήσεις γης. Οριοθετήθηκαν ζώνες βιομηχανικής εγκατάστασης μεσαίας και χαμηλής όχλησης καθώς και οι περιοχές Βιομηχανικών Πάρκων (ΒΙΠΑ), Βιοτεχνικών Πάρκων (ΒΙΟΠΑ) και Ζώνες Αποθηκείσεων και Μεταφορών. Επιπλέον προέβλεπε τη μετεγκατάσταση των μονάδων υψηλής ρύπανσης και όχλησης εκτός των ορίων της περιοχής και την αντικατάστασή τους, με ζώνες προστασίας και αστικού αναδασμού^{9,10}.

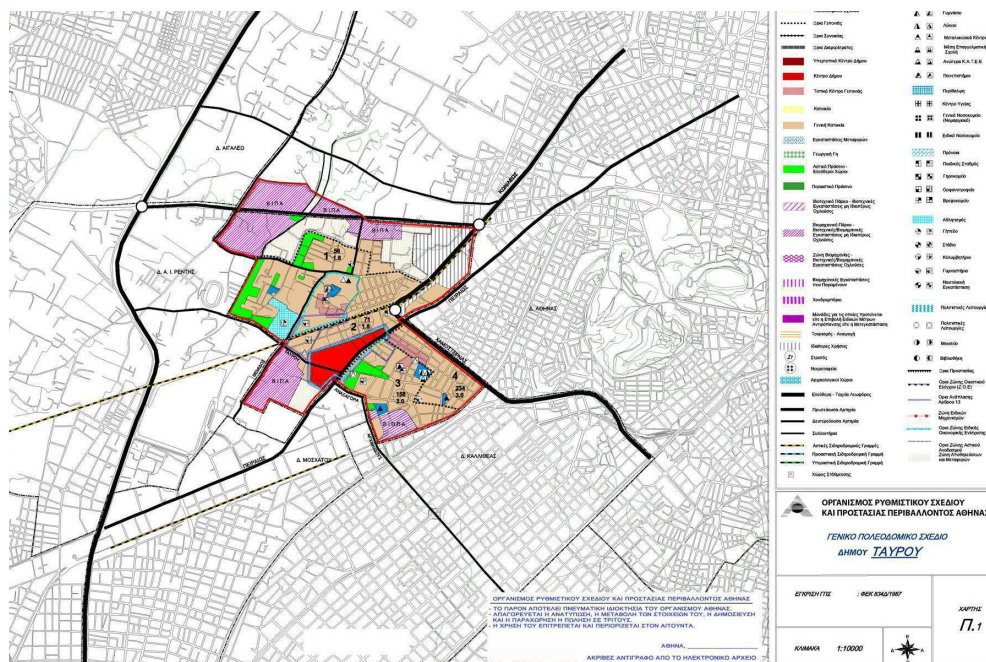


Εικόνα 5 – Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο δήμου Ταύρου, 1987

⁹Μοσχούτη Ε., Αστική Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών: Η περίπτωση του Ταύρου στην οδό Πειραιώς, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ: Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα 2012

¹⁰Ταύρος ΦΕΚ Δ 834 1987 <http://www.organismosathinas.gr.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Το 2004 πραγματοποιήθηκαν τροποποιήσεις του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου στο τμήμα της οδού Πειραιώς που χαρακτηρίστηκε παραδοσιακό (Εικόνα 6). Νέες χρήσεις και κέντρα γειτονιάς καθορίστηκαν καθώς και νέοι όροι δόμησης. Τέλος τρία χρόνια μετά το 2007, προστέθηκαν ρυθμίσεις στο Πολεοδομικό Σχέδιο που προέβλεπαν την δημιουργία χώρων συνάθροισης του κοινού, εγκαταστάσεις πολιτιστικού ενδιαφέροντος και αναψυχής, διοικητικά κτίρια και κτίρια εκπαίδευσης^{11,12}.



Εικόνα 6 – «Τροποποίηση Γ.Π.Σ εκατέρωθεν της οδού Πειραιώς» (ΦΕΚ 1063Δ/16.11.2004)

¹¹Μοσχούτη Ε., Αστική Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών: Η περίπτωση του Ταύρου στην οδό Πειραιώς, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών,ΔΠΜΣ: Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα 2012

¹²Ταύρου Αγ Ι Πέντη Μοσχάτου και Πειραιά ΦΕΚ 1063 Δ 2004 <http://www.organismosathinas.gr> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

4. Ανάπλαση μικρής κλίμακας

4.1 Φορείς ανάπλασης

Το 1982, ο Δήμος Ταύρου οργάνωσε ένα πλάνο ανάπλασης για την πλέον υποβαθμισμένη περιοχή του, ένα τμήμα των προσφυγικών κατοικιών. Έπειτα από γενικές συνελεύσεις κατοίκων με θέμα τις δράσεις επέμβασης και στη συνέχεια καταγραφή των αναγκών τους με ερωτηματολόγια, πάρθηκε η τελική απόφαση για το σχέδιο ανάπλασης. Το 1986 συστάθηκε η κοινοπραξία μεταξύ ΔΕΠΟΣ (Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας και Στέγασης) και του Δήμου Ταύρου, που αποτέλεσε και το φορέα ανάπλασης του οικοδομικού τετραγώνου (Εικόνα 7).

4.2 Συμμετοχικός σχεδιασμός

Στα αρχικά στάδια της ανάπλασης του οικοδομικού τετραγώνου, οι προτάσεις του Δήμου Ταύρου τέθηκαν υπό συζήτηση σε γενικές συνελεύσεις κατοίκων. Η ομάδα μελέτης των φορέων του έργου εκπόνησε έρευνα με ερωτηματολόγια στους κατοίκους της περιοχής, στην οποία απάντησαν 126 ιδιοκτήτες. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την απογραφή ήταν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων τάχθηκε υπέρ της ανάπλασης. Παρόλα αυτά όταν έγινε σαφές ότι το μέγεθος των νέων διαμερισμάτων θα ήταν 60-65 τ.μ., εκφράστηκε επιθυμία για παροχή μεγαλύτερης επιφάνειας. Η συνεργασία των κατοίκων με των τοπική αυτοδιοίκηση και τους φορείς περιορίστηκε στα πρώτα στάδια του προγραμματισμού των δράσεων ανάπλασης, ενώ κατά τις επόμενες φάσεις της υλοποίησης, δεν είχαν ενεργό ρόλο.

4.3 Στόχοι ανάπλασης

Το πρόγραμμα ανάπλασης του οικοδομικού τετραγώνου στην περιοχή του Ταύρου στόχευε στον εμπλουτισμό της περιοχής με δημόσιους χώρους, χώρους πρασίνου και πολιτιστικών εκδηλώσεων και προέβλεπε την δημιουργία υπαίθριων χώρων αναψυχής (Εικόνα 7). Επιπλέον απαραίτητη κρίθηκε η στεγαστική αποκατάσταση με οργανωμένη δόμηση, η παραχώρηση καινούριων διαμερισμάτων στους δικαιούχους καθώς και η τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου σχετικά με τους προϋπάρχοντες όρους δόμησης^{13,14}.

¹³Μαρμαράς Ε., «Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Όψεις της Ελληνικής Αστικής Γεωγραφίας», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2002

¹⁴Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, 1990



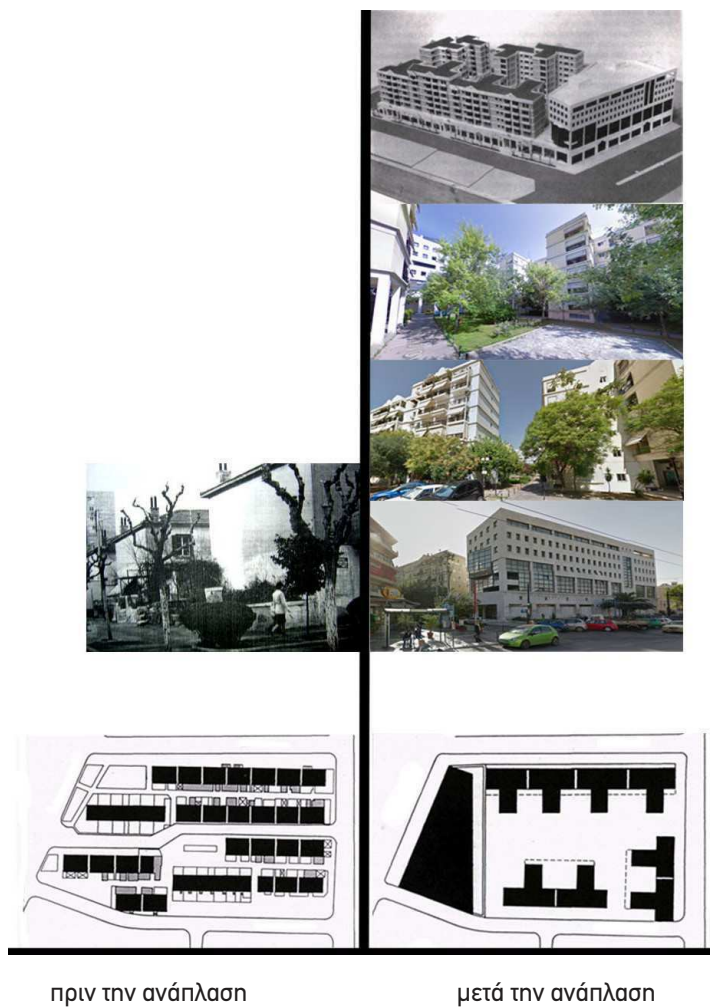
Εικόνα 7 – Η θέση του οικοδομικού τετραγώνου στη γειτονιά του Ταύρου

4.4 Ανάλυση Masterplan

Η περιοχή επέμβασης της οικιστικής ανάπλασης βρίσκεται στο κέντρο του Δήμου Ταύρου, κοντά στο Δημαρχείο και το πάρκο των Δημοτικών Σφαγείων. Πριν από την ανάπλαση στην περιοχή υπήρχαν οκτώ παλιές προσφυγικές πολυκατοικίες με μεγάλα ποσοστά κάλυψης, έξι εκ των οποίων ήταν διώροφες που χτίστηκαν από το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών το 1936 και δύο τριώροφες που χτίστηκαν από το Υπουργείο Ανοικοδομήσεως το 1950. Πολλοί κάτοικοι είχαν προβεί σε διαχωρισμό των αυλών τους με τοίχους ή στέγαστρα, με αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση του ακάλυπτου χώρου (Εικόνα 6). Στη θέση των υφιστάμενων κατοικιών αποφασίστηκε η χωροθέτηση ενός πολυώροφου βιοτεχνικού κέντρου στο μέτωπο της οδού Πειραιώς και πολιτιστικού κέντρου, βρεφονηπιακού σταθμού και πολυκατοικίες αντιπαρεχόμενων διαμερισμάτων στην υπόλοιπη έκταση του οικοδομικού τετραγώνου. Το πρόγραμμα του έργου ανάπλασης περιλάμβανε οκτώ πολυκατοικίες δόροφες ή 7όροφες σε τρεις πτέρυγες, διατεταγμένες περιμετρικά του τετραγώνου επί της Πειραιώς. Στις πολυκατοικίες προέκυψαν 144 διαμερίσματα, όλα διαμπερή ή γωνιακά, πέντε διαφορετικών τύπων^{15,16} (Εικόνα 8).

¹⁵Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, 1990

¹⁶Μαρμαράς Ε., «Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Όψεις της Ελληνικής Αστικής Γεωγραφίας», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2002



Εικόνα 8 – Το οικοδομικό τετράγωνο πριν και μετά την ανάπλαση

5. Αποτελέσματα

Τη σταδιακή παύση της έντονης Βιομηχανικής δραστηριότητας και την αποβιομηχάνιση της Αττικής που πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα ακολούθησε η θεσμοθέτηση της απομάκρυνσης της Βιομηχανίας με το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (1985).

Αποτέλεσμα ήταν η ερημοποίηση της περιοχής μελέτης με την ύπαρξη αστικών κενών και κελυφών χωρίς χρήση. Αυτό το ζήτημα αποτέλεσε από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα το αντικείμενο του σχεδιασμού και των προγραμμάτων ανάπλασης, τα οποία βασίστηκαν στη μελέτη του ΥΠΕΧΩΔΕ «Ανάπλαση και ανάδειξη της ταυτότητας της οδού Πειραιώς».

Παρά τις δράσεις μετεγκατάστασης των μονάδων βαριάς βιομηχανίας και την οριοθέτηση ζωνών Βιομηχανικών Πάρκων, η ήδη διαμορφωμένη ρυμοτομία και η ανάμειξη ασύμβατων χρήσεων συνέχισαν να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα για την περιοχή. Επιπλέον η παράλειψη της κυκλοφοριακής μελέτης και στις δύο φάσεις του σχεδιασμού δεν ευνόησε την εύρυθμη λειτουργία των δικτύων και των χρήσεων γης. Η μεμονωμένη γραμμική χωροθέτηση υπερτοπικών δραστηριοτήτων αναψυχής και πολιτισμού δεν έχει οδηγήσει σε σημαντική βελτίωση την εικόνα της περιοχής, αντιθέτως εντείνει την κυκλοφοριακή συμφόρηση σε αυτήν.

Η σημειακή ανάπλαση του οικοδομικού τετραγώνου αποτέλεσε ένα επιτυχημένο παράδειγμα οικιστικής επέμβασης με βάση τα σύγχρονα σχεδιαστικά δεδομένα. Στο οικοδομικό τετράγωνο προστέθηκαν νέες χρήσεις, σχεδιασμένοι δημόσιοι χώροι και χώροι πρασίνου και βελτιώθηκαν οι στεγαστικές συνθήκες^{17,18}(Εικόνα 9).

¹⁷Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, 1990

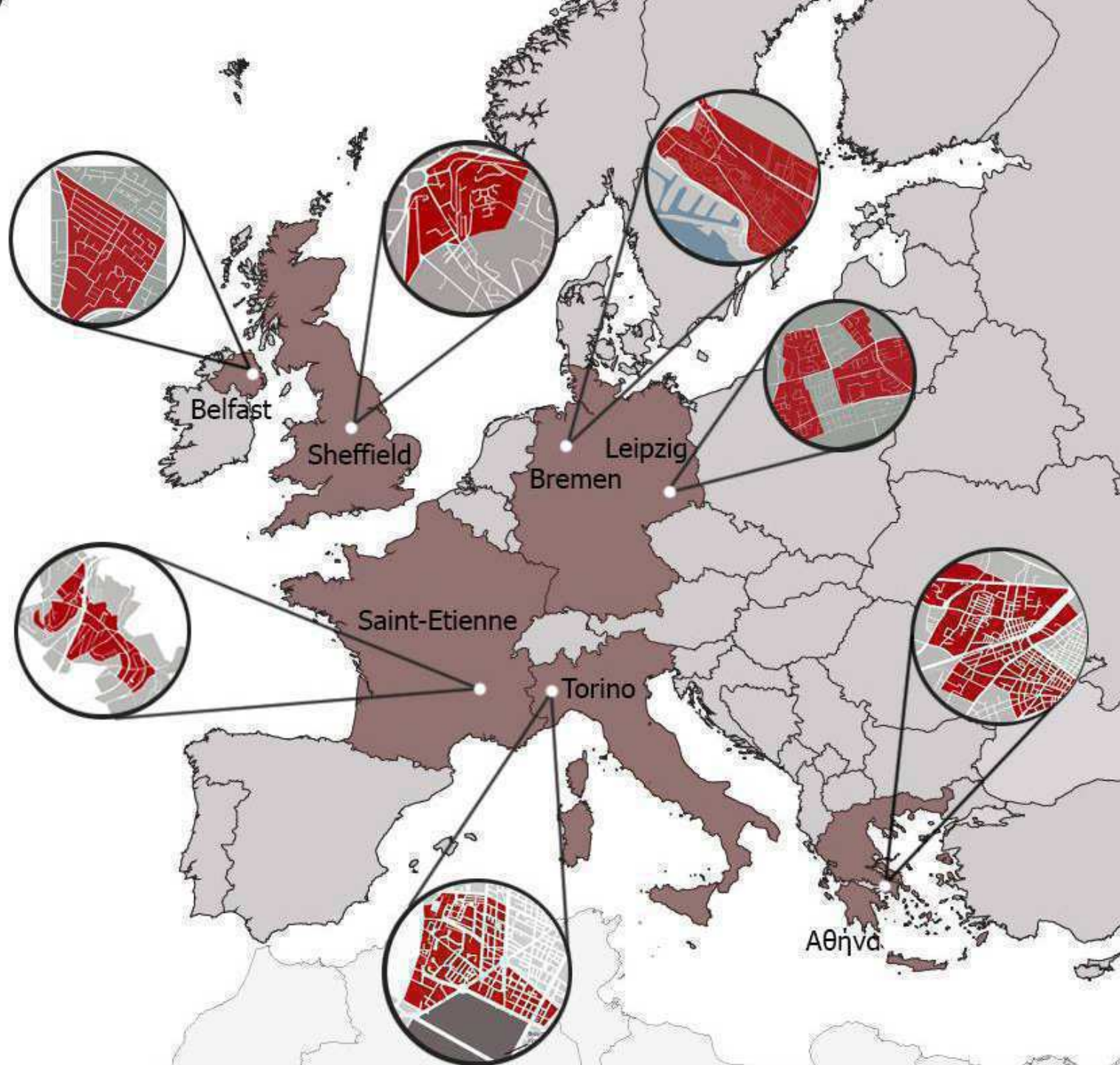
¹⁸Μαρμαράς Ε., «Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Όψεις της Ελληνικής Αστικής Γεωγραφίας», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2002

6. Αξιολόγηση

Οι δράσεις που αφορούσαν την αναβάθμιση της γειτονιάς του Ταύρου κατά τη δεκαετία του 1980 δεν αποτελούσαν ένα συντονισμένο σχέδιο ανάπλασης, επομένως οι αλλαγές που επέφεραν στην περιοχή ήταν σημειακές. Σχετικά με τη διαχείριση των χρήσεων γης της περιοχής, το ρυθμιστικό σχέδιο που θεσπίστηκε το 1987 και οι επακόλουθες τροποποιήσεις του δεν τέθηκαν σε εφαρμογή. Επιπλέον η ανάπλαση του κτιριακού αποθέματος του προσφυγικού οικισμού περιορίστηκε σε ένα οικοδομικό τετράγωνο, με αποτέλεσμα να μην επηρεάσει τις στεγαστικές συνθήκες της περιοχής. Η συγκεκριμένη ανάπλαση είναι επιτυχημένη στην κλίμακα που έδρασε καθώς και ένα από τα λίγα εφαρμοσμένα παραδείγματα στον ελληνικό χώρο. Οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν δεν έδρασαν συνολικά στους τομείς που επηρεάζουν την αναβάθμιση μιας περιοχής, καθώς δεν περιλάμβαναν βελτιώσεις στο δημόσιο χώρο, τον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα. Η παρούσα ανάπλαση αποτελεί ένα αποτυχημένο παράδειγμα επέμβασης, καθώς δεν βελτίωσε την εικόνα και τις συνθήκες της γειτονιάς με τις σημειακές επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν.



Εικόνα 9 – Σημερινή άποψη της γειτονιάς



Γ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπεράσματα

Συμπεράσματα

Οι Ευρωπαϊκές πόλεις που ανέπτυξαν έντονη βιομηχανική δραστηριότητα κατά τον 19ο και 20ο αιώνα αντιμετώπισαν προβλήματα κοινής φύσεως που προήλθαν από την αποβιομηχάνιση τους. Η συγκέντρωση του πλούτου και η εμφάνιση νέων επαγγελματιών οδήγησε σε αύξηση των αναγκών και της ανισότητας που ώθησε τις βιομηχανικές πόλεις να δημιουργήσουν εντελώς καινοτόμα συστήματα και υπηρεσίες κατά τη δεκαετία του 1970. Οι γειτονιές που μελετήθηκαν, στέγαζαν το εργατικό δυναμικό της κάθε πόλης με αποτέλεσμα μετά την κρίση της βιομηχανίας να μειωθούν οι θέσεις εργασίας, και να αντιμετωπίσουν οικονομικές δυσκολίες και κοινωνικές αναταραχές. Επιπλέον, η κακή κατάσταση του κτιριακού αποθέματος και η έλλειψη δικτύων και δημοσίων χώρων ήταν κάποια από τα σημάδια υποβάθμισης που ήρθαν αντιμέτωπες όλες οι περιοχές σε διαφορετικό βαθμό η καθεμία.

Οι γειτονιές που διερευνήθηκαν είναι η Mirafiori Nord (Torino), η Sud-est (Saint Etienne), η Park Hill (Sheffield), η Gröpelingen (Bremen), η Grünau (Leipzig), η New Lodge (Belfast) και ο Ταύρος (Αθήνα). Οι περιοχές επιλέχθηκαν διότι διαθέτουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά το υπόβαθρό τους, τους στόχους και τις πρακτικές των αναπλάσεων που ακολουθήθηκαν. Αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αναπλάσεων σε οικιστικές περιοχές, που διατήρησαν ως κύρια χρήση την κατοικία και μετά την ανάπλαση. Οι επεμβάσεις αποτελούσαν τμήματα ενός γενικού σχεδιασμού που στόχευε στην αναβάθμιση του συνόλου της γειτονιάς, με εξαίρεση την περίπτωση του Ταύρου, όπου οι δράσεις της ανάπλασης περιορίστηκαν σε ένα οικοδομικό τετράγωνο. Παρόλα αυτά στην ερευνητική εργασία συμπεριλήφθηκε η μελέτη αυτής της γειτονιάς, καθώς αποτελεί το μοναδικό υλοποιημένο παράδειγμα οικιστικής ανάπλασης στον ελλαδικό χώρο.

Μελετώντας τα παραδείγματα προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με τους τρόπους διαχείρισης των προγραμμάτων, ώστε να επιτυγχάνονται τα βέλτιστα αποτελέσματα. Στα παραδείγματα παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις στις πολιτικές και στρατηγικές ανάπλασης που διαμορφώθηκαν ώστε να καταφέρουν οι πόλεις να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις. Οι φορείς που αναλάμβαναν τη διαμόρφωση, την επίβλεψη, την υλοποίηση και την χρηματοδότηση των προγραμμάτων ήταν η τοπική αυτοδιοίκηση, η κυβέρνηση, συχνά η σύμπραξη τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιώτες. Σημαντικό ρόλο στην επιτυχία των αναπλάσεων παίζει η κατάλληλη ενημέρωση των πολιτών προκειμένου να λάβουν μέρος στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και να συμμετέχουν ουσιαστικά στην διατύπωση των στόχων και την υλοποίηση των προγραμμάτων. Με αυτόν τον τρόπο, μέσω του συμμετοχικού σχεδιασμού, οι κάτοικοι αποτελούν μέρος της διαδικασίας, προσαρμόζοντας την ανάπλαση στα δεδομένα και τις ανάγκες της κάθε γειτονιάς.

Όσον αφορά τις μελέτες περίπτωσης σε όλες τις γειτονιές, η τοπική κοινότητα με συμβουλευτικό ρόλο, συνέβαλλε στην κατάδειξη των προβλημάτων και στη διατύπωση των στόχων. Αυτές οι δράσεις υλοποιήθηκαν μέσω συνεδριάσεων γειτονιάς, φόρουμ, ερευνών, δελτίων ενημέρωσης και φυλλαδίων. Στα επόμενα στάδια της υλοποίησης των προγραμμάτων μόνο στις γειτονιές Mirafiori Nord (Torino) και New Lodge (Belfast) διατηρήθηκε η συμμετοχή των κατοίκων με τη μορφή «workshop». Επιπλέον στη γειτονιά Mirafiori Nord δημιουργήθηκε μια φόρμα επικοινωνίας που έδινε πληροφορίες για τις συνεχείς δράσεις της ανάπτυξης.

Το εγχείρημα της αστικής αναγέννησης, μέσω προγραμμάτων ανάπτυξης με σκοπό την μορφολογική αποκατάσταση, την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης και συνοχής και τον εμπλουτισμό των δημοσίων χώρων και των χώρων πρασίνου, οδήγησε σε συγκροτημένες ενέργειες για την παραγωγή νέου αστικού χώρου. Κύριος στόχος όλων αυτών είναι η προσφορά υψηλής ποιότητας ζωής στους χρήστες, είτε αυτοί είναι οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής είτε επισκέπτες. Τα προγράμματα των αστικών αναπλάσεων, όπως είδαμε αναλυτικά, έχουν τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα για το αστικό περιβάλλον στο οποίο παρεμβαίνουν. Το ζητούμενο λοιπόν είναι πώς μπορεί να αναβαθμιστεί ο χώρος της πόλης και η ποιότητα ζωής, μέσα από τη διαδικασία των αναπλάσεων, με τον κατάλληλο σχεδιασμό ώστε να επιφέρει την άμεση σύνδεση των κατοίκων με την πόλη τους και το δημόσιο χώρο της, ενισχύοντας τη διαφορετικότητα και παράλληλα την κοινωνική όσμωση.

Στις περισσότερες μελέτες περίπτωσης οι δράσεις περιορίστηκαν σε θέματα που αφορούσαν τη διαμόρφωση του δημοσίου χώρου και του κτιριακού αποθέματος παραμελώντας δράσεις για την κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη διαμόρφωση των δημοσίων χώρων σε όλες τις περιπτώσεις με εξαίρεση τη γειτονιά New Lodge (Belfast) και του Ταύρου (Αθήνα). Οι δράσεις σε αυτόν τον τομέα εμπεριείχαν την ανακαίνιση των προϋπαρχόντων δημοσίων χώρων και τη δημιουργία νέων χώρων πρασίνου, παιδικών χαρών, αθλητικών εγκαταστάσεων, σημείων συνάντησης με πολιτιστικές χρήσεις και δικτύων πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων.

Δεδομένου το ότι όλες οι γειτονιές αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στο κτιριακό απόθεμα, το σύνολο των προγραμμάτων περιελάμβανε δράσεις μορφολογικής αποκατάστασης. Ανακαινίστηκαν οι υφιστάμενες κατοικίες και τα δημόσια κτίρια, ανοικοδομήθηκαν νέα και προστέθηκαν νέες χρήσεις διατηρώντας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε περιοχής. Στην γειτονιά Sud-est (Saint Etienne) λόγω των αναγκών την περιοχής και των στόχων που τέθηκαν στην έναρξη των διαδικασιών δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα της μορφολογικής αποκατάστασης σε σύγκριση με τις υπόλοιπες γειτονιές.




Η υποβάθμιση όλων των γειτονιών συσχετιζόταν με την οικονομική παρακμή, επομένως πολλά από τα προγράμματα αναπλάσεων περιελάμβαναν δράσεις για την οικονομική ανάπτυξη. Παρόλα αυτά στην περίπτωση της γειτονιάς Sud-est (Saint Etienne) ,του Ταύρου(Αθήνα) και του Park Hill (Sheffield) δεν υπήρξε καμία μέριμνα στους στόχους της ανάπλασης για την υποστήριξη νέων επιχειρήσεων, οικονομικών κινήτρων, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και προγραμμάτων επιμόρφωσης του εργατικού δυναμικού.





Ένας από τους βασικούς στόχους που θα έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τους οι φορείς των αναπλάσεων είναι η επίτευξη κοινωνικής συνοχής καθώς χωρίς αυτή δεν μπορεί να επέλθει ουσιαστική ανανέωση της γειτονιάς. Για αυτού του είδους την αναβάθμιση πραγματοποιήθηκαν δράσεις που αφορούσαν την ομαλή κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση όλων των κοινωνικών ομάδων, την υποστήριξη των ευπαθών ομάδων, τη σύσταση χώρων συνάθροισης της κοινότητας και ενίσχυση των πολιτιστικών πρωτοβουλιών. Οι γειτονιές που δεν συνέδεσαν τους στόχους της ανάπλασης τους με την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής ήταν η Sud-est (Saint Etienne), το Park Hill (Sheffield), η Grünau (Leipzig) και ο Ταύρος (Αθήνα).




Στη μοναδική περίπτωση που φαίνεται να εξετάστηκε το σύνολο των παραμέτρων και να ακολουθήθηκε μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική προσέγγιση ήταν στη γειτονιά Mirafiori Nord στο Τορίνο όπου οι επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν και τους τέσσερις κρίσιμους τομείς ανάπτυξης, τη διαμόρφωση δημοσίων χώρων, τη μορφολογική αποκατάσταση, την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη με την ουσιαστική συμμετοχή των κατοίκων τόσο στα αρχικά στάδια της κατάδειξης των προβλημάτων όσο και στα μετέπειτα στάδια της υλοποίησης.





Συνοψίζοντας, από την ανάλυση των Ευρωπαϊκών παραδειγμάτων, διαπιστώνουμε ότι τα προγράμματα τα οποία ολοκληρώθηκαν με επιτυχία, είχαν εξετάσει τις περιοχές επέμβασης σφαιρικά, υπό ένα σύνολο παραμέτρων. Στα πλαίσια της ανασυγκρότησης του αστικού συστήματος και του οικιστικού περιβάλλοντος, οι αστικές υποδομές πρέπει να αντιμετωπιστούν ως ολοκληρωμένο σύστημα σε συνδυασμό με το δημόσιο χώρο. Οι δράσεις ανάπλασης οφείλουν να έχουν σαν αποδέκτη και στόχο πάνω από όλα τον άνθρωπο θέτοντας κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους προς όφελος των κατοίκων της γειτονιάς, όπως η στήριξη των αποκλεισμένων κοινωνικών ομάδων, η ενίσχυση της απασχόλησης, η υποστήριξη των νέων επιχειρηματικών εγχειρημάτων και η χρηματοδότηση προγραμμάτων επιμόρφωσης και δια βίου εκπαίδευσης. Εφόσον οι αναπλάσεις σε κλίμακα γειτονιάς έχουν ως βασικό στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης της κοινότητας, ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί βασικό παράγοντα ώστε να διασφαλιστεί η επιτυχία τους.

Τέλος, η εμπλοκή πολλών κοινωνικών ομάδων και φορέων, με διαφορετικά συμφέροντα, συμβάλλει στη συνδιαμόρφωση των προγραμμάτων και αποτρέπει την μονόπλευρη στοχοθεσία προς όφελος ορισμένων και όχι του συνόλου.

				
		Sud-est (Saint Etienne)	Park Hill (Sheffield)	New Lodge (Belfast)
Προβλήματα Περιοχής		<ul style="list-style-type: none"> • μεγάλες μονάδες κατοίκησης • έλλειψη αστικών χρήσεων • οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα 	<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνικές αναταραχές • υποβάθμιση συγκροτημάτων κατοικιών • κακή κατάσταση κτιριακού αποθέματος 	<ul style="list-style-type: none"> • θρησκευτικές αναταραχές • προαστιοποίηση • υποβάθμιση της γειτονιάς
Φορείς Ανάπλασης		Δήμος	Δήμος σε συνεργασία Neighbourhoods Partnership με τον οργανισμό Successful	Κράτος
Φορείς Χρηματοδότησης		Κράτος	Ιδιωτικές εταιρείες	Κράτος
Συμμετοχικός Σχεδιασμός	Διατύπωση στόχων	ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας		
	Υλοποίηση			ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας




			
Gröpelingen (Bremen)	Grünaue (Leipzig)	Mirafiori Nord (Torino)	Ταύρος (Αθήνα)
<ul style="list-style-type: none"> • κακή κατάσταση κτιριακού αποθέματος • έλλειψη σημείων ενδιαφέροντος • έλλιπείς συνδέσεις • έλλειψη κοινωνικής συνοχής 	<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνικές αναταραχές • στεγαστική κρίση • προαστιοποίηση και ερήμωση γειτονιάς 	<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνικές αναταραχές • κακή κατάσταση κτιριακού αποθέματος • έλλειψη δημοσίων χώρων 	<ul style="list-style-type: none"> • υποβάθμιση της περιοχής • οικονομική παρακμή • εγκαταλελειμμένοι βιομηχανικοί χώροι • κακή κατάσταση κτιριακού αποθέματος
Δήμος	Συμπράξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα	Δήμος και η Μονάδα Γειτονιών (Settore Periferie)	Ανάπλαση μεγάλης κλίμακας Κράτος Ανάπλαση μικρής κλίμακας Δήμος
Κράτος και τοπική αυτοδιοίκηση	Κράτος	Ευρωπαϊκή Ένωση	Κράτος, τοπική αυτοδιοίκηση
ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας			
		ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινότητας	





			
	Sud-est (Saint Etienne)	Park Hill (Sheffield)	New Lodge (Belfast)
Στόχοι			
Διαμόρφωση Δημοσίου Χώρου	<ul style="list-style-type: none"> • νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι • δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων • δημιουργία νέων χώρων πρασίνου • πόλοι έλξης, σημεία συνάντησης 	<ul style="list-style-type: none"> • δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων • δημιουργία νέων χώρων πρασίνου • πόλοι έλξης, σημεία συνάντησης 	<ul style="list-style-type: none"> • νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι
Διαχείριση κτιριακού αποθέματος	<ul style="list-style-type: none"> • ανακαίνιση • ανοικοδόμηση 	ανακαίνιση	<ul style="list-style-type: none"> • ανακαίνιση • ανοικοδόμηση
Σχεδιασμός χρήσεων γης	προσθήκη νέων χρήσεων	προσθήκη νέων χρήσεων	
Οικονομική Ανάπτυξη			<ul style="list-style-type: none"> • οικονομικά κίνητρα • προγράμματα επιμόρφωσης εργατικού δυναμικού
Κοινωνική Συνοχή		<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση • υποστήριξη ευπαθών ομάδων 	<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση • υποστήριξη ευπαθών ομάδων • χώροι συνάθροισης κοινότητας

			
Gröpelingen (Bremen)	Grünau (Leipzig)	Mirafiori Nord (Torino)	Ταύρος (Αθήνα)
<ul style="list-style-type: none"> • νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι • δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων • δημιουργία νέων χώρων πρασίνου • πόλοι έλξης, σημεία συνάντησης 	<ul style="list-style-type: none"> • νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι • δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων • δημιουργία νέων χώρων πρασίνου • πόλοι έλξης, σημεία συνάντησης 	<ul style="list-style-type: none"> • νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι • δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων • δημιουργία νέων χώρων πρασίνου • πόλοι έλξης, σημεία συνάντησης 	
<ul style="list-style-type: none"> • ανακαίνιση • ανοικοδόμηση 	<ul style="list-style-type: none"> • ανακαίνιση • ανοικοδόμηση 	ανακαίνιση	ανακαίνιση
προσθήκη νέων χρήσεων			προσθήκη νέων χρήσεων
προγράμματα επιμόρφωσης εργατικού δυναμικού	<ul style="list-style-type: none"> • οικονομικά κίνητρα • προγράμματα επιμόρφωσης εργατικού δυναμικού 	<ul style="list-style-type: none"> • υποστήριξη νέων μικρών επιχειρήσεων • οικονομικά κίνητρα • δημιουργία νέων θέσεων εργασίας 	
<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση • υποστήριξη ευπαθών ομάδων 		<ul style="list-style-type: none"> • κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση • υποστήριξη ευπαθών ομάδων • χώροι συνάθροισης κοινότητας • πολιτιστικές πρωτοβουλίες 	<ul style="list-style-type: none"> • χώροι συνάθροισης κοινότητας

Ανάλυση Masterplan	Sud-est (Saint Etienne)	Park Hill (Sheffield)	New Lodge (Belfast)	Gröpelin en (Bremen)	Grünau (Leipzig)	Mirafiori Nord (Torino)	Ταύρος (Αθήνα)
Διαμόρφωση Δημοσίου Χώρου							
Νέοι, ανακαινισμένοι δημόσιοι χώροι	✓			✓	✓	✓	
Δίκτυα πεζοδρόμων ποδηλατοδρόμων	✓	✓		✓	✓	✓	
Δημιουργία νέων χώρων πρασίνου	✓	✓		✓	✓	✓	
Πόλοι έλξης - Σημεία συνάντησης	✓	✓		✓	✓	✓	
Μορφολογική Αποκατάσταση							
υφιστάμενων κατοικιών	✓	✓	✓	✓		✓	
Ανακαίνιση υφιστάμενων δημοσίων κτιρίων	✓			✓	✓	✓	
Ανοικοδόμηση νέων κατοικιών	✓				✓		✓
Ανοικοδόμηση δημοσίων κτιρίων	✓		✓	✓	✓		✓
Προσθήκη νέων χρήσεων	✓	✓					✓

Ανάλυση Masterplan	Sud-est (Saint Etienne)	Park Hill (Sheffield)	New Lodge (Belfast)	Gröpelin g (Bremen)	Grünau (Leipzig)	Mirafiori Nord (Torino)	Ταύρος (Αθήνα)
Οικονομική Ανάπτυξη							
Υποστήριξη νέων μικρών επιχειρήσεων						✓	
Οικονομικά κίνητρα			✓		✓	✓	
Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας						✓	
Προγράμματα επιμόρφωσης εργατικού δυναμικού			✓	✓	✓		
Κοινωνική Συνοχή							
Κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση			✓	✓		✓	
Υποστήριξη ευπαθών ομάδων			✓	✓		✓	
Χώροι συνάθροισης κοινότητας			✓			✓	
Πολιτιστικές πρωτοβουλίες						✓	

			
	Sud-est (Saint Etienne)	Park Hill (Sheffield)	New Lodge (Belfast)
Αποτελέσματα	<ul style="list-style-type: none"> • αποκαταστάθηκαν οι μονάδες κοινωνικής κατοικίας • παρέμειναν ασύμβατες με την κλιμακα της γειτονιάς • νέα δίκτυα πρασίνου και δημοσίων χώρων • νέες χρήσεις • δεν επιτεύχθη κοινωνική και οικονομική ευημερία 	<ul style="list-style-type: none"> • μείωση ανεργίας, βελτίωση οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου • μορφολογική αποκατάσταση • πόλος έλξης νέων κατοίκων και επισκεπτών • περιβαλλοντική και λειτουργική αναβάθμιση 	<ul style="list-style-type: none"> • ανακαίνιση μονάδων κατοίκησης και δημοσίων κτηρίων • αύξηση ποσοστών απασχόλησης • σύσταση συμβουλίων γειτονιάς • ομάδες δράσης κοινωνικής μέριμνας

			
Gröpelingen (Bremen)	Grünau (Leipzig)	Mirafiori Nord (Torino)	Ταύρος (Αθήνα)
<ul style="list-style-type: none"> • οικονομική αναδιάρθρωση • νέες θέσεις εργασίας • αποκατάσταση του κτηριακού αποθέματος • σχεδιασμός ελκυστικών δημόσιων χώρων 	<ul style="list-style-type: none"> • δημιουργία νέων τύπων κατοικίας • δημιουργία κατάλληλων υποδομών και δημόσιων χώρων • βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης 	<ul style="list-style-type: none"> • νέοι χώροι πρασίνου • δημιουργία και υποστήριξη νέων επιχειρήσεων • καταπολέμηση του αποκλεισμού • δημιουργία ομάδων πολιτιστικών δράσεων 	<div>δεν πραγματοποιήθηκε</div> <ul style="list-style-type: none"> • νέες χρήσεις • σχεδιασμένοι δημόσιοι χώροι και χώροι πρασίνου • βελτίωση στεγαστικών συνθηκών

Βιβλιογραφία Α΄Μέρους

Ξενόγλωσσον

Burgel G. , «Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη ,τομ.2: Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα», Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2007

Couch Chris, «Urban Renewal: Theory and Practice», Macmillian, London 1990

Engels F., «Η κατάσταση της εργατικής τάξης στην Αγγλία», Εκδόσεις Δημιουργία, Αθήνα 1985

Frampton K., «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική: Ιστορία και Κριτική», Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1999

Hall, P., «Modeling the post-industrial city», Περιοδικό Futures, τεύχος 29, 1997

Hall T., «Αστική Γεωγραφία», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005

Haughton G. και Hunter C., «Sustainable cities» Jessica Kingsley Publishers Lt., London 1994

Shaw, D. V., «The Post- Industrial City», Sage Publications, London 2001

Williams R.H. , «European Union Spatial Policy and Planning», Paul Chapman Publishing, London 1996

Ελληνική

Αραβαντινός Α. «Πολοδομικός Σχεδιασμός, Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1997

Βαΐου Ντ., Μαντουβάλου Μ., Μαυρίδου Μ., «Ένθετο 1-Το ζήτημα της αποβιομηχάνισης», Θέματα Αστικού Σχεδιασμού, Σημειώσεις, Αθήνα 2006

Βαρελίδης Γ.Κ., «Δυνατότητες Αναπλάσεων Οικιστικών Περιοχών στο Μητροπολιτικό Πεδίο της Πρωτεύουσας», Τεχνικά Χρονικά, Ιούλιος – Αύγουστος 2003

Γιαννακούρου Γ., «Η χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008

Καρύδης Δ., «Ανάγνωση Πολεοδομίας, Η κοινωνική σημασία των χωρικών μορφών», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 1991

Καρύδης Δ., «Τα επτά βιβλία της πολεοδομίας», Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα 2008

Κατσορίδας Δ., «Παρατηρήσεις για την αποβιομηχάνιση», Εκδόσεις Ουτοπία, Αθήνα 1995

Κιντής Α., «Ανάπτυξη της Ελληνικής Βιομηχανίας: Επιτεύξεις, Προβλήματα, Προοπτικές», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1982

Λαμπριανίδης Λ., «Οικονομική Γεωγραφία: στοιχεία θεωρίας και εμπειρικά παραδείγματα», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2000

Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπτυξης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκησης, 1990

Οικονόμου Δ., «Αστική Αναγέννηση και Πολεοδομικές Αναπλάσεις», Τεχνικά Χρονικά, Μάιος – Ιούνιος 2004

Πολύζος Σεραφεΐμ, «Αστική Ανάπτυξη», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2015

Στεφάνου Ι., Χατζοπούλου Α., Νικολαΐδου Σ., «Αστική Ανάπλαση – Πολεοδομία, Δίκαιο, Κοινωνιολογία», ΤΕΕ, Αθήνα 1995

Ερευνητικές εργασίες

Καραβιά Ε., «Αστικές Αναπλάσεις Υποβαθμισμένων Περιοχών», Μάθημα: Δυναμική των Χωρικών Δομών και Χρήσεων Γης και Σύγχρονες Πρακτικές του Σχεδιασμού Υπεύθυνος Μαθήματος: Μ. Αγγελίδης, Ε.Μ.Π., Αθήνα 2006

Λαϊνός Ι., «Διερεύνηση Πολιτικών Αστικής Αναγέννησης. Ευρωπαϊκή Εμπειρία και Προοπτικές στον Ελληνικό Χώρο», Διπλωματική εργασία, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2015

Μανάβη Α., «Από την εγκατάλειψη στην ανάκτηση περιοχών», Ερευνητική εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010

Οικονομοπούλου Μ., «Αποβιομηχάνιση & Πολιτιστική Πολιτική», Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2011

Σαμψροβαλάκη Ν., «Αστικές Αναπλάσεις - Η περίπτωση του Βερολίνου μετά την πτώση του τείχους», Διάλεξη 9ου εξαμήνου: Τομέας πολεοδομίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2012

Φουσέκη Σ., «Από τη Βιομηχανική Πόλη στην Αποβιομηχανοποίηση. Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Βιομηχανοπόλεις. Δημιουργία Σύγχρονου Μοντέλου Βιομηχανικής Πόλης», Διπλωματική Εργασία Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών ΕΜΠ, Αθήνα 2014

Διαδικτυακοί τόποι

Πεπελάση, Ι. «Κράτος και Αγορά: η ελληνική περιπέτεια» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.economia.gr/el/article/entry/1093> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Στεφάνου Ι., Μπούλα Ρ. , «Η αστική ανάπτυξη ως εργαλείο διατήρησης της φυσιογνωμίας των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/view/9366/9117> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

⁴⁴Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Χωροταξία και Αστικό Περιβάλλον, Αστική Ανάπτυξη, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.ypoka.gr> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές Εικόνων

Εικόνα 1. Σκηνή από την ταινία Μοντέρνοι καιροί, με πρωταγωνιστή τον Charlie Chaplin
Πηγή: https://travsd.files.wordpress.com/2014/02/annex-chaplin-charlie-modern-times_01.jpg

Εικόνα 2. Η βιομηχανική πόλη Industrial City Laurence Stephen Lowry (1887–1976), British Council Collection Πηγή: <https://artuk.org>

Εικόνα 3. Η δομή της βιομηχανικής πόλης
Πηγή: Knox P., Pinch S., «Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων», Εκδόσεις Σαββάλας, 2009 και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο χαλυβουργίας
Πηγή: <http://www.museumofthecity.org/wp-content/uploads/2015/05/abandoned-steel-mill.jpg>

Εικόνα 5. Απεργία των εργαζομένων στην Αγγλία μετά την αποβιομηχάνιση
Πηγή: <https://static.businessinsider.com/image/4ec68120eab8eae02200001d/image.jpg>

Εικόνα 6. Η δομή της μεταβιομηχανικής πόλης
Πηγή: Knox P., Pinch S., «Κοινωνική Γεωγραφία των πόλεων», Εκδόσεις Σαββάλας, 2009 και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Αστικές Αναπλάσεις Πηγή: <http://file-magazine.com/blog/hilary-faye-sloane>

Εικόνα 8. Σημερινή άποψη της περιοχής Alma Gare στην πόλη Roubaix
Πηγή: <https://www.google.gr/maps>

Εικόνα 9. Το μουσείο Guggenheim στο Bilbao Πηγή: <http://abduzeedo.com/architect-day-frank-gehry>

Εικόνα 10. Το επιχειρηματικό κέντρο της Defense στο Παρίσι Πηγή:
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B1_%CE%9D%CF%84%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BD%CF%82#/media/File:La_D%C3%A9fense_remote_view_from_Eiffel_tower_second_floor.jpg

Εικόνα 11. Η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας
 Πηγή: <http://blogs.sch.gr/6dimagdi/files/2010/03/dareopag2.jpg>

Εικόνα 12. Η περιοχή Chiado στη Λισαβόνα
 Πηγή: <http://www.lisbonpoetshostel.com/image/crop/1000/520/e8f6996ba79c8e32fcc03fce0d16c0ac.jpg>

Εικόνα 13. Η ριζική ανάπλαση του κέντρου του Leipzig
 Πηγή: Καραβιά Ε., «Αστικές Αναπλάσεις Υποβαθμισμένων Περιοχών», Μάθημα: Δυναμική των Χωρικών Δομών και Χρήσεων Γης και Σύγχρονες Πρακτικές του Σχεδιασμού Υπεύθυνος Μαθήματος: Μ. Αγγελίδης, Ε.Μ.Π., Αθήνα 2006

Εικόνα 14. Η περιοχή Kreuzberg μετά τη λήξη του πολέμου
 Πηγή: www.friendsofsdarch.photoshelter.com

Εικόνα 15. Η περιοχή Kreuzberg μετά την ανάπλαση
 Πηγή: www.berlin.de

Εικόνα 16. Docklands, Λονδίνο
 Πηγή: <http://anthroparisandlondon.weebly.com/london-docklands.html>

Εικόνα 17. Halles, Παρίσι
 Πηγή: <http://www.e-architect.co.uk/paris/les-halles>

Βιβλιογραφία Β΄Μέρους

Power A., Plöger J., Winkler A., «TRANSFORMING CITIES ACROSS EUROPE, An interim report on problems and progress», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport49.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

1. Quartier Sud-est, SAINT ETIENNE, ΓΑΛΛΙΑ

Πηγές

<https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-%C3%89tienne> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Bert Provan , «Saint-Étienne City Story, CASereport 105: May 2016», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/casereport105.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://echogeo.revues.org/14337?lang=en> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://www.saint-etienne.fr/tout-savoir-sur-projet-urbain-saint-%C3%A9tienne> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

http://www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://www.saint-etienne.fr/entreprendre-projets/projet-urbain/quartiers-sud/quartiers-sud> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

http://www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

www.anru.fr τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη Σαιντ-Ετιέν στον Χάρτη της Γαλλίας

Πηγή: www.france-pub.com και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η Βιομηχανία Manufrance

Πηγή: Power A., Plöger J., Winkler A., «TRANSFORMING CITIES ACROSS EUROPE, An interim report on problems and progress», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport49.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 3. Η γειτονιά Sud-Est στο χάρτη της πόλης Σαιντ-Ετιέν

Πηγή: maps.google.com και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Η γειτονιά Sud-Est

Πηγή: www.saint-etienne.fr και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 5. Μονάδες κοινωνικών κατοικιών

Πηγή: echogeo.revues.org

Εικόνα 6. Μονάδες κοινωνικών κατοικιών

Πηγή: Astrid Winkler «Saint-étienne City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://stic-erd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEReport40.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 7. Χάρτης χρήσεων γης πριν την ανάπτυξη (1970)

Πηγή: echogeo.revues.org , www.saint-etienne.fr και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Οι τέσσερις γειτονιές επέμβασης του σχεδίου GPV

Πηγή: www.saint-etienne.fr και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 9. Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών και ανοικοδόμηση νέων

Πηγή: www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 10. Εμπλουτισμός χρήσεων

Πηγή: www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 11. Διαμόρφωση δημοσίων χώρων

Πηγή: www.loire.gouv.fr/IMG/pdf/Fiche_ANRU_VSE.pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 12. Χάρτης χρήσεων γης μετά την ανάπτυξη

Πηγή: www.saint-etienne.fr και προσωπική επεξεργασία

2. Park Hill, SHEFFIELD, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Πηγές

Astrid Winkler, «Sheffield City Report»,» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport45.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

«Sources for the Study of Park Hill and Hyde Park Flats», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://www.sheffield.gov.uk/content/dam/sheffield/docs/libraries-and-archives/archives-and-local-studies/research/Park-Hill-and-Hyde-Park-Study-Guide--PDF--1-63-MB-.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

<https://www.dezeen.com/2014/09/10/brutalist-buildings-park-hill-jack-lynn-ivor-smith/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://www.sheffield.gov.uk/home/planning-development/regeneration/park-hill-regeneration> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.urbansplash.co.uk/residential/park-hill> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη Sheffield στο χάρτη της Αγγλίας

Πηγή: https://www.researchgate.net/figure/41957589_fig1_Figure-1-Outline-map-of-England-showing-the-locations-of-Newcastle-and-3-Sheffield και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η θέση της γειτονιάς Park Hill στην πόλη

Πηγή: <https://linemap.im/map/show/15> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 3. Η γειτονιά Park Hill

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Το συγκρότημα κατοικιών Park Hill

Πηγή: <https://www.sheffield.gov.uk/>

Εικόνα 5. Το συγκρότημα κατοικιών Park Hill

Πηγή: Astrid Winkler, «Sheffield City Report»,» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport45.pdf>

Εικόνα 6. Οι γειτονιές επέμβασης του προγράμματος Closing the Gap

Πηγή: Astrid Winkler, «Sheffield City Report»,» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport45.pdf> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Ανακαίνιση υφιστάμενων κατοικιών

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> , <https://www.sheffield.gov.uk/home/planning-development/regeneration/park-hill-regeneration> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Διαμόρφωση Δημόσιων χώρων και χώρων πρασίνου

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> , <https://www.sheffield.gov.uk/home/planning-development/regeneration/park-hill-regeneration> και προσωπική επεξεργασία

3. New Lodge, BELFAST, ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Πηγές

<https://en.wikipedia.org/wiki/Belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.northbelfastpartnership.com/north-belfast/the-giants-tale> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

https://en.wikipedia.org/wiki/New_Lodge,_Belfast τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.thenewlodge.com/historyof/thenewlodge.html> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://www.communities-ni.gov.uk/articles/introduction-neighbourhood-renewal> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη Belfast στο χάρτη του Ηνωμένου Βασιλείου

Πηγή:<http://www.freeusandworldmaps.com/html/Countries/Europe%20Countries/UnitedKingdomPrint.html> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η ναυπηγική εταιρεία, 1912

Πηγή: Power A., Plöger J., Winkler A., «TRANSFORMING CITIES ACROSS EUROPE, An interim report on problems and progress», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASEREport49.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 3. Η θέση της γειτονιάς New Lodge στην πόλη

Πηγή:<https://www.pinterest.com/pin/769482286302690191/> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Η γειτονιά New Lodge

Πηγή:<http://www.openstreetmap.org> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 5. Άποψη της γειτονιάς το 1972

Πηγή:<http://www.alamy.com/stock-photo/new-lodge-road.html>

Εικόνα 6. Οι 15 γειτονιές επέμβασης του προγράμματος "People and Place - a strategy for Neighborhood Renewal"

Πηγή: Jörg Plöger, «Belfast City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.lse.ac.uk/3626/1/Belfast_city_report.pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Αναπτυξιακά έργα στην ευρύτερη περιοχή

Πηγή:<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Περιοχές ανακαίνισης κατοικιών

Πηγή:<https://www.communities-ni.gov.uk/publications/neighbourhood-renewal-annual-reports-201314-belfast> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 9 . Σημερινή άποψη της γειτονιάς

Πηγή: http://www.nihe.gov.uk/new_lodge_belfast.jpg

Gröpelingen, BREMEN, ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Πηγές

<https://en.wikipedia.org/wiki/Bremen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

«Bremen im Aufwind», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.bremen-city.de/fileadmin/user_upload/Broschuere_Bremen_im_Aufwind_2016.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<https://de.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%B6pelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.bremen.de/groepelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.bauumwelt.bremen.de/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

«Integriertes Entwicklungskonzept Gröpelingen», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <https://www.yumpu.com/de/document/view/55246804/integriertes-entwicklungskonzept-gropelingen> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η θέση της πόλης της Βρέμης στη Γερμανία

Πηγή: <http://the-geography.blogspot.gr/2016/11/detailed-map-of-germany.html> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η ναυπηγική βιομηχανία της Βρέμης

Πηγή: Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 3. Η θέση της γειτονιάς Gröpelingen στην πόλη

Πηγή: Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Η γειτονιά και ο ποταμός Weser

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org/> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 5. Πανοραμική άποψη της γειτονιάς Gröpelingen Πηγή: <http://www.buergerengagement.bremen.de/sixcms/detail.php?gsid=bremen89.c.7210.de>

Εικόνα 6. Οι γειτονιές του προγράμματος WiN
Πηγή: Jörg Plöger, «Bremen City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93392.pdf> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Ζώνες στις οποίες πραγματοποιήθηκαν επεμβάσεις ανακαίνισης
Πηγή: Integriertes Entwicklungskonzept Gröpelingen», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <https://www.yumpu.com/de/document/view/55246804/integriertes-entwicklungskonzept-gropelingen> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Διαμόρφωση δημόσιων χώρων, πόλων έλξης και σημείων συνάντησης
Πηγή: Integriertes Entwicklungskonzept Gröpelingen», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο : <https://www.yumpu.com/de/document/view/55246804/integriertes-entwicklungskonzept-gropelingen> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 9 . Σημερινή άποψη της γειτονιάς
Πηγή: <http://www.i-f-n-h.de/ml/bremen/groepelingen/bromberger1.jpg>

Grünau, LEIPZIG, GEPMANIA

Πηγές

<https://en.wikipedia.org/wiki/Leipzig> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.qm-gruenau.de/index.php4?src=charakteristik&ebene=geschichte> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

http://www.qm-gruenau.de/download/1300718547_Stadtteilprofil_Gruenau.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη Leipzig στο χάρτη της Γερμανίας

Πηγή: : <http://the-geography.blogspot.gr/2016/11/detailed-map-of-germany.html> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η θέση της γειτονιάς Grünau στην πόλη

Πηγή: <https://www.pinterest.com/pin/227431849912658039/> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 3. Η γειτονιά Grünau

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Η προαστιοποίηση στα μέσα της δεκαετίας του 1990

Πηγή: Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Εικόνα 5. Τα συγκροτήματα κατοικιών της περιοχής το 1981

Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-Z0605-004,_Leipzig,_Gr%C3%BCnau,_Wohnblocks.jpg

Εικόνα 6. Οι γειτονιές επέμβασης του προγράμματος «Αναπτυξιακή Στρατηγική Grünau 2020»

Πηγή: Jörg Plöger, «LEIPZIG City Report», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://core.ac.uk/download/pdf/93391.pdf> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Αντιμετώπιση των κενών κελυφών

Πηγή: <http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Βελτίωση των υποδομών της γειτονιάς

Πηγή: <http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 9. Σχεδιασμός των δημόσιων χώρων για όλους

Πηγή: <http://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/buergerbeteiligung-und-einflussnahme/leipzig-weiter-denken/beteiligen/mehrgenerationenstadt/umgestaltung-in-gruenau-ost/> και προσωπική επεξεργασία

Mirafiori Nord, TORINO, ITALIA

Πηγές

<https://en.wikipedia.org/wiki/Turin> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Anne Power, «Torino City Story, CASEreport 106: May 2016» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/casereport106.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

https://it.wikipedia.org/wiki/Mirafiori_Nord τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

<http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/en/> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Φυλλάδιο Urban II για το Mirafiori Nord, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

http://www.franzgoria.com/folders/presentazioneurban2/sitelTA/pdf/Urban2_Brochure%20def%20INGLESE.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Complemento di Programmazione PIC URBAN II (2000-2006) Mirafiori Nord Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.comune.torino.it/urban2/download/progetto/cdp150507mod_rev1.pdf τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Periferie 1997/2005 Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.comune.torino.it/rigenerazioneurbana/documentazione/periferie9705.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Sergio Guercio, Matteo Robiglio, Isabelle Toussaint , «Participated Neighbourhoods, Five Cases of Urban Requalification in Turin(Italy)» , Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www3.una.es/iuu/REVISTA/Ciudades%2008/Ciudades%2008%20041-061%20GUERCIO%20ROBLIGIO.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη του Τορίνο στον χάρτη της Ιταλίας

Πηγή: <http://italymap.facts.co> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2 . Η βιομηχανία της Fiat, 1923

Πηγή: Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 3. Η γειτονιά MirafioriNord στο χάρτη του Τορίνο

Πηγή: <http://contemporarycity.org> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Η γειτονιά και οι εγκαταστάσεις της Fiat

Πηγή: <http://www.comune.torino.it> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 5. Απεργία των εργαζομένων της αυτοκινητοβιομηχανίας, 1962

Πηγή: Astrid Winkler, «Torino City Report» Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport41.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/04/2017

Εικόνα 6. Χάρτης χρήσεων γης πριν την ανάπτυξη

Πηγή: <http://www.museotorino.it> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 7. Οι 16 γειτονιές του ««Σχεδίου για οριακές γειτονιές»(Progetto Speciale Periferie)

Πηγή: <http://www.comune.torino.it> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Εργαστήρια σχεδιασμού με τους κατοίκους για τον ανασχεδιασμό των αυλών του συγκροτήματος και των δημοσίων κτηρίων

Πηγή: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1253134.pdf>

Εικόνα 9. Μορφολογική αποκατάσταση και διαμόρφωση δημοσίου χώρου

Πηγή: Urban2_Brochure def INGLESE pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 10. Οικονομικός τομέας

Πηγή: Urban2_Brochure def INGLESE pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 11. Κοινωνικός τομέας

Πηγή: Urban2_Brochure def INGLESE pdf και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 12. Χάρτης χρήσεων γης της περιοχής μετά την ανάπτυξη

Πηγή: <http://www.comune.torino.it> και προσωπική επεξεργασία

Ταύρος, ΑΘΗΝΑ, ΕΛΛΑΔΑ

Πηγές

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Πολύζος Γιάννης, Διαδικασία αστικοποίησης στην Ελλάδα, 1920-1940, πληθυσμιακή εξέλιξη και μετανάστευση, ΕΜΠ 1979

Πούλου Ελένη, ΜΕΤΑΛΛΑΓΕΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ

«οι μεταλλαγές των ιδεών για την κατοίκηση και την οργάνωση του χώρου της Αθήνας από τον 19^ο στον 20^ο αιώνα με αφορμή την Μικρασιατική Καταστροφή», ΔΠΜΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, Αθήνα 2006

Μοσχούτη Ε., Αστική Αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών: Η περίπτωση του Ταύρου στην οδό Πειραιώς, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ: Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα 2012

Βλαχογιάννη Ι., Διερεύνηση της χωροκοινωνικής φυσιογνωμίας της περιοχής του Ελαιώνα, Εξέλιξη – Προοπτικές, Διπλωματική Εργασία, ΕΜΠ, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Αθήνα 2008

http://www.citybranding.gr/2013/04/blog-post_9.html

Ταύρος ΦΕΚ Δ 834 1987 <http://www.organismosathinas.gr/userfiles/file/%CE%93%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%82%20%CE%A6%CE%95%CE%9A%20%CE%94%20834%201987.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Ταύρου Αγ Ι Ρέντη Μοσχάτου και Πειραιά ΦΕΚ 1063 Δ 2004 <http://www.organismosathinas.gr/userfiles/file/%CE%93%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85%20%CE%91%CE%B3%20%CE%99%20%CE%A1%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B7%20%CE%9C%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%A0%CE%B5%CE%-B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%20%CE%A6%CE%95%CE%9A%201063%20%CE%94%202004.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα

Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκηση, 1990

Μαρμαράς Ε., «Σχεδιασμός και Οικιστικός Χώρος. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Όψεις της Ελληνικής Αστικής Γεωγραφίας», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2002

Πηγές εικόνων

Εικόνα 1. Η πόλη της Αθήνας στο χάρτη της Ελλάδας

Πηγή: <http://simplemaps.com/resources/svg-gr> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 2. Η θέση της γειτονιάς του Ταύρου στο Λεκανοπέδιο

Πηγή: <https://www.redbubble.com/people/mainstreetmaps/works/22785904-athens-map-greece-black-and-white?p=poster> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 3. Η γειτονιά του Ταύρου

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 4. Άποψη του Ταύρου 1929-1932

Πηγή: Αρχείο ΥΠΕΧΩΔΕ

Εικόνα 5: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο δήμου Ταύρου, 1987

Πηγή: Ταύρος ΦΕΚ Δ 834 1987 <http://www.organismosathinas.gr/userfiles/file/%CE%93%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%9A%CE%91/%CE%A4%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%82%20%CE%A6%CE%95%CE%9A%20%CE%94%20834%201987.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017 και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 6: «Τροποποίηση Γ.Π.Σ εκατέρωθεν της οδού Πειραιώς» (ΦΕΚ 1063Δ/16.11.2004)

Πηγή: Ταύρος Αγ Ι Ρέντη Μοσχάτου και Πειραιά ΦΕΚ 1063 Δ 2004 <http://www.organismosathinas.gr/userfiles/file/%CE%93%CE%95%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%91%20%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%9A%CE%91/%CE%A4%CE%B1%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85%20%CE%91%CE%B3%20%CE%99%20%CE%A1%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B7%20%CE%9C%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%A0%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B1%CE%B9%CE%AC%20%CE%A6%CE%95%CE%9A%201063%20%CE%94%202004.pdf> τελευταία πρόσβαση στις 11/4/2017

Εικόνα 7. Η θέση του οικοδομικού τετραγώνου στη γειτονιά του Ταύρου

Πηγή: <http://www.openstreetmap.org> Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκηση, 1990 και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 8. Το οικοδομικό τετράγωνο πριν και μετά την ανάπλαση

Πηγή: Λουκόπουλος Δ., Πολύζος Ι., Πυργιώτης Ι., Τούντα Φ., «Δυνατότητες και προοπτικές των προγραμμάτων ανάπλασης – Προτάσεις για ένα νέο οργανωτικό σχήμα», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πόλη & Κοινωνικές πρακτικές, Γενική Γραμματεία Έρευνας & Τεχνολογίας, Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης & Αυτοδιοίκηση, 1990 και προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 9 . Σημερινή άποψη της γειτονιάς

Πηγή: <http://www.moschatotavros.gr/wp-content/uploads/2014/10/tavros.jpg>

